БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ИНСТИТУТ И МУЗЕЙ

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОТКРИТИЯ И РАЗКОПКИ ПРЕЗ 1995 ГОДИНА

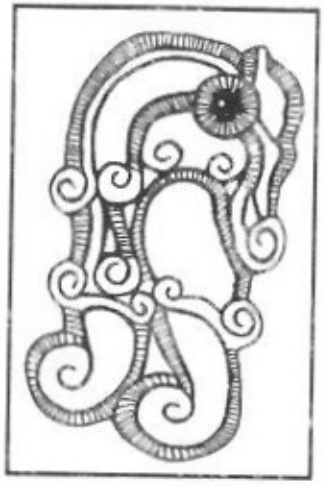

XXXIX НАЦИОНАЛНА АРХЕОЛОГИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ
29-31 май 1996 година в Сандански

СОФИЯ, 1996

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ИНСТИТУТ И МУЗЕЙ

XXXIX НАЦИОНАЛНА АРХЕОЛОГИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ
29-31 май 1996 година в Сандански

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОТКРИТИЯ И РАЗКОПКИ ПРЕЗ 1995 ГОДИНА

СОФИЯ, 1996
ИЗДАТЕЛСТВО „АГАТО“

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОТКРИТИЯ И РАЗКОПКИ ПРЕЗ 1995 ГОДИНА

©Археологически институт и музей при БАН
©Издателство АГАТО
Печатница при издателство АГАТО

София 1996г.

c/o Jusautor

ISBN 954-8761-17-1

Издателството е специализирано в областа на научната литература: история, културология, изкуствознание, археология, нумизматика, епиграфика, лингвистика и др.

За контакти:
София 1000, ул. „Алабин" №38, тел. 80 13 15

СЪДЪРЖАНИЕ

В. Николов, Е. Сиракова, К. Григорова (София) РАЗКОПКИ НА РАННОНЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ СЛАТИНА (СОФИЯ) 11
В. Николов, Ст. Станев (София) СОНДАЖНИ РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ КРАЙ ПОМОЩИЦА, ПОПОВСКО 11
В. Николов, Л. Перничева (София), М. Гембска-Кулова (Благоевград), М. Лихардус, Ж.-П. Демул (Париж) РАННОНЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ КОВАЧЕВО, ОБЩИНА САНДАНСКИ 13
И. Вайсов (София), В. Попов(Русе) АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА НЕОЛИТНО СЕЛИЩЕ ПРИ С. КОПРИВЕЦ, ОБЩИНА БЯЛА 15
П. Станев (В.Търново)АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА НЕОЛИТНО СЕЛИЩЕ "ПЛОЧИТЕ" - В.ТЪРНОВО 16
В. Николов (София), Щ. Хилер, П. Хьоглингер (Залцбург), Т. Кънчева-Русева (Нова Загора) РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА КАРАНОВО, НОВОЗАГОРСКО 16
Ст. Чохаджиев, В. Генадиева (Кюстендил) ПРОУЧВАНЕ НА МНОГОСЛОЙНОТО ПРА-ИСТОРИЧЕСКО СЕЛИЩЕ В М."СТУДЕНА ВОЛА" КРАЙ С. ВАКСЕВО, КЮСТЕНДИЛСКО 17
А. Радунчева (София), И. Ангелова, К. Апостолов (Търговище) РАЗКОПКИ НА ЕНЕОЛИТНАТА СЕЛИЩНА МОГИЛА ДО С. ПОДГОРИЦА, ТЪРГОВИЩКО 18
Х. Тодорова (София), Т. Димов (Добрич) АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА "ГОЛЕМИЯ ОСТРОВ" В ДУРАНКУЛАШКОТО ЕЗЕРО 19
Ал. Фол, Л. Гетов (София), Ян Лихардус (Саарбрюкен), Ил. Илиев (Ямбол) РАЗКОПКИ НА БЪЛГАРО-ГЕРМАНСКАТА АРХЕОЛОГИЧЕСКА ЕКСПЕДИЦИЯ В С.ДРАМА, БУРГАСКА ОБЛАСТ 21
Р. Катинчаров, Д. Генов (София), Н. Мерперт, Т. Мишина (Москва), В. Мацанова (Пазарджик) РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ПРИ С. ЮНАЦИТЕ, ПАЗАРДЖИШКО, БЪЛГАРО-РУСКА ЕКСПЕДИЦИЯ 23
Л. Нинов (София) ПРОУЧВАНИЯ НА ОСТЕОЛОГИЧЕН МАТЕРИАЛ ОТ ПРАИСТОРИЧЕСКИ ОБЕКТИ 25
II. ТРАКИЙСКА АРХЕОЛОГИЯ 27
Ил. Кулов (Благоевград) АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В М."КАЙМЕНСКА ЧУКА" КРАЙ БЛАГОЕВГРАД 28

М. Домарадски, Г. Лазов, Д. Богданова, Ал. Гоцев (София), В. Ташева (Септември), Я. Боузек, И. Мусил, П. Юржина (Чехия), З. Арчибалд, М. Адамс ( ) АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ЕМПОРИОН ПИСТИРОС 29
М. Тонкова, Ал. Гоцев (София) АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ТРАКИЙСКОТО СВЕТИЛИЩЕ ПРИ С. БАБЯК, ОБЩИНА БЕЛИЦА 30
Г. Нехризов (София) АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ ПРИ С. ДОЛНО ЛУКОВО, ИВАЙЛОВГРАДСКО 31
Г. Нехризов, А. Тоцев (София), Д. Лучанска (Кюстендил) ПРОУЧВАНЕ НА ТРАКИЙСКИЯ НЕКРОПОЛ ПРИ С. КАТРИЩЕ, ОБЩИНА КЮСТЕНДИЛ 33
Т. Борисова (Правец) АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКА МОГИЛА Рзл 1,ОБЩИНА ПРАВЕЦ 34
Д. Агре (София) МОГИЛЕН НЕКРОПОЛ В М."РЕНДАШКОТО" КРАЙ ЕТРОПОЛЕ 35
Г. Китов (София) с колектив ТРАКИЙСКИ МОГИЛИ В КАЗАНЛЪШКО 36
М. Тонкова (София) АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ТРАКИЙСКА НАДГРОБНА МОГИЛА В М. "БЕЛИЧКА ЧУКА" В ЗЕМЛИЩЕТО НА ГР. БЕЛИЦА 38
П. Делев, А. Божкова, Д. Ботева (София) АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В РАЙОНА НА С. ИСПЕРИХОВО, ПАЗАДЖИШКО 39
П. Теодосиев (София), Н. Торбов (Враца) АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ТРАКИЙСКА НАДГРОБНА МОГИЛА "ТУМБАТА" В ОКОЛНОСТИТЕ НА СИНЕМОРЕЦ 40
К. Кисьов (Пловдив) АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА МОГИЛА № 5 КРАЙ С. ВАСИЛ ЛЕВСКИ, ОБЩИНА КАРЛОВО 41
Г. Атанасов (Шумен) СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА НЕКРОПОЛА ПРИ С. ЛОВЕЦ, ШУМЕНСКО 42
В. Владимирова-Паунова (Перник) РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКИ МОГИЛИ КРАЙ С. РАКИЛОВЦИ, ОБЩИНА КОВАЧЕВЦИ, ПЕРНИШКО 42
П. Теодосиев (София), Н. Торбов (Враца) РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКИ МОГИЛИ ПРИ ГР. КРИВОДОЛ, ВРАЧАНСКО 44
Д. Станчев (Русе) СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА НАДГРОБНИ МОГИЛИ В РУСЕНСКО 45
Ц. Дражева (Бургас), М. Балболова-Иванова (Средец) АНТИЧНИ МОГИЛНИ НЕКРОПОЛИ КРАЙ С. ФАКИЯ, БУРГАСКА ОБЛАСТ 45
Ал. Гоцев (София) АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ДВЕ МОГИЛИ В М. "СВ. БОГОРОДИЦА" В ЗЕМЛИЩЕТО НА ГР. БЕЛИЦА 46

Д. Гергова, Т. Стоянов, Д. Вълчева, Ж. Михайлова, Р. Радев (София) ПРОУЧВАНИЯ В ГЕТСКИЯ РЕЛИГИОЗЕН И ПОЛИТИЧЕСКИ ЦЕНТЪР В РЕЗЕРВАТА "СБОРЯНОВО" 47
Л. Николова (Карлово) РАЗКОПКИ НА РАННОБРОНЗОВОТО СЕЛИЩЕ В М."САРОВКА" ПРИ С. ДЪБЕНЕ, КАРЛОВСКА ОБЩИНА 50
Д. Гергова, Д. Генов, Ал. Бонев (София), Т. Кънчева-Русева (Нова Загора), Т. Секине, Х. Камуро, Й. Кинпара, М. Тао, С. Миахара (Япония) ПРОУЧВАНИЯТА НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ПРИ С. ДЯДОВО, НОВОЗАГОРСКА ОБЩИНА 50
Л. Нинов (София) ОСТЕОЛОГИЧНИ АНАЛИЗИ НА МАТЕРИАЛИ ОТ ТРАКИЙСКИ НАДГРОБНИ МОГИЛИ 52
III. АНТИЧНА АРХЕОЛОГИЯ 53
Ц. Дражева (Бургас), Д. Недев (Созопол) АНТИЧНИ ЖИЛИЩНИ СГРАДИ И ВОДОСНАБДИТЕЛНИ СЪОРЪЖЕНИЯ /КР. НА V - II В. ПР. Н. Е./ ОТ АПОЛОНИЯ ПОНТИЙСКА (СОЗОПОЛ) 54
К. Панайотова (София) АНТИЧЕН НЕКРОПОЛ НА АПОЛОНИЯ В М. "КАЛФАТА" 55
М. Боспачиева (Пловдив) СПАСИТЕЛНИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ "НЕЗАВИСИМОСТ" БЛ. 23 В ПЛОВДИВ 56
М. Маджаров (Хисар), Д. Танчева, М. Деянова (София) АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ В ДИОКЛЕЦИАНОПОЛ 57
Хр. Буюклиев (Стара Загора) НОВООТКРИТ НАДПИС НА **ἀρχιερέα δὶ ὅπλων** ОТ АВГУСТА ТРАЯНА 58
Л. Гетов, В. Найденова, К. Рабаджиев (София), Н. Танчева (Ямбол) АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В КАБИЛЕ 59
Ан. Ангелов (Девня) РАЗКОПКИ В МАРЦИАНОПОЛ 61
П. Георгиев (София) РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ "РИМСКИ ТЕРМИ" - ВАРНА 61
П. Георгиев (София), Г. Чобанова, Г. Дзанев, Др. Димитров (Разград) АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В АБРИТУС 63
Л. Вагалински (София), Г. ф. Бюлов, Б. Дьоле, Г. Гомолка-Фукс, Г. Расбах, Х. Кьолер (Германия) ЯТРУС-КРИВИНА (БЪЛГАРО-НЕМСКИ РАЗКОПКИ) 65
Т. Сарновски, П. Дичек (Варшава), А. Бернацки (Познан) РАЗКОПКИ НА ПОЛСКИЯ ЕКИП В НОВЕ 67
Л. Вагалински (София), Е. Петков (Тутракан) СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА КЪСНОРИМСКА КРЕПОСТНА СТЕНА НА ТРАНСМАРИСКА (ТУТРАКАН) 68
Г. Кабакчиева (София), С. Лазарова (Плевен), Хр. Попова (Ловеч)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ В УЛПИЯ ЕСКУС 70
Т. Тотевски (Троян) ШЕСТА РИМСКА ПЪТНА СТАНЦИЯ ПО ТРАЯНОВИЯ ПЪТ СОСТРА ПРИ С. ЛОМЕЦ, ТРОЯНСКО 70
Сп. Машов (Враца) СОНДАЖНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ В АВГУСТА ПРИ С. ХЪРЛЕЦ, ОБЩИНА КОЗЛОДУЙ 71
Д. Катинчарова-Богданова (Пазарджик) СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТ В С. СИНИТЕВО 72
Б. Борисов (Раднево), Д. Янков (Стара Загора) СОНДАЖНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ЗЕМЛЕНАТА КРЕПОСТ КРАЙ С. ЗЕМЛЕН, СТАРОЗАГОРСКО 73
Б. Борисов (Раднево), Г. Шейлева (Гълъбово) СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩЕ ОТ РИМСКАТА ЕПОХА КРАЙ С. ГЛЕДАЧЕВО, В РАЙОНА НА КОМПЛЕКСА "МАРИЦА ИЗТОК" 73
Ив. Атанасов, Ст. Станев (Попово) АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ "КОВАЧЕВСКО КАЛЕ" 74
С. Торбатов, Ил. Христакиев (Добрич) СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ НА КЪСНОАНТИЧНО УКРЕПЛЕНИЕ НА НОС ШАБЛА 75
Ж. Величков (София) АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА РИМСКИ ХРАМ И КЪСНОАНТИЧНА СГРАДА ПРИ ГР. ГОДЕЧ, СОФИЙСКА ОБЛАСТ 76
А. Салкин (Каварна), Д. Топтанов (София) ПРОУЧВАНИЯ НА НЕКРОПОЛ № 2 КРАЙ С. КАМЕН БРЯГ, КАВАРНЕНСКО 78
Ив. Сотиров, Й. Гатев (София) СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА КЪСНОАНТИЧЕН НЕКРОПОЛ - КАВАРНА 78
Ст. Пищалов, В. Петков (Сандански) КЪСНОАНТИЧНА ГРОБНИЦА-МАВЗОЛЕЙ ОТ САНДАНСКИ 79
А. Милчева (София), Вл. Петков (Сандански) РАЗКОПКИ НА ЕПИСКОПСКАТА БАЗИЛИКА В САНДАНСКИ 81
Д. Топтанов (София), К. Данаилова (Благоевград) СПАСИТЕЛНИ ПРОУЧВАНИЯ НА НЕКРОПОЛ В М."ЧЕРВЕНИТЕ СКАЛИ" КРАЙ С. РУПИТЕ, ПЕТРИЧКО 82
В. Игнатов, Кр. Велков (Нова Загора) СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ В НЕКРОПОЛА НА АНТИЧЕН ОБЕКТ КРАЙ С. КАРАНОВО 82
М. Мартинова (Пловдив) СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА УЛ. "НИКОЛА ГОСПОДИНОВ" - БЛ. 3 В ПЛОВДИВ 83
Б. Колева (Пловдив) СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ "РЕСТОРАНТ ФИЛИПОПОЛ - II" - ПЛОВДИВ 83
IV. СРЕДНОВЕКОВИЕ 85

Р. Рашев, Я. Димитров (Шумен) РАЗКОПКИ В ДВОРЦОВИЯ ЦЕНТЪР В ПЛИСКА 86
П. Георгиев (Шумен) РАЗКОПКИ НА МОГИЛА XXXIV В ПЛИСКА 86
М. Ваклинова, И. Шерева, Сн. Горянова (София) РАЗКОПКИ НА ПРЕСЛАВСКИЯ ДВОРЕЦ ПРЕЗ 1995 г. 87
Д. Овчаров, Ж. Аладжов, Н. Овчаров (София) РАЗКОПКИ НА ЮГОИЗТОЧНИЯ СЕКТОР НА ЦАРСКИЯ ДВОРЕЦ ВЪВ ВЕЛИКИ ПРЕСЛАВ / ПРЕСЛАВСКАТА ПАТРИАРШИЯ/ 88
Ст. Витлянов (Шумен) ПРОУЧВАНИЯ В ЮЖНИЯ СЕКТОР НА ВЪТРЕШНИЯ ГРАД НА ВЕЛИКИ ПРЕСЛАВ 89
Т. Михайлова (Шумен) РАЗКОПКИ НА АДМИНИСТРАТИВНАТА СГРАДА ВЪВ ВЕЛИКИ ПРЕСЛАВ 90
П. Георгиев (Шумен) РАЗКОПКИ НА БАЗИЛИКАТА ГЕБЕ-КЛИСЕ ВЪВ ВЕЛИКИ ПРЕСЛАВ 91
Р. Рашев, П. Петрова (Шумен) СТАРОБЪЛГАРСКИ НЕКРОПОЛ ПРИ ВЪРБЯНЕ 91
Л. Дончева-Петкова (София), М. Димитров (Балчик), В. Писарова (София) РАЗКОПКИ НА НЕКРОПОЛ № 3 КРАЙ БАЛЧИК 92
Ст. Станилов (София), Р. Рашев (Шумен), М. Даскалов(София) РАЗКОПКИ НА УКРЕПЛЕНИЕТО ПРИ С. ВЪЛНАРИ, ШУМЕНСКО 93
П. Петрова (Шумен) СКАЛНИ СВЕТИЛИЩА ПРИ С. ВЕСЕЛИНОВО, ШУМЕНСКО 93
Р. Рашев (Шумен) ОБХОЖДАНИЯ В РАЙОНА НА АХЕЛОЙ 94
К. Тотев, Ив. Чокоев (Велико Търново) РАЗКОПКИ В ЦЪРКВАТА "СВ. 40 МЪЧЕНИЦИ" ВЪВ ВЕЛИКО ТЪРНОВО 94
Ст. Йорданов (Русе) АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА СРЕДНОВЕКОВНИЯ ГРАД ЧЕРВЕН 95
П. Гатев (София) ЦЪРКВА № 2 ОТ XII-XIV В. В СРЕДНОВЕКОВНАТА КРЕПОСТ ЦЕПИНА 96
В. Нешева (София), Цв. Комитова, Г. Стоянов (Благоевград) ПРОУЧВАНИЯ В МЕЛНИК 97
С. Ангелова (София), Г. Атанасов (Силистра), Р. Колева, Вл. Пенчев (София) РАЗКОПКИ НА АРХИТЕКТУРНО-АРХЕОЛОГИЧЕСКИЯ РЕЗЕРВАТ "ДУРОСТОРУМ-ДРЪСТЪР-СИЛИСТРА" 98
Г. Атанасов (Силистра) СПАСИТЕЛНИ СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ НА УЛ."СТОЯН ЗАИМОВ" В ГРАНИЦИТЕ НА РЕЗЕРВАТА ДУРОСТОРУМ-ДРЪСТЪР-СИЛИСТРА 100
С. Симеонов (Севлиево) СРЕДНОВЕКОВНИЯТ ГРАД "ХОТАЛИЧ" КРАЙ

СЕВЛИЕВО 101
М. Радева, Г. Ковачев (Сливен) РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВЕН МАНАСТИР КРАЙ СЛИВЕН 101
Ж. Танкова (Пловдив) АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ "ОББ" В ПЛОВДИВ 102
Д. Топтанов, А. Меламед (София), Г. Абдулов (Панагюрище) ПРОУЧВАНЕ НА НЕКРОПОЛ № 3 НА КРЕПОСТТА "КРАСЕН" КРАЙ ПАНАГЮРИЩЕ 102
Пл. Иванов (Враца) СОНДАЖНО ПРОУЧВАНЕ НА ЦЪРКВАТА "СВ. ГЕОРГИ" КРАЙ ЛЮТИ БРОД 103
Ив. Джамбов (Пловдив) РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНИЯ ГРАД КОПСИС - ДОЛНО ПОДГРАДИЕ, МАНАСТИРСКИ КОМПЛЕКС, ТРАКИЙСКО СЕЛИЩЕ - КРАЙ СОПОТ 104
Б. Борисов (Раднево), Г. Шейлева (Гълъбово) РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНО СЕЛИЩЕ, КРЕПОСТ И НЕКРОПОЛИ КРАЙ С. ИСКРИЦА, В РАЙОНА НА КОМПЛЕКСА "МАРИЦА ИЗТОК" 104
М. Йосифова (София), Г. Радичков (Каварна) АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА КАЛИАКРА 105
Х. Вачев (Велико Търново) ПРОУЧВАНИЯ В ДВОРА НА ЦЪРКВАТА "СВ. АРХАНГЕЛИ МИХАИЛ И ГАВРАИЛ" В АРБАНАСИ 106
Б. Петрунова (София), В. Хаджиангелов (Самоков) ПРОУЧВАНИЯ НА БЕЛЬОВА ЧЕРКВА, САМОКОВ 106
Р. Поборникова (София) АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В ДВОРА НА СРЕДНОВЕКОВНАТА ЦЪРКВА "СВ. ИЛИЯ", КВ. ИЛИЯНЦИ, СОФИЯ 107
Ж. Аладжов, Ж. Величков (София) РАЗКОПКИ В БУКОРОВСКИЯ МАНАСТИР КРАЙ ГОДЕЧ 107
Л. Нинов (София) АРХЕООСТЕОЛОГИЧНИ АНАЛИЗИ ОТ АНТИЧНИ И СРЕДНОВЕКОВНИ ОБЕКТИ 107
ЕКСПЕДИЦИИ ЗА ТЕРЕННИ ОБХОЖДАНИЯ И КОМПЛЕКСНИИЗСЛЕДВАНИЯ 109
Ст. Чохаджиев, В. Генадиева (Кюстендил) СОНДАЖНО ПРОУЧВАНЕ В ЗЕМЛИЩЕТО НА С. ШАТРОВО, КЮСТЕНДИЛСКО 110
Т. Стойчев (София) ПРОУЧВАНЕ И ДОКУМЕНТИРАНЕ НА СКАЛНО ИЗКУСТВО В ПЕЩЕРИ КРАЙ СЕЛО ЦАРЕВЕЦ, МЕЗДРЕНСКО 111
Г. Нехризов (София) СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ В ПЕЩЕРАТА "САМАРА" ПРИ С. РИБИНО, ОБЩ. КРУМОВГРАД 111
Хр. Ангелова, (София), К. Димитров (Созопол), В. Драганов (София) ПОДВОДНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В АКВАТОРИЯТА НА ОСТРОВ "СВ. КИРИК" И ПРИСТАНИЩЕТО НА СОЗОПОЛ 113
А. Салкин (Каварна) ПОДВОДНА АРХЕОЛОГИЧЕСКА ЕКСПЕДИЦИЯ "КАВАРНА-95" 114
Хр. Прешленов (София), Д. Кожухаров, Ст. Димова (Несебър) АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЩИНА НЕСЕБЪР 114
Т. Кънчева-Русева, В. Игнатов, Кр. Велков (Нова Загора) ТЕРЕННИ ОБХОЖДАНИЯ В ЗЕМЛИЩАТА НА СЕЛАТА РАДЕЦКИ, НОВОСЕЛЕЦ И ПЕТ МОГИЛИ, НОВОЗАГОРСКА ОБЩИНА 116
А. Божкова, П. Делев, Д. Вълчева, В. Хаджиангелов, В. Константинов, Н. Тонков (София) АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В НЕВРОКОПСКАТА КОТЛОВИНА 116
Й. Алексиев (Велико Търново) ЕКСПЕДИЦИЯ "ШИПКОВО, 95" 118
Б. Борисов, В. Герасимов (Раднево), Г. Шейлева (Гълъбово) РАЗКОПКИ НА РАННОВИЗАНТИЙСКА КРЕПОСТ, СРЕДНОВЕКОВНО СЕЛИЩЕ И НЕКРОПОЛИ В М. "ГРАДИЩЕТО" КРАЙ С. ПОЛСКИ ГРАДЕЦ, ОБЩИНА РАДНЕВО 118

I. ПРАИСТОРИЯ

В. Николов, Е. Сиракова, К. Григорова (София)

РАЗКОПКИ НА РАННОНЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ СЛАТИНА (СОФИЯ)

Археологическото проучване през сезона 1995 г. се проведе на площ около 200 кв.м в северозападната периферия на селището Слатина. Дебелината на разкопания през тази година културен пласт е около 45 см. На тази площ през предходния сезон започна проучване на културен пласт, интерпретиран тогава като междинен (II-III), но след разкопките през отчетния сезон се оказа, че заедно с новопроучения пласт принадлежи към трети строителен хоризонт на раннонеолитното селище (обща деб.0,55 м).

Изцяло е разкрита една наземна постройка със слабо трапецовиден план и площ около 36 кв. м. Дългата ос на сградата (6,40 м) е ориентирана север-юг. Изградена е в традиционната за ранния неолит строителна техника. От интериора на жилището са регистрирани само останките от две силно разрушени съоръжения - каменната подложка на подковообразна пещ и глинено зърнохранилище с овална основа.

На площ около 20 кв. м при сондажно проучване в здрав културен пласт в същата северозападна периферия е установено, че в тази си част раннонеолитното селище има още три строителни хоризонта (IV-VI).

Проучваният на площ около 200 кв. м през последните две години III строителен хоризонт и регистрираният на около 20 кв. м в сондажа по-долен IV строителен хоризонт могат да бъдат отнесени към по-ранна фаза на втория етап на ранния неолит в региона - група Кремиковци. За нея е характерна рисувана орнаментация с виненочервена боя. Бялата боя, без да е преобладаваща, е представена също добре. Полихромията не се среща.

В най-долните два (V и VI) регистрирани в тази част на селището строителни хоризонти е представен началният етап на ранния неолит в Софийското поле - група Слатина. Основна особеност на керамичния комплекс е използването само на бяла боя при полагането на орнаментална рисувана украса върху фини червено ангобирани съдове.

В. Николов, Ст. Станев (София)

СОНДАЖНИ РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ КРАЙ ПОМОЩИЦА, ПОПОВСКО

Кратките сондажни проучвания в м. "Изгорялата нива" край с. Помощица, Поповско, имаха за цел локализирането и частичното проуч-

ване на предполагаемо раннонеолитно селище. Оказа се, че запазен раннонеолитен пласт съществува на площ около 200-250 кв. м. В рамките на този пласт бяха направени 5 сондажа с размери 2x2, 3x1 и 1x1 м. Дебелината на пласта достига 1.20 м и включва три слоя. Върху стерилната основа лежи слой I, с деб. около 20-30 см, но достига и до 50 см. Има жълто-кафяв цвят и глинесто-ронлива структура. Слой II е с деб. от 30 до 75 см. Има сиво-черен цвят и пепелно-ронлива структура. Най-горният III слой е дебел около 20-25 см и е изкуствено създаден при обработката на почвената повърхност. И трите слоя съдържат раннонеолитна керамика, представена от две основни технологични групи. Група I включва големи дебелостенни и тънкостенни съдове с грубо загладена външна повърхност. Група II е представена от съдове с много добре загладена и понякога до излъскана външна и вътрешна повърхност. Между тези предимно тънкостенни съдове особено значение имат червеноангобираните - ангобата е тъмна, плътна, с виненочервен отенък. При разкопките бяха намерени само три фрагмента от червено ангобирани съдове, рисувани с бяла боя. И трите произхождат от слой II. Засега слой I може да бъде обозначен като монохромен. Украсата на един от рисуваните фрагменти има много добри паралели в Гура Бачулуй (Румъния) и Доня Браневина (Войводина).

В един малък (1x1 м) сондаж, в слой I беше установено добре запазено огнище, а над него и под на по-късна постройка.

При разкопките беше събрано огромно за малката проучена площ количество кремъчни артефакти - около 780. От тях типологическите оръдия са само няколко, а останалото количество кремъчни артефакти са отломъци от производството на оръдия.

Намерените при разкопките находки са в ограничен брой - огладени каменни оръдия, прешлени от стени на керамични съдове, костени шила и длето, рогови оръдия и три стилизирани пластики с бичи рога ("лабрети").

В един от сондажите в периферията на площта, обитавана през ранния неолит, беше установен културен пласт от времето на началото на ранния халколит - над едно силно разрушено огнище беше проучен пласт с деб. до 20 см с фрагменти врязана и инкрустирана с бяло керамика.

Както стана ясно, с най-голямо научно значение са данните от раннонеолитния пласт. "Селището" от това време се отнася към началото на ранния неолит в Долнодунавския басейн и би трябвало да бъде датирано към началото на VI хил. пр. Хр. Синхронизацията на този период с етапите Слатина I, Гълъбник I и Елешница е много вероятна.

В. Николов, Л. Перничева (София), М. Грембска-Кулова (Благоевград), М. Лихардус, Ж.-П. Демул (Париж)

РАННОНЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ КОВАЧЕВО, ОБЩИНА САНДАНСКИ

Разкопките през 1995 г. бяха съсредоточени в западната част на обекта. Продължиха проучванията в сектори E, I, M, N и P, на площ 450 кв. м.

В сектор Е продължи разкриването на подовите нива и останките от жилищни съоръжения. Архитектурните останки бяха сравнително добре запазени, благодарение на опожареното най-ранно строително ниво. Демонтирането на трите последователни прослойки от различно оцветени карбонизирани конкреции позволи да се реконструират до известна степен подовете на жилищата. Установи се, че подовете са хлътнали в средните си части и са издигнати в периферията, там където се намират следите от стени на жилища. Трите подови нива се разкриха в суперпозиция в рамките на пласт дебел до 70 см, като централните им части са хлътнали с около 40 см. Не е изключено под подовете на постройките да са съществували кухини, постлани с камъни и покрити с трамбована пръст, над която е била направена замазката от бяла глина. Тази светла замазка сега се разкрива във вид на карбонизирани конкреции.

В източната част на сектора, теренът под подовата замазка е бил изравнен с компактно наредени големи керамични фрагменти. Беше разчистена основата на пещ , свързана стратиграфски с най-ранния карбонатен слой. Нейната площадка е била изградена от големи камъни, фрагменти от питоси и трамбована глина.

Все още остава проблемът за връзката между разкритите подове и стените на къщите и доколко всеки под отговаря на отделно жилище. Стените са трудно установими, поради липсата на дупки от колове. Възможно е те да са били строени само от глина или от кирпич.

Положението в секор I е твърде сложно. Раннонеолитните напластявания, регистрирани ясно в сектор Е, на юг, в сектор I прекъсват поради ерозията на терена. Няколко големи ями нарушават също периферията на жилищните нива от сектор Е. Прослойките от карбонизирани конкреции в сектор I са разпръснати и не надминават площ от 1 кв. м. Въпреки че понякога те се намират в суперпозиция, не могат да бъдат тълкувани като останки от подове на жилища. В сектора преобладават структури с ориентация север-юг и изток-запад. Това са настилки от чакъл, ивици от тъмна пръст, една яма - силоз. В югоизточната част на сектора има силна денивелация на югоизток, маркирана от настилка от едри камъни. В съседство, на север от нея беше разкрит пласт

настлан плътно с чакъл и керамични фрагменти, вероятно настилка, направена специално за изравняване на терена. Наличието на много стратиграфски нарушения в този сектор се потвърждава и от керамични фрагменти от различни фази на ранния неолит.

В северозападната част на сектор М бяха разкрити строителни останки. Това са два последователни пода, от които горният отговаря на прослойка от карбонизирани конкреции, а долният представлява прослойка от жълта глина. Тук бяха разкрити няколко кръгли петна с диам. около 0,40 м - вероятно следи от по-късни дупки от колове, нарушаващи раннонеолитните подове.

В югоизточната част на сектора, в района на жилище открито през 1994 г., бяха установени три последователни прослойки от карбонизирани конкреции. Те са разположени в

рамките на пласт дебел около 0,2 м. Тези части от последователни подове на жилища имат голяма денивелация на изток и на север. Нарушени са от няколко дупки от колове с диаметър 0,15 м.

В северната част на сектора се намира траншея за оттичане на вода. Ориентирана е ЗСЗ-ИЮИ и до голяма степен определя ориентацията на синхронните и по-късни археологически структури в тази част на селището. Заслужава внимание фактът, че в по-ранните пластове преобладава кафявата глина и следи от жълти подови нива. Това може да се обясни с близостта на материка в тази част на изкопа и с употребата в строителните конструкции на глина от геологическата основа на селището.

Сектор N застъпва най-югоизточната част на разкопаваната площ. През 1995 г. работата беше съсредоточена в неговата северна половина. Тук продължиха да се разкриват ями и естествени падини на терена с различна големина и пълнеж. Непосредствено до северния профил на сектора частично беше проучено вкопаване, запълнено от няколко реда наклонено поставени дялани плочи. Подреждането им позволява да се допусне, че това е част от паднала стена. В западната част на сектора няколко успоредни ивици, наситени с пясък или песъклива глина, ориентирани в посока изток-запад, показват наличието на траншеи за оттичане на вода в периферията на селището. Южно от тези траншеи беше разкрит сектор, наситен с горяли мазилки, свързан хронологически вероятно с най-ранните жилища от сектор М.

В североизточната част на сектор Р, под 15 см пласт от сивочерна пръст беше разкрит пласт, в който се редуват сектори от пясък със сектори от тъмна пръст. На юг от тях беше установена по-регулярна песъклива ивица, широка 2 м и ориентирана точно в посоки изток-запад. В останалата част на сектора, характерната за тази част от изкопа, тъмнокафява глина, беше примесена с малко мазилки, пясък и пепел.

Керамичният материал в цялата проучвана площ е от ранния неолит. Все по-ясно се оформя керамичната група на най-ранната неолитна фаза в селището, застъпена в някои структури на сектор М. Рисуваната керамика от тази фаза има тъмно-червена повърхност и фин бял линеен орнамент, образуващ ъгли, триъгълници, "стълбичка", понякога съчетан с малки точки. Характерен за тази фаза е и орнамент от успоредни вълнообразни линии, рисувани с кафява или червена боя върху червен фон.

И. Вайсов (София), В. Попов(Русе)

АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА НЕОЛИТНО СЕЛИЩЕ ПРИ С. КОПРИВЕЦ, ОБЩИНА БЯЛА

Археологическото проучване през 1995 г. се проведе през периода 13 юни-19 юни, под ръководството на И. Вайсов (АИМ-БАН) и В. Попов (ИМ-гр. Русе) и бе финансирано от ОбНС в гр. Бяла. Продиктувано от необходимостта от освобождаване на нови площи, необходими за нуждите на съвременните гробища на с. Копривец, археологическите проучвания бяха разширени с нови 6 кв. (5х5 м). Това са квадратите В10, В11, Г10, Г11, Д10 и Д11. През 1995 г. са проучени само горните 0,15 м. Поради изключителното значение, което има неолитното селище за изясняване хронологията на неолита в района проучването се извършва на пластове от 0,15 м.

Проученият през 1995 г. пласт е изцяло нарушен от строителни работи на близката бензиностанция, при което теренът е бил подравняван неедноократно. Не са открити никакви следи от каквато и да е архитектура, включително вкопавания, характерни за късно неолитната култура Хотница.

Керамиката е разбъркана, като комплексът е представен както от керамика от к.н. - културата Хотница, така и от раннонеолитния етап Копривец II. Извършената предварителна статистическа обработка показва определена процентна концентрация на керамиката от културата Хотница в кв. В10 и В11 и такава на керамика от Копривец II - в кв. Г10, Г11, Д10 и Д11. Макар и в малък процент, в последните квадрати се среща и матова керамика типична за етапа Копривец I.

При направената от И. Гацов първична обработка на кремъчния ансамбъл от кв. Я и Ю е регистрирано присъствието преди всичко на кремъчни отломъци. Съобразявайки се с този изненадващ факт, особено внимание се обърна и на документирането на кремъчните артефакти. Откритите в този пласт артефакти са малобройни (едва 17 бр.) и са само отломъци.

Проучванията ще продължат и през 1996 г.

П. Станев (В.Търново)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА НЕОЛИТНО СЕЛИЩЕ „ПЛОЧИТЕ“ - В.ТЪРНОВО

Най-ранните проучвания върху територията на неолитното селище в м. "Плочите" в землището на гр. Велико Търново са извършени от Р. Попов през 1901 г. Откритите над 400 керамични фрагмента и оръдия от кремък, камък и кост той приема като неолитни.

С цел изясняване на характера на застрашените от пороищата две глинени съоръжения, през м.юли на 1995 г. проведохме спасителни археологически разкопки. В резултат на проучванията се установи, че двете кръгли съоръжения се отнасят към значително по-късна епоха. Откритата южно от съоръженията керамика и антропоморфна пластика отнасят установения единствен хоризонт на селището към времето на най-ранната фаза А1 на раннонеолитното селище Орловец. Според описаните от Р. Попов керамични фрагменти изглежда става въпрос за материал от същата фаза на ранния неолит. Подобни материали са открити и в Голямата и Малката пещера до Преображенския манастир, отстоящи на 0,5 км североизточно.

В. Николов (София), Щ. Хилер, П. Хьоглингер (Залцбург), Т. Кънчева-Русева (Нова Загора)

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА КАРАНОВО, НОВОЗАГОРСКО

През 1995 г. работата продължи в сектора Север-Юг. Проучваната площ е около 130 кв. м, а деб. на разкопания пласт около 0,90 м. Установени бяха останки от два строителни хоризонта, обозначени като III и IV.

Трети хоризонт има слаб наклон към юг и лежи при ниво 212,80/70. Разкрити са останки от пет постройки, които само частично влизат в сектора. Регистрирани са чрез дупки от колове и слаби следи от подове. Подовата конструкция на едно от жилищата включва и дървен гредоред.

Четвърти хоризонт има по-силен наклон на юг и лежи при ниво 212,50/20. Разкрити са останки от шест постройки, които частично влизат в сектора. Регистрирани са предимно чрез дупки от колове, следи от подове и останки от основи на пещи. Едно от жилищата (в югозападната част на сектора) е установено и чрез останки от стените. Има размери около 5х6,5 м. Пред по-късата северна стена се намира основа на голяма пещ с типична за периода Караново V форма.

Двата новопроучени както и предходните два хоризонта имат сходна организация на застрояване. Къщите са ориентирани почти точно по посоките на света, вероятно винаги с къса стена към север, проходите между тях са сравнително тесни. Тази застроителна концепция е обусловена вероятно от почти постоянният северен и северозападен вятър на това място.

При разкопките беше събрано значително количество фрагментирана керамика. Освен релефна, украсата е нанесена с графит (както позитивна, така и негативна) или е врязана (ленти, изпълнени с резки). Находките са сравнително малко, между които интерес представлява една кръгла пинтадера с врязана композиция от четири ъгловидни полета.

Проученият през отчетния сезон пласт се отнася към първата половина на култура Караново V, т.е. във времето преди появата на съдовете, украсени с техника кербшнит (пласт от този етап беше проучен през миналия сезон).

Ст. Чохаджиев, В. Генадиева (Кюстендил)

ПРОУЧВАНЕ НА МНОГОСЛОЙНОТО ПРАИСТОРИЧЕСКО СЕЛИЩЕ В М.“СТУДЕНА ВОДА“ КРАЙ С. ВАКСЕВО, КЮСТЕНДИЛСКО

След двегодишно прекъсване разкопките бяха подновени. Целта бе да се допроучи културния пласт до стерилна пръст в рамките на сондажа, започнат през 1992 г. Разкопките продължиха през месеците юни и юли с ограничен брой работници.

Проучен бе пласт с деб. около 0,30 м, лежащ непосредствено върху стерилната пръст. Разкрити бяха само силно разрушена основа на пещ и част от глинобитен подиум от най-долния - I строителен хоризонт. В източната част на сондажа, където вероятно е и периферията на селището, попаднахме на две дъговидни успоредни траншеи. Те са широки 0,30-0,40 м и са дълбоки около 0,30 м. Разстоянието между тях е около 1 м. Дължината им е съответно 5 и 10 м. Вероятно те са част от източната палисада на селището.

Проучени бяха и няколко ями, съдържащи фрагментиран, но богат керамичен материал.

Взети са множество проби за анализ на С14 от въглени и горели зърна.

На различни места в сондажа са открити и човешки кости.

От грубата керамика особено внимание заслужава дебелостенен съд

с оригинална пластична украса, съдържащ горяло зърно. Интерес представлява и разкрития в южния профил (в пласта от финала на ранния неолит) съд-хранилище с вместимост около 190 л, в който бе открит друг съд - вероятно "крина".

За рисуваната керамика са характерни "растителните" и праволинейните геометрични мотиви.

От предметите, свързани с духовния живот трябва да бъдат отбелязани няколко женски антропоморфни фигурки, едната от които - с крушовидна форма, напомняща за фигурка от Тесалия и друга - с отбелязана "прическа", подобно на фигурките от Старчево. Открити са още две "лабрети", пинтадера с три врязани успоредни начупени линии, "култова масичка" с набодена украса и др.

Проучванията през 1995 г. имат определен принос в изучаването на ранния неолит в басейна на р.Струма.

А. Радунчева (София), И. Ангелова, К. Апостолов (Търговище)

РАЗКОПКИ НА ЕНЕОЛИТНАТА СЕЛИЩНА МОГИЛА ДО С. ПОДГОРИЦА, ТЪРГОВИШКО

През 1995 г. археологическите проучвания на обекта се проведоха в периода от 4 до 28 юли. В тях участвуваха учени от България, Англия и САЩ съгласно двустранно споразумение за сътрудничество, подписано между АИМ-БАН и Университета на Уелс в гр. Кардиф. От българска страна в екипа бяха: Ана Радунчева - ръководител, Илка Ангелова - зам. ръководител и Кирчо Апостолов - уредник на отдел Праистория в ИМ-Търговище. Английската страна беше представена от д-р. Дъглас Бейли /Университета в Кардиф/, проф. Рут Трингхам /Университета Бъркли, САЩ/ и 25 студенти и докторанти от двата университета.

През този сезон започна работа по отстраняване на хумусния пласт. Установено бе, че дебелината му рядко надхвърля 25-30 см, а обработката на земята не е достигала на по-голяма дълбочина. Непосредствено под него се разкри плътно засипване /обмазване/ на цялата площ на могилата с бяла пръст, взимана от близката околност. Бялото обмазване е почти ненарушено от върха до основата на могилата и се проследява по цялата й периферия. Извършено е като знак за прекратяване на живота на това място. В най-високата част на могилата то е най-плътно и има характер на огромно по размери фигурално пано, изработено от бяла пръст и слама. Върху и около него има изработени от глина детайли, а между тях в определен ред са били подредени разнообразни и различни по степен на опалване мазилки, каменни облицовки, съдове

и други предмети-модели на сгради, предварително отчупени антропоморфни и зооморфни фигурки, голямо количество кремъчни пластини и други оръдия на труда.

За сега е установено, че около въпросното пано, от юг и изток, е имало големи фигурални изображения, моделирани от бялата пръст, а на северозапад се очерта широк бял пояс, напомнящ оградна стена.

Получените резултати ни дават основание да твърдим, че в случая става въпрос за неизвестен от други обекти ритуал за прекратяване на обитаването в края на каменномедната епоха. Възможно е в случая да става въпрос за култов обект, почитан от обитателите на тази част от страната.

Х. Тодорова (София), Т. Димов (Добрич)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА „ГОЛЕМИЯ ОСТРОВ" В ДУРАНКУЛАШКОТО ЕЗЕРО

През 1995 г. разкопките на селищната могила Големия остров в Дуранкулашкото езеро бяха насочени към разрешаването на следните въпроси:

1. Завършване проучването на елинистическия пещерен храм на южния бряг на острова. Към 31 август тази задача беше решена. Отстранени бяха около 500 куб. м каменен блокаж от падналия таван на пещерата. Установи се следното: храмът има три зали - предна, с ориентация по дългата й ос И-З и западна и източна с неправилна форма и ос С-Ю. През тази година бяха проучени крайните северни съоръжения в източната и западната зали.

Източната зала завършва със сводообразна, апсидна ниша с едно вертикално скосено каналче в по-високата плоскост. В апсидата вероятно е било мястото на статуята на Кибела. Останки от нея липсват. В каналчетата, изсечени край стените и тук, както и в западната зала, бе открита само елинистическа керамика.

Западната зала завършва с едни нисък подиум до средната разделителна стена и 1,40 м висок подиум, преграждащ цялата северна част на залата. В него е изсечено корито с улей към храма. От изток и от запад подиумът е очертан с два жлеба в наклоненото на юг дъно, изсечени в скалата.

През късната античност и двете помещения са използвани за стопански цели: има следи от пещи, огнища, дебел слой въглени и много обикновена късноантична керамика. Открита бе и желязна крица. Ста-

робългáрското ниво на това място е отделено от късноантичното с блокаж.

2. На острова се работи в квадрати О 4, О 6, П 5, П 6, Г, Д, Е, Ж и З. Целта беше да бъдат проучени онези части на селищната могила, които през късната бронзова епоха са били използвани за добив на глина и следователно могат да дадат информация за най-долните слоеве на обекта.

Така можаха да бъдат проучени няколко сгради от VII строителен хоризонт - IV фаза на културата Хаманджия, и бе установено наличието на VIII строителен хоризонт, отнасящ се към III фаза (Чамурлия де Жос) на културата Хаманджия.

Проучен беше храмът на VII хоризонт - сграда 12-VII, която заема югозападния ъгъл на селището. Изградена е с масивни 80-90 см широки зидове, на места запазени до 1,20 м височина, но на места, в южна посока, е запазен само първия ред камъни. Пещ с две преустройства има в центъра на северната част на сградата, а каменни подиуми и съоръжения върху тях по протежение на западната и северната стени. Подът е разноцветно обмазван 12 пъти. Сграда 8-VII бе проучена само до нивото на опалените мазилки и каменните й стени. В южна посока тя попада в обсега на изкопите за глина от късната бронзова епоха и е нарушена на много места. Източният й зид е двулицев, широк около 70 см, но е запазен фрагментарно. Падналият таван, в който се набройват 49 тънки обмазки, е почти хоризонтален. Край стените има следи от коритообразни подиуми. Най-интересна е северната стена, която се оказа масивен каменен емплектон, защитен в основата от ортостати.

Напълно бе проучена сграда 20-VII, която е разделена с широка улица от сграда 12-VII. От нея е запазен западният й зид. Източната част на сградата е разрушена от вече споменатия изкоп за добив на глина. Основата на южната стена е вкопана до 0,50 м в терена.

В северозападния ъгъл на сградата има пещ - правоъгълна, със заоблени ъгли, без подиум. Край нея бяха открити два съда. Други два бяха запазени in situ южно от пещта на пода. Сградата е била едноетажна, с лек, обмазан отдолу покрив, така че от опожаряването й е останал само един пепелив пласт върху пода и овъглени греди в замазката на тавана, която не е могла да се опали до червено, освен в долната си част. Западната стена застъпва пещ от VIII хоризонт.

Най-интересна се оказа сграда 5-VII, която можа да бъде отчасти проучена по протежение на 15 м, без да бъдат достигнати в южна и северна посока краищата й. Тя е била двуетажна. Падналите 47 обмазки на платформата на тавана и стените образуват 0,60 м дебел пласт опалени разрушения, благодарение на които стените на долния етаж са се запазили на значителна височина. Надлъжните зидове са масивни,

каменни, двулицеви, а напречните са емплектонни. Те представляват пълнител от камъни и глина между две редици тънки дървени цепеници, обмазани отвън с глина.

В южна посока се намират стопанските части на сградата. Тук бе открито голямо количество жито,вероятно съхранявано в кошове, а сега пръстнато по пода. Голямо хромелно съоръжение и следи от пещ се очертаха в югоизточния ъгъл на централното помещение, но те останаха недоразчистени. В същата част на сградата се откри паднала стена от втория етаж с многопластова релефна геометрична украса, оцветена в бяло, розово или червено. Червено оцветяване се проследява и по запазения цокъл на западната стена на сградата. Съдовете се откриват или in situ, или пръснати по пода на сградата, от което следва, че са паднали отвисоко.

В северната част на сградата бе проследен отлично запазен подиум, висок 10-12 см, опрян о къса напречна стена, достигаща до западната. В опалените мазилки навсякъде се наблюдават струпвания от силиций или варовик.

Силициевите и каолиновите струпвания могат да се интерпретират като разрушени фигури-идоли, докато варовикът произхожда от силно обгорели при пожара камъни, които при последвал дъжд са се превърнали във вар. Разчистването на сградата не беше завършено и ще продължи през следващата година.

Общо прави впечатление обстоятелството, че проучваният през 1995 г. хоризонт е най- представителният в селищната могила. Сградите са голями /до 14 на 8 м/ и имат дебели до 0,80 м каменни зидове, т.е. - почти двойно по-масивни от тези на долните хоризонти. Сгради №№ 5 и 8 са били двуетажни, а платформата, носеща втория етаж е била обмазвана многократно, в резултат от което се е образувал до 0,26 м дебел пласт от подови мазилки. Данните, които бяха получени за архитектурата на селището сочат, че началото на протоцивилизацията по нашето Черноморско крайбрежие е било още през средния енеолит, в края на Културата Хаманджия. Това потвърждава някои досегашни наблюдения от Каблешково и от Некрополите Дуранкулак и Варна II.

Ал. Фол, Л. Гетов (София), Ян Лихардус (Саарбрюкен), Ил. Илиев (Ямбол)

РАЗКОПКИ НА БЪЛГАРО-ГЕРМАНСКАТА АРХЕОЛОГИЧЕСКА ЕКСПЕДИЦИЯ В С.ДРАМА, БУРГАСКА ОБЛАСТ

Тринадесетата по ред археологическа кампания в с. Драма се про-

веде на два етапа: пролетен от 5.III. до 15 IV. и летен от 3.VIII. до 3.X.1995 г. Основните задачи на пролетната кампания бяха да се продължи систематичната обработка на керамиката от селището Караново VI върху селищната могила "Мерджюмекя" и да се подготви още керамика от този период за обработка през лятната кампания. Освен това бяха обработени отчасти култовата пластика, амулети, модели, щемпъли и други дребни находки.

Основни резултати от лятната кампания:

Общо през 1995 г. бяха разкопани 24 ареала. От дългогодишните разкопки върху селищната мотила до 1993 г. изглеждаше така, като че селището Караново VI е обхванато напълно. При търсене на протежението на окопа от енеолита, обхващащ селището от запад, през 1994 г. се оказа, че на западния склон под акумулираните ерозионни пластове се очертаха следи, които сочат съществуването на някои още неоткрити от нас останки от къщи от Караново VI. За изясняването на този проблем през изминалата година работата бе концентрирана върху уточняването на западния край на селището. Отнасяше се за един участък, където според геофизичните и педологически проучвания този окоп липсва, но има наличие на стръмен склон към някогашното корито на р. Калница.

Още през 1994 г. при проспекцията на западното продължение на окопа се оказа, че под мощния склонов насип в ареал М10 се намират останки от къща от Караново VI. През тази година се локализира точната граница на къщата и част от нея бе разкопана. Разположението й на западния склон говори за пространствена връзка с известните вече къщи . Изхождайки от постулираното планомерно строителство бе извършена проверка за една липсваща дотогава къща в ареал Д11 и действително тук под склоновия насип също се оказаха останки от къща от Караново VI. Двете нови къщи показват ясно, че досегашната картина на селищното местоположение трябва да се ревизира, тъй като строителството е разширено по на запад, отколкото се предполагаше досега.

През 1995 г. бе извършена археологическа проверка

на геофизичните измервания на д-р Ян Тирпак през 1994 г., който констатира няколко аномалии във вътрешното пространство на селището Караново VI и извън окопа. Общо през изминалата година бяха проверени осем аномалии на обекта. Две от тях отбелязват къщи от Караново VI. Пет отбелязват естествен чакълен насип. Една аномалия може да се отдаде на естествения стерилен фин варовик и пясък, материал, който може да се сравни с обмазването на къщите от Караново V.

Геофизичните проучвания на Ян Тирпак за изясняване на очертанията на окопа бяха проверени и потвърдени с помощта на цяла поредица от контролни сондажи. Разкопките в два от ареалите потвърдиха предполагаемите очертания на окопа, а наблюденията при тези разкопки показват, че тук може да се очаква входа към селището от Караново VI.

Продължиха проучванията и върху платото Кайряка. Досега няма данни за поселение. Погребенията и депонировките сочат Кайряка като сакрално място. Открити са още 3 погребения с трупополагане и 8 с трупоизгаряне. Гробовете отразяват периода от края на I до първата половина на III в. Спектърът на намерени монети потвърждава тази датировка.

Р. Катинчаров, Д. Генов (София), Н. Мерперт, Т. Мишина (Москва), В. Мацанова (Пазарджик)

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ПРИ С. ЮНАЦИТЕ, ПАЗАРДЖИШКО. БЪЛГАРО-РУСКА ЕКСПЕДИЦИЯ

Разкопките се проведоха през м. юни-юли 1995 г. с участие на студенти-стажанти от катедра "Археология" при СУ "Св. Климент Охридски" под научното ръководство на Красимир Лещаков.

В северния сектор, на площ от 475 кв. м, продължи проучването на I строителен хоризонт от финала на късния халколит. Разкопките имаха за цел доразчистване и уточняване на границите и плана на жилища № 3 и 12, частично разкрити през предшестващия археологически сезон.

Жилище № 3

Обхваща квадратите К8-Л8 и частично К7-Л7. Ориентирано е по дългата ос СИ-ЮЗ с дължина 9 м и ширина 5 м. Проученият през настоящия сезон южен участък е с площ 16 кв. м и дебелина на деструкцията 0,38 м. Той е нарушен от вкопан питос № XVII с диам. 0,65 м, кръгло ваноподобно съоръжение с диам. 0,70 м и траншея на стена на жилище № 47, принадлежащи на раннобронзовото селище. Останалата площ е заета от късове горяла стенна мазилка, стени на зърнохранилище и голямо количество цели и фрагментирани глинени съдове (28 бр.). Сред тях се разчистиха 7 човешки скелета (№ 82, 84, 86, 87, 89, 90). Те всички имат различна ориентация. Отделни скелети са разрушени и разбъркани (№№ 86, 89 и 90). Някои от тях са в неестествени пози (88). Върху черепа на скелет № 87 е констатирана перфорация. Разположението на скелетите в жилището говори за настъпила насилствена смърт, вероятно едновременно с опожаряване на сградата. Ситуацията в жилище № 3 е аналогична на проучените жилища №№ 1, 2, 4, 6. Стените и цялостният план на постройката все още не са уточнени.

Жилище № 12

Разположено е в най-северната част на могилата, линия Д, Е, Ж7-8. Ориентирано е СИ-ЮЗ. Участъкът е с размери 8 м на 5 м. Северната половина (28 кв. м с 5 човешки скелета) е проучена през 1994 г. През този сезон е разкрита южната част (12 кв. м). Тук пожарът е по-слабо изразен. Под деструкцията се разчистиха няколко цели съда, струпвания от керамични фрагменти и част от горял човешки скелет (крайниците на № 77). В западната периферия на постройката (вероятно глинобитната стена) се откриха две много добре запазени медни брадви-чук, тип Плочник, вариант А. Допроучени и документирани са пещите: № 8 от жилище № 2, № 9 (засега извън сграда) и № 10-11 в границите на жилище № 4.

Свалени са пътеките в линии И, К и Л до нивото на I строителен хоризонт. В горната им част се откри керамика, характерна за ранния етап на раннобронзовата епоха и неизвестен досега тип глинен модел на котва с антропоморфно изображение. В междужилищното пространство се проучиха две частично нарушени хокерни погребения (№ 79 и 83), едно детско погребение № 78 и човешки череп (№ 80).

С данните от този археологически сезон се допълва и изяснява все повече характера на т.нар. от нас "погребения" в селището от финала на късния енеолит, обособени в две основни групи: скелети в жилища на загинали обитатели и скелети с частично упражнен погребален обряд (хокери на дясно с неустойчива ориентация).

Намерени са малко оръдия от камък, кост и рог. Количеството на кремъчните артефакти е значително. Двете медни брадви-чук са аналогични на брадвите-чук от гроб 43 на Варненския халколитен некропол, височинното селище на крепостта Кракра, (Перник), на колективната находка от Устра (Севрикия), Кърджалийско, Драгоман (Сливница), Софийско и брадвата-чук от неизвестно местонахождение, съхранявана в Панагюрския музей.

Сред откритата в двете жилища керамика (над 35 съда), преобладават разлатите паници с удебелени отвътре ръбове на устието, украсени с графит; вазовидни съдове; чаши тип "Криводол"; дълбоки съдове с чучур и други, характерни за финала на култура Криводол IV-Телиш III. Глинената пластика е представена от стоящи, седящи и кръстати идоли с иконография, типична за културния комплекс Криводол-Салкуца-Бубани.

Л. Нинов (София)

ПРОУЧВАНИЯ НА ОСТЕОЛОГИЧЕН МАТЕРИАЛ ОТ ПРАИСТОРИЧЕСКИ ОБЕКТИ

Проучванията на животинските кости бяха извършени на терена и в лабораторията на АИМ при БАН в София. Под ръководството на ст.н.с. В. Николов, в чиито екип участвам и аз, през 1995 г. започнаха разкопки на раннонеолитен обект в м. "Изгорялата нива" край с. Помощица. Общото количество на идентифицираните животински останки открити там е около 400. Остеологичният материал има всички характерни белези на кухненски отпадъци от храната на хората обитавали селището. Костите са много силно фрагментирани. Това се отнася в еднаква степен за едрите и дребните животни.По брой на индивидите домашните животни съставляват три пети от всички бозайници, а дивите - едва две пети. По количество на костите домашните животни доминират още по-силно. Те са представени с 4 основни вида със значение за палеоикономиката през изследваната епоха - говеда, овце, кози и свине. Няма останки от куче. Не е изключено това да де дължи на малката извадка, но е твърде показателно като факт. Правят впечатление и други особености. На първо място това е съвсем малкото количество на свинете. На второ място - особено силното присъствие на дребни преживни - овци и кози. Съотношението между дребните преживни, говедата и свинете е както 8 : 4 : 1. Това съотношение може да се измени с откриването на нови кости през следващите сезони, но без съмнение очертава се тенденция, която е ясно изразена. Във възрастово отношение преобладават агнетата. Като се има предвид сезонността на раждането при дребните преживни може да се твърди, че е имало значителна консумация на животни през пролетта. Дивите бозайници, използвани за храна са 6 вида - тур, елен, сърна, дива свиня, заек и диво европейско магаре /еквус хидрунтинус/

От последното има запазена част от таз. Всички те с изключение на заека са представени с по един индивид. Разликата в количеството на месото получено от тях е огромна. Направени са детайлни измервания на всички кости.

Продължиха проучванията на Деветашката пещера. Изследвани са оръдията на труда, изработени от кост и рог. Много от тях са с полифункционално предназначение. Определени са вида на животните и частите от скелета, които са използвани като суровина за изработването на отделните предмети. На място бяха открити и проучени цели части от животни, включително от гръбнака и ребрата. Разкопките продължават.

При подводни проучвания в района на Шабла бяха открити и изследвани много кости от домашни животни и дивеч - тур, елен лопатар, благороден елен, сърна, тюлен и др. Открити бяха оръдия на труда, които биха могли да бъдат от твърде ранна епоха. Някои от останките са обгорели.

II. ТРАКИЙСКА АРХЕОЛОГИЯ

Ил. Кулов (Благоевград)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В М."КАЙМЕНСКА ЧУКА" КРАЙ БЛАГОЕВГРАД

Проучването на античната могила и постройката от късната бронзова епоха в м. "Кайменска чука" край Благоевград продължи от 14 юли до 21 август 1995 г. То се проведе под ръководството на ст.н.с. Александър Бонев от АИМ при БАН и Илия Кулов от ИМ-Благоевград с участието на проф. Марк Стефанович от АУБ и Артур Банкоф от Бруклин колеж в САЩ и студенти от АУБ и САЩ.

Основната задача на екипа през този сезон беше да се допроучат кв. 11 и 12, започнати през предишния сезон, както и външните стени на постройката в нейната северна част. Това наложи разкриването на нови квадрати - 14, 20, 21, 22 и 23.

В края на сезона успяхме да стигнем до подовото ниво в кв. 11 и 12; беше разкрито част от продължението на СИ стена в кв. 21, почти цялата вътрешна част на ЮЗ стена, както и един фрагмент от СЗ стена. В кв. 11 открихме голямо количество дебелостенна и тънкостенна фрагментирана керамика, която лежи върху подовото ниво. Част от тънкостенната керамика вероятно е паднала от горния етаж на постройката. По форма и структура тази керамика не се различава от откритата през предишните сезони.

В кв. 12 също бе достигнато подовото ниво. В СЗ ъгъл бяха открити фрагменти от един питос, вкопан частично в материка. Източно и южно от него се откриха фрагменти керамика от други съдове. Освен от керамичните фрагменти, подовото ниво тук е маркирано и от тъмно горяло петно, част от което добре личи в северния профил на този квадрат.

От резултатите, които имаме през този сезон, можем да направим следните изводи:

1. С разкриването на ЮИ /от предишния сезон/, почти цялата ЮЗ и фрагментът от СЗ стени могат да се определят размерите на тази постройка. Те са съответно СЗ/ЮИ - 17 м и ЮЗ/СИ - 14 м.

2. Каменното стълбище и нападалата керамика в кв. 11 затвърдиха предположението за наличието на втори етаж на постройката.

3. По-ниската запаженост на стените в ЮИ и ЮЗ част ни кара да предположим, че те са били иззидани до началото на втория етаж на това място. Вторият етаж там или е бил открит, или е бил с по-лека конструкция.

4. Керамичният материал по форма и структура повтаря открития през предишните сезони. Най-близки аналогии могат да се открият в селищата от късната бронзова епоха в Северна Гърция и долината на р. Вардар.

М. Домарадски, Г. Лазов, Д. Богданова, Ал. Гоцев (София), В. Танева (Септември), Я. Боузек, И. Мусил, П. Юржина (Чехия), З. Арчибалд, М. Адамс ( )

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ЕМПОРИОН ПИСТИРОС

През 1995 г. се е работило по сектори, проучвани от М. Домарадски и В. Танева (I), Г. Лазов (I А), Д. Богданова (I В), З. Арчибалд и М. Адамс (I Б), Я. Боузек и чешки колектив (II) и Ал. Гоцев (сондажи в м."Лозаница").

Бяха взети проби от глинени замазки и олтари от ст.н.с. М. Ковачева за археомагнетични анализи. Направени са анализи на почви от гробове и профили около глинения олтар от ст.н.с. Хр. Етрополски, а П. Райнов направи рентгенотермично изследване на глинения олтар.

В участъка, ръководен от М. Домарадски и В. Танева работата се съсредоточи в изкопите, започнати от предходните години. Около И порта продължи разчистването на деструкцията на вътрешната кула и пространството на запад от нея. На юг от бастиона през 1992 г. бе открит кладенец и проучена неговата северна половина. През тази година започна проучването на южната половина на кладенеца. От 1990 г. е проучван кв. Б 2. Ситуацията в него рязко се отличава от останалите изкопи. Съпоставянето на хоризонталната и вертикалната стратиграфия през 1995 г. позволи да заключим, че в този квадрат проуваме следи от култови действия. През тази година започна проучване на кв. Б 7 със ситуация аналогична на Б 2. И в двата квадрата са открити многопластови глинени олтари.

В сектор I А под ръководството на Г. Лазов, проучените през 1995 г. напластявания отговарят на края на III-та фаза от съществуването на обекта, като на места започна проучването на II-ра фаза. През тази година бяха проучени и снети изцяло останалите над достигнатите нива струпвания от камъни, строителна керамика и др. В кв. А 8, в очертанията на голямото помещение на сграда № 1 на дълб. 0,65 м се откри правоъгълен профилиран каменен олтар. В кв. А 7, югоизточно от запазения украсен олтар (проучен през 1993 г.) бяха разчистени очертанията на останки in situ на друг олтар, украсен с отпечатан шнуров орнамент и тракийски тип фибула.

В сектора, проучван от Д. Богданова разкопките продължиха в изкопите от предишните години. В кв. Б 22 се довърши проучването на западната част на яма и е почистен нейния профил. Пълнежът на ямата е еднороден. В него се откриват фрагменти от глинени съдове, мазилки, замазки, поти, късове шлак и пр. Въз основа на откритата вносна рису-

вана керамика ямата се датира между средата и края на IV в. пр. Хр. Без резултат продължиха разкопките в квадрат, заложен за издирване на крепостна стена (3590/1140).

В сектора, проучван от английската експедиция продължи работата в кв. Б 21, като проучени са два механични пласта, които почти изчерпаха напластяванията от III-та фаза на живота на обекта. (М. Адамс). През тази година започна почистването на профил в западната част на АВІ, на участъка, неунищожен при изкопните работи, преди започване на археологическите проучвания на обекта.

Работата на чешката експедиция се концентрира в три изкопа, като двата първи са заложени през миналата година и работата в тях продължи и през настоящата. Допроучени са основите на жилища и ями от IV-III в. пр. Хр. Третият изкоп, заложен през тази година целеше изясняване на произхода на каменни блокове, със сигурност, произхождащи от крепостната стена на емпориона. Нито един от блоковете не лежеше in situ.

През тази година започна програмата за проучване на околностите на емпорион Пистирос (Ал. Гоцев). В сондаж в м."Лозаница" са открити материали - предимно керамика, без характерни форми и украса, които позволяват да датираме културните напластявания от това селище в края на неолита.

М. Тонкова, Ал. Гоцев (София)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ТРАКИЙСКОТО СВЕТИЛИЩЕ ПРИ С. БАБЯК, ОБЩИНА БЕЛИЦА

Поредната археологическа кампания на територията на светилището бе проведена в периода от 26 юни до 26 юли 1995 г. под ръководството на М. Тонкова и Ал. Гоцев, с участието на Р. Миков /НИПК/ и студенти от НБУ. Разкопките бяха финансирани по договор с Национален фонд "Научни изследвания" при МОНТ.

Проучванията бяха съсредоточени в три участъка на светилището: в източната периферия на т.нар. Малка кулминация в Северния сектор; върху т.нар. Хълм с гръмоотвода в Западния сектор и върху североизточния склон на Върха с телевизионната кула /т.нар. "Тор"/.

СЕВЕРЕН СЕКТОР: Бе проучена площ от 125 кв. м. Бе изчерпан културният пласт от късножелязната епоха, бе констатиран хиатус след него и започна проучването на културния пласт от ранножелязната епоха. Бяха документирани части от оградната стена, глинени олтари, ями, каменни струпвания и находките, свързани с тях. По-важни резултати: според керамичния материал има промяна в топографията на светилището в рамките на ранножелязната епоха; културният пласт от късножелязната епоха е с деб. 1-1,20 м. Според фрагменти от "мегарска чаша", кратеровиден съд и боен нож той се отнася към периода III-II в. пр. н. е. Бяха проучени два затворени комплекса, включващи глинен олтар и каменно струпване с концентрация на находки; документираните култови ями представляват нов вид депа за дарове на светилището.

ЗАПАДЕН СЕКТОР: Бе проучена площ от 175 кв. м. Бе документиран глинен олтар, представляващ замазка с кръгла основа и периферия, преминаваща в свод. Конструкцията му ще бъде изяснена през следващия сезон. Той представлява елемент от по-голямо съоръжение от две успоредни каменни редици. Отнася се към късножелязната епоха.

СОНДАЖ "ТОР": Бе установено, че въпреки строежа на телевизионната кула на отделни места културните напластявания са ненарушени. Материалите от направения сондаж се свързват с римската епоха. Част от откритите археологически материали - фрагменти от мраморни статуи, основа на колона, строителна керамика и други, показват, че е възможно тук да е имало сграда /храм?/. Разкритите колективни находки от метални сечива и глинени тежести обогатяват представите ни за ритуалните действия в светилището през тази епоха.

Г. Нехризов (София)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ ПРИ С. ДОЛНО ЛУКОВО, ИВАЙЛОВГРАДСКО

Археологическите проучвания при с. Долно Луково през 1995 г. бяха наложени от необходимостта да се вземат спешни мерки за опазването на откритата през 1992 г. тракийска гробница в м. "Ронките". Поради опасността от пълното й разграбване и разрушаване бе решено тя да бъде прецизно документирана, затворена и консервирана чрез засипване.

За нуждите на новото архитектурно заснемане, чрез сондаж на билото на могилата бе оголен върха на двускатното покритие на гробницата. Предприе се и допълнително разкриване на източната стена на дромоса, при което се установи, че и тя като западната е дълга около 4,5 м. Бяха открити напълно лицата на варовиковите блокове от източната стена на предверието и подовата плоча под тях.

В ЮЗ сектор на могилата се заложи сондаж за проучване на пласта от пепел и въглени, регистриран в западния профил на траншеята от 1992 г. Разкри се петно с диам. 0,85 см? от сива пръст, примесена с

пепел и малко въглени, с деб. 5-6 см - следа от еднократно горене.

За създаването на възможност за достъп на земекопна машина за засипване на траншеята и гробницата се отне насипа в ЮИ сектор на могилата. От друга страна с направата на машинния изкоп се целеше проучването на могилния насип в ЮИ сектор и оформяне на профили. В профилите се очерта пласт от натрупана по-тъмна пръст във формата на малка могилка, през който преминава слой от дребни ломени камъни, без пръст между тях. Направените измервания показват, че нулевото ниво на този пласт, съвпада с подовото ниво на гробницата, а разкритото натрупване от ломени камъни е периферията на каменния кожух на гробницата, който обхваща стените й отвън, достигайки на височина приблизително до петите на покривните блокове.

След прецизното заснемане на могилата и гробницата, възстановяването на място на всички детайли и изсичане и поставяне на нови на мястото на изчезналите, консервирането и вдигането на запазените фрагменти от цветна хоросанова мазилка и замазка в предверието, изграждането и монтирането на метална укрепваща конструкция, предверието беше преградено със зид от ломени камъни и могилният насип бе възстановен.

Едновременно с работата по могилата с гробницата се предприеха и спасителни проучвания на малка могила, разположена на 68 м източно от първата, върху билото на позитивна релефна форма. Големи иманярски изкопи бяха унищожили повече от половината от могилния насип и поради това размерите й могат да се определят приблизително - диам. 10-12 м и вис. 0,5-0,6 м.

Запазената част от могилата беше проучена чрез сондаж с дълж. 10 м и шир. 5 м, ориентиран в посока С-Ю. Покрит с пласт от варовикови камъни, могилният насип е хомогенен и се състои от черна ронлива пръст, примесена с дребни камъни, различаваща се от жълтата песъчлива почва на околния терен.

На различна дълбочина на няколко места в насипа се откриха струпвания от керамични фрагменти. С изключение на две от тях, които са от два, работени на колело антични съдове, останалите са от работени на ръка съдове с груба структура, повечето от които богато декорирани с врязана чрез набождане украса /т.нар. техника Furchenstih/ - керамика често срещана на източнородопски обекти от КБЕ както и от обекти от Западните Родопи, Източна Македония и Горнотракийската низина.

Освен това в пласта от камъни и в насипа бяха намерени незначително количество фрагменти от антична и средновековна керамика, железен конусовиден накрайник и тънка оловна пластина.

След изчерпване на насипа от черна пръст се откриха три детски гроба, вкопани в основния терен. Те са изградени и покрити от плочи

от зелен пясъчник, и са ориентирани приблизително в посока И-З. В гробовете не бяха намерени археологически материали и кости с изключение на гроб 3, в който се откри череп на 1-2годишно дете. Определянето на датата на извършване на погребенията при регистрираната археологическа ситуация в запазената част от могилния насип не е възможно. Необходимо е да се подчертае обаче, че могила 2 в м. "Ронките" при с. Д. Луково е първата проучена надгробна могила и дори първият гробен комплекс с материали от КБЕ в Източните Родопи.

Г. Нехризов, А. Тонев (София), Д. Лучанска (Кюстендил)

ПРОУЧВАНЕ НА ТРАКИЙСКИЯ НЕКРОПОЛ ПРИ С. КАТРИЩЕ, ОБЩИНА КЮСТЕНДИЛ

През 1995 г. завърши изследването на тракийския некропол в м. "Карговите тръли" при с. Катрище. Предполагаемата площ на некропола беше изцяло проучена чрез траншеи с шир. 0,5 м, разположени на около 1 м една от друга.

На мястото на установената през 1994 г. геофизична аномалия бе открит гроб № 2, при който бяха регистрирани нови за некропола и твърде интересни аспекти на погребална практика. На дълб. 0,25 м от съвременния терен се регистрира струпване от ломени камъни с правоъгълна форма. Под него се разкри гробно съоръжение с размери 3,16х1,34 м, оформено от плочи зелен пясъчник, с ориентация СИ-ЮЗ. Установи се, че на дъното на гроба е отложен пласт от въглени с деб. 0,20 м, като по плочите, изграждащи стените няма следи от горене. Върху този пласт бяха положени две плочи в СИ и две на 0,90 м от ЮЗ край на гроба, направо върху въглените бяха поставени негорели кости от човешки скелет - части от долните крайници, от едно ребро и от черепа. Костите са съзнателно подредени така, че маркират анатомичния порядък на липсващия скелет, като главата е в СИ край на гроба. В противоположния край бяха поставени два, работени на ръка глинени съда - кана и паница, а в пласта от въглени се откриха керамични фрагменти, части от корозирал железен нож и от друг железен предмет. Под слоя от въглени в

гробната яма не се регистрираха следи от отухляване по стените и дъното й.

Откритите в гроб № 2 цели съдове и керамични фрагменти, няколко от които украсени с канелюри, са от характерния за некропола тип керамика с огладена повърхност. По аналогия с други добре датирани комплекси, новооткритият гроб също може да се отнесе към VII-VI в.

пр. Хр.

Състоянието на намиране на човешките кости в гроба, дава основание да се предполага практикуването на препогребване, данни за прилагането на този обряд се откриха и в проучения през 1994 г. гроб. Следите от горене могат да са резултат от опалване на гробната яма, което поради плътната структура и ниската влажност на почвата не е довело до трайно отухляване на стените и дъното й. По-малко вероятно е пренасянето на толкова голямо количество въглени от другаде.

В направените общо 20 сондажа не се регистрираха други гробни съоръжения. Откриха се две каменни струпвания, около които се намериха керамични фрагменти и въглени и се проучи площадка от трамбована глина с размери 2,30x1,60 м.

Т. Борисова (Правец)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКА МОГИЛА Рзл 1,ОБЩИНА ПРАВЕЦ

Тракийска могила Рзл 1 е регистрирана по време на теренните обхождания през м. април 1989 г. Има форма на пресечен конус със заравнена площадка на върха с диам. 15 м. Висока е 5 м, диам. й е 35 м. Спада към средните по големина могили.

През месец юли 1995 г. бяха проведени спасителни археологически разкопки, предизвикани от сериозно иманярско вмешателство през м. юни същата година. В пресния иманярски изкоп с форма на кладенец и диам. 1,60 м и дълб. - 4, м се забелязваше струпване от камъни, което видимо не беше разрушено.

В проучената част на могила Рзл 1 на дълб. 1,70 м от повърхността, бе открито съоръжение, изградено от ломени камъни, с форма на елипса в горната си част с размери 7x5 м и направление С-Ю. Камъните са безредно натрупани един върху друг. Система в подреждането им не е установена. След снемане горната част на елипсата, в средата на която липсват камъни, вероятно поради хлътване в центъра, вследствие тежестта на пластовете, се очерта втора елипса, ориентирана И-З. Тя беше изградена от по-големи камъни. Размери: 5,5x4,7 м. Под нея следваше каменно струпване от по-големи каменни блокове /0,65x0,40x0,25 м/ по периферията и по-малки ломени камъни във вътрешността с форма на кръг с диам. 4,5 м. Цялото съоръжение оформяше каменна могила с вис. 1,8 м и диам. СЮ - 7 м, диам. ИЗ - 5,5 м, първоначално натрупана върху стария терен. Впоследствие върху нея е донатрупана могилата.

Отделните късове керамични фрагменти, открити върху каменното

съоръжение и непосредствено в пръстта над него датират изграждането на могилата в периода V-IV в. пр. Хр. Могилата е натрупана с ритуална цел. Тя е била свързана с провеждането на редица обреди. В потвърждение на това се явява и фактът, че откритата на по-високо ниво / 1,20 м от повърхността/ каменна правоъгълна площадка, изградена от два реда ломени камъни и размери - 3,2x1 м, вероятно също е имала предназначение, свързано с провеждане на обредни и култови практики през по-късен период от натрупването на могилата.

Резултатите от извършените археологически разкопки на могила Рзл 1, потвърждават още веднъж, че районът е населяван от компактно тракийско население през периода VI-IV в. пр. Хр., при което е съществувала общност във вярванията, в извършването на погребални, култови и обредни практики, в материалната и духовната култура.

Д. Агре (София)

МОГИЛЕН НЕКРОПОЛ В М."РЕНДАШКОТО" КРАЙ ЕТРОПОЛЕ

Некрополът в м. "Рендашкото" на 6 км северозападно от Етрополе се състои от 7 могили. Три от тях /с номерация 1, 2 и 3/ бяха проучени през юни и юли 1995 г.

В могила 1 /вис. 2 м и диам. 14 м/ бе открит сложен ритуален комплекс. Погребана е знатна тракийка. Покойната е кремирана извън могилата. Останките са събрани в глинена урна, поставена в източната част на могилата. До урната в стария терен е изкопана яма /ориентирана И-З, с размери 1,60x1,20 м/, в която са поставени сребърни накити - обеци-халки с пирамидална украса, фибули, стъклени и кехлибарени мъниста от огърлица, стъклен алабастрон - внос от Финикия или Египет, глинена амфора, каничка и паница. Върху ямата е насипана каменна могилка. От западната страна на могилката е издигната /върху предварително подготвена площадка, върху която е горял огън/ "култова яма" с размери: диам. - 1,40 м, деб. на стените - 0,10 м и вис. - 0,60 м. Ямата е обмазана и опалена, върху дъното й са поставени няколко камъка и въглени. Отгоре ямата е затрупана с един ред камъни.

Целият погребален комплекс е покрит с пръст. Отнася се към средата на V в. пр. Хр.

Могила 2 / вис. - 1,80 м, диам. - 17 м/. В основата на могилата са открити две огнища и една култова яма, оформена в стария терен. Ямата е с размери: 0,60x1 м и дълб. 0,5 м, деб. на стените до 0,10 м. В северната половина на могилата под каменно струпване с размери 6,0x3,0

м, между последния долен ред от камъните бяха открити два съда поставени един в друг. Големият съд е с кратеровидна форма, малкият е изящна паничка. В близост до тях бе открит глинен съд с уникална форма, вероятно служил за благовония. И трите съда са работени на колело. В могилата не бе открито погребение. Съдейки по откритите находки, времето на нейното изграждане следва да се отнесе към V в. пр. ХР.

Могила 3 /вис. - 2,80 м, диам. - 18 м/. В могилата не бе открито погребване. В центъра на могилата в стария терен е издълбана яма, която е опалена и по-късно затрупана с камъни. В ямата са поставени няколко керамични фрагмента от съдове работени на колело и ръка. В процеса на издигане на могилата на различни места в насипа са изграждани "култови ями". Общо ямите са 7. Някои от тях са затрупани с камъни. В процеса на издигане на могилата в нейния център е поставена бронзова фиала и бронзова фибула. Време на насипване на могилата края на V-началото на IV в. пр. Хр.

Липсата на погребения в могила 2 и 3 и липсата на погребения и в други могили, явно е някаква закономерност във всеки некропол. Вероятно изграждането на подобни могили и култови съоръжения в тях, следва да се приеме като съществен или необходим елемент от погребалната практика, свързан с изградена ритуална система на тракийското население в този район.

Г. Китов (София) с колектив
ТРАКИЙСКИ МОГИЛИ В КАЗАНЛЪШКО

Бяха проучени около 60 могилни насипа, преобладаващото мнозинство от които почти напълно заличени или разрушени. Открити са над 40 човешки гроба, 10 конски скелета, 4 монументални гробници, множество по-малко представителни гробни съоръжения, над 450 предмета с музейна стойност, с хронологически обхват между VIII и I в. пр. Хр. Проучванията дават основания Казанлъшката котловина да се квалифицира като един от центровете на тракийската култура у нас.

Гробницата в Славчова могила край с. Розово се състои от камера и предверие с фасада, покрити с фалшив полуцилиндричен свод. Изградена е от много добре обработени каменни блокове най-вероятно в средата на IV в. пр. Хр., използвана дълго време като мавзолей, в последствие засипана, а по-късно и ограбена. Независимо от това в камерата са намерени известно количество материали, сред които сребърна апликация с изображение на лъв-грифон. В предверието е погребан кон,

намерен в пълен анатомичен ред, а с него сребърна апликация, две хераклейски амфори, едната с печат върху шията.

В могила Голяма Арсеналка е открита най-добре изградената каменна куполна гробница в България. Камерата й е застлана с дебели плочи в три концентрични пояса около централна кръгла с вдлъбнатина в средата. Срещу входа е монтирано хубаво каменно ложе. Вратите към двете камери са двукрили от големи плочи. В предната камера е бил погребан кон.Представителната фасада е с ширина около 5 м. Гробницата е построена в края на V или началото на IV в. пр. ХР., след последното погребение фасадата е зазидана, съоръжението засипано, а по-късно и ограбено. Независимо от това бяха намерени 4 златни апликации, късове позлатен сребърен нагръдник-яка и други материали.

В Сашова могила между Шипка и Шейново беше проучена единствената монументална неограбена гробница, откривана при археологически разкопки. Тя се състои от 13-метров коридор и две помещения, второто покрито с истински полуцилиндричен свод, разположен напречно на осовата линия. Върху каменно ложе в нея е погребан мъж, а на пода - кон. Инвентарът се състои от бронзов шлем "тракийски тип", плетена желязна ризница, меч, умбо, ножове, сребърна фиала с позлатена украса, бронзова каничка, множество глинени съдове и др.

Край с. Крън в Сарафова могила беше открита гробница от каменен коридор и две тухлени помещения, едното от които затворено здраво с дебела каменна врата. Всички стени са покрити с варова замазка и многоцветна украса. Гробницата се датира IV в. пр. Хр.

Всички гробници са били достъпни за посещения - т.е. използвани като мавзолеи преди да бъдат окончателно засипани. За три от тях е установено, че са построени в готови вече могилни насипи, което потвърждава тезата за дълбоко вкоренени в тракийската култура микенски традиции.

Повечето от останалите гробни съоръжения са покрити с каменни могилки. Погребенията са извършвани чрез полагане и изгаряне. Инвентарът като цяло е богат и разнообразен - три сребърни фиали, едната с надпис, който съдържа две царски имена, три шлема "тракийски тип", множество умба, върхове на копия и стрели, мечове и ножове, накити, метални и глинени съдове, от които 10-тина старогръцки. Сред тях са 3 кратера с червенофигурни сцени. Материалите постъпиха в НИМ и в ИМ "Искра" - Казанлък, които основно финансираха проучванията, подпомагани и от фотографските фирми "ВИФОР" и "ФОМУС".

М. Тонкова (София)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ТРАКИЙСКА НАДГРОБНА МОГИЛА В М. „БЕЛИЧКА ЧУКА“ В ЗЕМЛИЩЕТО НА ГР. БЕЛИЦА

Могилата се намира в м. "Беличка чука" на 1 км южно от гр. Белица. Има вис. 7 м и диам. 30 м. През изминалия сезон бе проучена южната половина на могилата до дълб. 5 м. В югоизточния сектор бе работено с планквадратна мрежа в 9 квадрата. След като се установи, че насипът до това ниво е стерилен, в югозападния сектор бе използвана земекопна техника.

На дълб. 1,70 м почти в идеалния център на могилата бе открит отвор с диам. 0,27 м покрит с необработван камък с размери 0,20/0,40 м. Той преминава във вертикален комин с дълб. 1,20 м, получен вероятно с помощта на кол, който впоследствие е бил изваден. Води до плочите на гроб от каменни плочи и е служил за "отдушник", като в горната си част е бил на повърхността на първичната могила. Във втория етап на натрупване на могилата е бил затрупан.

Долната част на "комина" маркира върха на каменна могила с конусовидна форма, разположена почти в идеалния център на могилата. Състои се от ломени камъни, дребни при върха 20/30 см, преминаващи в дълбочина в средни размери и достигащи при основата големина до 0,60/0,80 м. Каменната могила е с вис. 2,70 м и диам. 6,70 м.

При експлорирането на камъните, близо до върха на могилата бе открит гроб, ориетиран изток/запад. Той е изграден от вертикални плочи от камък, едната къса от мрамор и покрит с два реда каменни плочи, между които три от мрамор. Две от плочите са обработени, имат кръгла основа и наподобяват хромелни камъни. Дълж. на гроба е 2,70 м, а шир. - 0,60 м. Плочите са подредени стъпаловидно.

Обмазаната с около 0,10 м глина каменна могила и земленият насип бяха предотвратили достъпа на въздух. Така случаят ни предостави рядкия шанс да разкрием сравнително запазен дървен саркофаг.

Саркофагът е граден най-вероятно на място, като предварително са предвидени необходимите сглобки и дървени клинове. Има капак, три страници - две дълги и една къса /втората къса е заменена от мраморна плоча/ и дъно. Всеки един от елементите е направен от цяло парче дърво. Дължината на капака е 2,48 м.

В централната част на саркофага бяха поставени прахообразните останки от погребение чрез трупоизгаряне. В единия край бяха открити две крачета от дървено столче. То е било увито в плат, големи фрагменти от който бяха добре запазени. В саркофага бе открита желязна

фибула "тракийски тип" и железен нож със следи от горене. Според фибулата, гробът може да се датира в IV в. пр. н. е.

П. Делев, А. Божкова, Д. Ботева (София)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В РАЙОНА НА С. ИСПЕРИХОВО, ПАЗАДЖИШКО

Бяха проучени три могили (№№ 1-3 по общата номерация на некропола), оформящи сравнително обособена група. В две от тях (№ 1 и № 3), разкопките бяха изпреварени от груба иманярска намеса през последната година. Работено беше с техника. Средствата за разкопките бяха осигурени от НИМ - София.

Могила 1 има диам. около 40 м и вис. от 5 до 9,50 м. Централното погребение в основата на могилата е извършено чрез изгаряне на място в дълбока 0,40-0,45 м правоъгълна яма, вкопана в насип (или хумусен пласт?) приблизително до здравото ниво на материковата пръст. Сред гробните находки са 7 керамични балсамария с високо столче и вретеновидно тяло, определящи датата на погребението в I в. от н. е., още един балсамарий без столче, голяма червенолакова урна и лекитоподобна стомна. Открити бяха също чифт масивни златни обеци с обгорени кръгли камъчета в средата и части от други горели на кладата метални предмети (обков от сандъче и др.).

В средата на могилния насип, високо над централния гроб, беше разчистено още едно погребение в проста едностъпална яма с изгаряне на място. Положените в него дарове определят погребания като индивид от мъжки пол - бронзови ойнохое и патера, две железни стригили, керамични съдове.

В по-малките могили №№ 2 и 3 (диам. ок. 30 м, вис. 3-6,5 м) не са разкрити основни погребения. На върха на могила № 2 е разкрито струпване на керамични съдове от IV в. пр. н. е. в горял пласт, включително съдове с врязана украса от т. нар. "група Цепина" (голяма биконична подставка, разлата плитка чаша с високо краче, култова масичка). И в двете могили са разкрити вторични погребения с трупополагане в изградени от керемиди гробове от римската императорска епоха.

Беше продължено и проучването на оградния зид около могила 7в. Бяха разкрити изцяло североизточния и северозападния зид и част от заграденото пространство във вътрешността. Четириъгълното заграждане е ориентирано с ъглите си към четирите посоки на света, като дебелината на оградния зид е 0,87 м, а дължините на стените са съответно 31,80 м (североизточната) и 33,70 м (северозападната). В по-голя-

мата си част до запазеното ниво градежът е от едри грубо одялани камъни на хоросан, но на места са запазени на място тухли или отпечатъци от тях (размери 0,34х0,34х0,04 м). Стената е фундирана навсякъде върху излизащата близо до повърхността материкова скала. На места градежът е запазен на височина до 0,20-0,30 м, но в отделни участъци е изцяло разрушен и е доловим само по изсеченото му в скалата плитко легло. В средата на северозападната страна се очерта вход с шир. 2,30 м. В източния ъгъл бяха разкрити две долепени едно до друго малки помещения, отворени навътре (към околомогилния теменос). В заграденото пространство се срещат многобройни фрагменти от керамика и разнообразни други находки, включително мраморни архитектурни детайли и един фрагмент от оброчна плочка с изображение на тракийски конник.

П. Теодосиев (София), Н. Торбов (Враца)

АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ТРАКИЙСКА НАДГРОБНА МОГИЛА „ТУМБАТА" В ОКОЛНОСТИТЕ НА СИНЕМОРЕЦ

Могилата се намира на 500 м северозападно от центъра на селото. Диам. й е 38 м, а максималната вис. 4,20 м Археологическото проучване бе извършено през септември 1995 г. Разкопана бе южната половина на могилния насип, като бе достигнато нивото на античния терен.

На 10,10 м от точка 0, югоизточно 105 градуса, на дълб. 1,83 м от повърхността на могилния насип се откри керамично струпване. Около фрагментите от глинени съдове са разпръснати малки въглени. Открита бе част от тялото на амфора със запазено устие и двойна дръжка. Керамичните фрагменти от нея са покрити с бяла ангоба, те са със светлокафяв лом. Върху един от тях е врязан с остър предмет знак подобен на гръцката буква N. Амфората е произведена на остров Кос през III в. пр. ХР.

На 6,40 м от точка 0, югозапад 135 градуса, на дълб. 1,20 м от повърхността на могилния насип бе открито жертвено огнище - това личи от овъглените животински кости. Огънят е горял върху равен терен - в насипа предварително е оформена площадка. Огнището е затрупано с пръст още топло. То е с овална форма и има дълж. 2 м и шир. 1,15 м. Главната ос е ориентирана югозапад-североизток. Открити бяха два амфориска и един арибал. Те са направени от финнопречистена глина и са бледорозови на цвят. В огнището е поставена огърлица, за това свидетелстват намерените глинени мъниста с цилиндрична форма. Те

са сивочерни на цвят и едно зелено стъклено мънисто, оформено като сфера. Намерена бе и част от бронзов предмет - вероятно огледало, ритуално натрошено. Има следи от дървени греди разположени почти успоредно на централната ос. Откритите предмети свидетелстват за това, че обрядът е извършен III в. пр. Хр.

К. Кисьов (Пловдив)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА МОГИЛА № 5 КРАЙ С. ВАСИЛ ЛЕВСКИ, ОБЩИНА КАРЛОВО

Археологическите разкопки се проведоха в периода юни-септември 1995 г., с което приключи пълното проучване на могила № 5, която е разположена на 1,5 км западно от тракийското селище от втората половина на V в. пр. Хр.

Проучванията обхванаха могилния насип в четирите квадрата от ниво 3,20 м до дълб. 4,20 м. На дълб. 3,50 м се откри първичен могилен насип, изграден от камъни с диам. 10 м и вис. 1,10 м, който е издигнат върху гробното съоръжение и останките от погребение. На различна дълбочина в отделните сектори се откриха няколко фрагмента от съдове и стенна мазилка, както и останки от огнище.

Гробното съоръжение представлява пръстен от камъни, изградени в пет хоризонтални реда на вис. от 0,50 до 1,10 м, конструктивно свързани с естествената скала. Пръстенът огражда огнище /клада/ с диам. 10 м и деб. на пласта 0,10 м.

В кв. II на дълб. 3,50 м под каменния насип се откри гроб № 2, разположен на 1,50 м източно от гроб № 1. Откриха се череп, две бедрени кости, две лакътни кости и половин тазобедрена кост, разположени плътно една върху друга.

Под останките на мъртвия и каменния насип на дълб. 3,60 м беше разчистено огнище /клада/ с диам. 10 м. В центъра на огнището се откриха останки от калцирани човешки кости, грубо изработен глинен съд, червенофигурна амфора с малки размери и железна тока от амуниция.

Откритите гробни дарове и керамични фрагменти датират гроб № 2, както и целия гробен комплекс /могила № 5/ в III в. пр. Хр.

Г. Атанасов (Шумен)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА НЕКРОПОЛА ПРИ С. ЛОВЕЦ, ШУМЕНСКО

През лятото на 1995 г. се направи опит за почистване и заснемане на гробните съоръжения, намиращи се източно от с. Ловец /Шуменско/ и засегнати от иманярски разкопки.

Гробни съоръжения имаше в могили I, II и IV. По планова схема най-развит вид имаше съоръжението от могила I: гробна камера, предгробна камера и дромос. Съоръженията от могили II и IV имаха само гробна камера.

Сложен се оказа въпросът с датировката на съоръженията, поради малкото погребален инвентар, вероятно ограбен още в миналото.

В могила V попаднахме на три съоръжения: два гроба от плочести камъни и гробница с две помещения.

Начинът на погребение в могила I е чрез трупополагане. Погребенията от гробове №№ 1 и 2 на могила V са чрез трупоизгаряне.

На базата на намерените материали датировката на могила V може да се определи по следния начин: гроб № 1 - края на IV в. пр. Хр., гроб № 2 - средата на III в. пр. Хр.

В. Владимирова-Паунова (Перник)

РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКИ МОГИЛИ КРАЙ С. РАКИЛОВЦИ, ОБЩИНА КОВАЧЕВЦИ, ПЕРНИШКО

През май-юли 1995 г. бяха проведени спасителни археологически проучвания на две могили в района на с. Ракиловци, предизвикани от активни иманярски работи в техните насипи. Научен консултант бе Анелия Божкова от АИМ, а в разкопките взеха участие Анета Бакъмска (ИМ-Перник), Нарцис Торбов (ИМ-Враца), Методи Манов (АИМ) и Евгений Паунов от СУ. Проучванията бяха финансирани почти изцяло от община Ковачевци и частично от ИМ-Перник, където постъпиха и всички открити археологически материали. Могилите бяха разположени в м. "Манастирището", отдалечени само на 40 м една от друга, на 1600 м северозападно от с. Ракиловци, и на 2350 м югозападно от Ковачевци. И двете могили бяха осеяни от дълбоки стари и съвсем пресни иманярски изкопи.

По-голямата могила ("Голямата чука") имаше вис. 4 м, диам. 30-38 м и рядко срещана форма на насипа - два сегмента от кълбо един върху друг. В центъра на насипа и на нивото на стария терен е била оформена

овална клада, вероятно погребална. Тя е в площ повече от 2/3 пресечена от вертикален съвременен иманярски изкоп, а материалите ограбени или унищожени. На място бяха открити само пет фрагмента от глинен съд, пепел, въглени и няколко горели човешки кости и от птица, а из целия насип от модерната яма - множество късове от силно натрошен бронзов съд, части от три глинени съда, някои от тях изхвърлени на повърхността. По предварителни данни на дълб. 0,7 м от повърхността при входа на изкопа от запад иманярите са попаднали на две бронзови кани, бронзов "тиган" с дръжки във вид на животински глави, железен връх на копие, два глинени съда и "кости от човешка ръка". Тяхната съдба не може да се установи вече, но очевидно става дума за разрушен вторичен гроб от римската епоха. На 3,5 м югозападно от кладата е била вкопана в терена плитка елипсовидна яма. В нея е бил погребан кон и поставени като дарове голям бронзов съд и железен предмет, вероятно канделабър. Всички кости и предмети бяха силно натрошени и разбъркани из ямата, а някои части липсваха, което подсказва за проникване на грабители още в древността. На 6 м североизточно, също на нивото на стария терен бе открито и ритуално огнище, затрупано от насипа още докато е било горещо. В него се намериха само няколко големи къса от долиум и горели кости от птица, които според д-р Лазар Нинов вероятно на същото животно с това от кладата. Могилата бе изцяло проучена и освен описаните съоръжения, други не бяха открити. Въз основа на намерените находки както и на сведенията за ограбените от иманярите, тя може да се отнесе най-общо към II-III в. сл. Хр.

По-малката могила ("Малката чука") също бе пресечена от вертикален иманярски изкоп. Според предварителни данни в него е била намерена "дръжка от бронзова кана", която била захвърлена и загубена поради незначителността си. Могилата имаше вис. 3 м и диам. 40 м и форма на сегмент от кълбо. В насипа й не бе открито основно съоръжение или археологически материали с изключение на един фрагмент от устие на глинена кана. В югоизточния сектор малко над нивото на терена бе разкрито неправилно по форма каменно струпване, а на 0,10 м от него in situ отрязана китка от човешка ръка, без да е свързана с други кости. Тази странна на пръв поглед ситуация не може да се датира точно, но вероятно е част от ритуал, свързан с първоначалното натрупване на могилата в II-III в.

В същия сектор е било извършено в средата на IV в. сл. ХР. на малка дълбочина от повърхността и едно вторично погребение чрез трупополагане. Починалият едър мъж на 30-35 години е бил положен изпънат в дървен ковчег, ориентиран запад-изток и маркиран отгоре с 3 средно големи плочи. До десния крак са били поставени глинена стомна и изя-

щна конична стъклена чаша с релефни декоративни пъпки от тъмносиньо стъкло (тип "Nuppenglasser"), а в устата му - дребна медна монета, сечена при император Констанций II в периода 354-361 г. сл. Хр. Тази дата е и terminus post quem на открития гроб, на която не противоречат останалите находки в него. След детайлно проучване на двете могили насипите им не бяха възстановени на техните стари места по настояване на собствениците на парцелите.

В хода на проучванията бяха открити, обходени и регистрирани множество археологически обекти в община Ковачевци, сред които едно неизвестно халколитно селище на р. Светля, римска вила от II-IV в., ранножелязна и късноантична крепост при с. Сирищник и др. Районът около Ковачевци е осеян с около 20 могилни насипа, които един след друг стават обект на постоянни иманярски набези. С оглед на това се предвижда спасителните археологически проучвания да продължат и през настоящата година.

П. Теодосиев (София), Н. Торбов (Враца)

РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКИ МОГИЛИ ПРИ ГР. КРИВОДОЛ, ВРАЧАНСКО

Проучена бе част от югоизточната периферия на "Могилата", намираща се на 1,5 км западно от Криводол, отвъд р. Ботуня. Насипът се състоеше от разломен-скален материал примесен с бяла глинеста почва и големи до 1 куб. м скални отломъци. Засега липсват археологически материали.

На 250 м югоизточно бе проучена могила № 2. В насипа се откриха малко на брой фрагменти от глинени съдове, които биха могли да се отнесат към късножелязната епоха. В североизточния сектор бе разкрита неправилна овална площ със следи от слабо опалване, имаща диам. 11 м.

На 300 м южно от "Могилата" бе проучена могила № 3. В насипа се откриха фрагменти от глинени съдове от края на III-IV в. сл. Хр. На 0,8 м дълбочина в югоизточния сектор, в плитка яма, оформена при натрупването на могилата, бяха открити кости от насечен кон. Под това струпване, на нивото на древния терен бе намерен скелет от прасе и кости от още две такива животни.

И на двете места при пожертваните животни бе открита керамика от края на III-IV в. сл. Хр.

Д. Станчев (Русе)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА НАДГРОБНИ МОГИЛИ В РУСЕНСКО

В периода 26-30 октомври 1995 г. беше изследвана пръстта, изхвърлена от имянарски изкопи на две надгробни могили от Русенско. Едната могила се намира в землището на с. Стамболово, а другата до с. Пиперково, Русенска област. С тази дейност се целеше да се установи дали имянарите са открили, ограбили и разрушили гробните съоръжения, които биха се намирали във въпросните миголи.

В резултат на иманярска дейност гробното съоръжение от могилата до Стамболово е било разрушено. От изкопа са били изхвърлени голямо количество необработени камъни. В изхвърлената пръст бяха открити в безпорядък човешки останки.

В пръстта от изкопа на могилата до Пиперково също бяха открити отделни части от човешки скелет.

Наличието на човешки костни останки показва, че погребенията в тези могили са били разрушени и ограбени от иманярите. Отсъствието на каквито и да било предмети в изхвърлената от иманярите пръст прави невъзможно датирането на могилните насипи и погребенията в тях.

Ц. Дражева (Бургас), М. Балболова-Иванова (Средец)

АНТИЧНИ МОГИЛНИ НЕКРОПОЛИ КРАЙ С. ФАКИЯ, БУРГАСКА ОБЛАСТ

През 1995 г. продължи работата по изясняване на състоянието на античните могилни некрополи край с. Факия, Бургаска област, в м. "Папарица" и "Борова гора", в некрополи I и IV, където са концентрирани най-голям брой от могилите.

Разкопките бяха финансирани от Общината в гр.Средец, Бургаска област.

Работата беше ограничена до допроучване на разбити от иманяри надгробни могили и изясняване хронологическите граници на некрополите.

Получените резултати потвърдиха направената през 1994 г. класификация на могилните формирования в некрополите и типологията на гробните съоръжения в тях.

Находките дават основание да се свали долната граница на датировка на съоръженията в края на I в. сл. Хр., като горната се запазва - началото на IV в.

Гробният инвентар се състои главно от керамични съдове: лампи, стомнички, кани, паници и чашки - местно производство, имитиращо формите, доминиращи в периода. Открити са още стъклени чаши, оловен светилник, украшения и монети.

Ал. Гоцев (София)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ДВЕ МОГИЛИ В М. „СВ. БОГОРОДИЦА“ В ЗЕМЛИЩЕТО НА ГР. БЕЛИЦА

През лятото на 1995 г. бяха проведени археологически разкопки на две могили, разположени в м. "Св. Богородица" в землището на гр. Белица. В проучванията взеха участие студенти от НБУ в София, от МГИ-София, средствата бяха осигурени от ОбНС-гр. Белица, работната сила бе привлечена по постановлението за временната трудова заетост от гр. Белица и с. Краище.

Местността се намира на около 4 км южно от града, в близост до ж.п.гара Белица. Могилите са разположени върху най-крайното възвишение на водоразделния рид между реките Места и Беличка. Отстоят една от друга на около 300 м. По-южната от тях е на самия край на възвишението, откъдето склоновете му стръмно се спущат на юг, изток и запад, тя е с по-малки размери и е проучена изцяло. Вис. й е 11,50 м, диам. 18-20 м. В СЗ й част имаше иманярски изкоп. Могилата бе проучена изцяло, разделена на 4 сектора. Състоеше се от натрупани в няколко пласта предимно средно големи камъни, примесени с кафеникаво-сива пръст. Характерно е за камъните, че са от три различни вида - ломени, необработвани късове от местната скала, речни камъни с овална /понякога правилна/ форма и части от каменни хромели - предимно горния камък. Количеството на последните е значително, а присъствието им в могилния насип е явно съзнателно търсен ефект. Не бе открито погребение, въпреки че на няколко места в могилния насип бяха разкрити следи от пепел и дребни, изолирани въгленчета. Керамиката е работена на ръка и на грънчарско колело. Бяха регистрирани 4 незначителни керамични струпвания, всичките по периферията на могилата, на незначителна дълбочина. Единствените находки се откриха в ЮИ сектор. Това са бронзова тръбичка и част от бронзова спираловидна огърлица. На базата на всички материали могилата се датира в периода VI-V в. пр. н. е.

Беше започнато проучването на Голямата могила в същата местност. Вис. й е около 4 м, диам. 25-30 м в посока И-З. Снети бяха 10 пласта в 6-те квадрата от южната й половина. В ЮЗІ бе намерено погребение с трупополагане по християнски обред, без инвентар. Характерът на напластяванията позволява да се мисли, че няма изявена иманярска намеса тук. Предстои довършването на могилата през тази година.

Д. Гергова, Т. Стоянов, Д. Вълчева, Ж. Михайлова, Р. Радев (София)

ПРОУЧВАНИЯ В ГЕТСКИЯ РЕЛИГИОЗЕН И ПОЛИТИЧЕСКИ ЦЕНТЪР В РЕЗЕРВАТА „СБОРЯНОВО“

През 1995 г. разкопките в резервата бяха съсредоточени на основните обекти - "Водната централа", западния елинистически некропол и "Новите коренежи". Те бяха предшествувани от геофизически проучвания на инж. Ил. Катевски и Н. Тонков, които позволиха ефективното извършване на разкопките при ограничено финансиране.

Градският център при "Водната централа" (Т. Стоянов, Ж. Михайлова)

През 1995 г. разкопките на тракийския градски, укрепен център на платото при водна централа "Димитрово", в резерват "Сборяново", продължиха в шест сектора. В Централния изкоп бяха допроучени останките от две сгради /жилища?/ от втория строителен период на селището /първа половина на III в. пр. Хр./. Ориентацията им е в синхрон със сградите открити в предходните кампании на запад от тях. Има вероятност една от сградите да е част от по-голям жилищно-производствен ансамбъл.

В сектор Западна крепостна стена се потвърдиха очакванията за развитието на комплекса от помещения в източно направление. От юг те се фланкират от откритата през този сезон настилка от дребни камъни - улично или площадно пространство. Тези нови данни потвърждават предположението за връзка на комплекса с вход при Западната стена. При Южната диатейхизма бе допроучен комплекса при входа между нея и основната крепостна стена. Каменната настилка е проследена на разстояние над 10 м. Явно тя води към вътрешността на пространството, защитено от двете диатейхизми. Възможно е този път да достига до входа в Северната диатейхизма, открит през тази година. За разлика от южния, той е изграден в източния край на диатейхизмата. Има шир. около 3 м и е разположен косо на оста на стената. Ценни стратиграфски наблюдения бяха направени в разширения сондаж от вътрешната страна на основната стена при мястото на връзка със Северната диатейхизма. Под пласта с разрушенията от стената се проследяват някол-

ко пласта с културни останки, които може би ще представят данни за селища от по-ранни епохи, предшестващи изграждането на гетския укрепен град през ранноелинистическата епоха. Разширението при Северния сондаж потвърди наблюдаваната навсякъде стратиграфска картина и хронология на селището. Дебелината на културните пластове в северната му част говори за интензивен икономически живот. Ярка илюстрация на това са многобройните амфорни печати /вече над 200/ и разнообразните импортни стоки и местни изделия. Ограничените проучвания при Южната порта /М. Чичикова/ потвърдиха данните за наличието на помещение, в което се е намирал надписът, посветен на Фосфорос. На север от входа се разкриват следи от каменна настилка - вероятно от последния период на съществуване на селището.

Могила 22 от западния могилен некропол (Д. Гергова, Р. Радев)

През 1995 г. продължиха проучванията на територията на западния могилен некропол в ИАР "Сборяново". Проучена бе могила 22 от южната група в землището на с. Малък Поровец, с диам. 19/20 м и вис. 0,80 м. В могилния насип, проучен по геофизичен път от инж. Ил. Катевски, бяха фиксирани 3 геофизични аномалии.

На дълб. 0,60 м спрямо центъра на могилата, в ЮИ сектор бяха уловени очертания на яма, съвпадаща с една от геофизичните аномалии, от две части, разположени по оста ЮИ-СЗ. ЮИ част на ямата е с неправилна форма на трапец /СИ-2,10; ЮЗ-1,60; ЮИ-1,60; СЗ-1,30 м/, изпълнена с жълта пръст с варовикови примеси. СЗ част бе с овална форма, с диам. 2,10 м, със сивокафява пръст, фиксирана по периферията от 10-15 см пояс от черна пръст. Общата дълж. на ямата е 4,25 м. В източната периферия на СЗ част бе открито устие на амфора с една от дръжките, положена с устието към ямата. Около нея и по цялото протежение на ямата от СИ бе установено струпване на горели керамични фрагменти и кремъчни късове. ЮИ част бе изпълнена с големи и помалки, ломени плочести камъни, чиято площ в дълбочина постепенно се ограничаваше в посока СЗ част на ямата. В участъка на съединяването им бе разчистен голям плочест камък, поставен вертикално, а около него в няколко пласта е бил оформен блокаж от ломени камъни. СЗ част бе изпълнена последователно в дълбочина от сивокафява, петниста, черна и жълтокафява пръст, успоредно с което бе констатирано убеличаване на параметрите й. На последния етап е извършено вкопаване в пласт от жълта пръст с варовикови примеси, идентична на тази, с която бе запечатана ЮИ й част на най-горното ниво. Оформянето на стените имитира засводяване. В ямата се откриха няколко безлични горели керамични фрагменти и кремъчни къса. Подовото ниво в СЗ част на ямата е на дълб. 2,42 м от нивото на вкопаване. То е от трамбована жълта глина с диам. 2,50 м, в центъра с умбовидно образувани

диам. 0,40 м и вис. 8-10 см. В западната половина на дъното бяха разкрити: 2 големи паници тип "лекане", 1 кантарос, 2 унгвентария / единият - поставен вертикално в първата паница/, 1 олпе от сива глина, 5 фибули / 3 тракийски тип и 2 латенски тип/, части от 2 железни ножа с костени ножници /едната е била оцветена в червено/, едно криво желязно ножче, 2 бронзови пластинки, апликирани към железен предмет, 3 железни скоби с различни размери, части от 2 /?/ стригили, 3 мъниста от стъклена паста, 1 бяла раковина от рода Сипреа и един малък глинен предмет с форма на пресечена пирамида. Всички находки бяха групирани около двете големи паници, при които се разчистиха 2 групи горели кости от два индивида - израснал мъжки и по-млад и по-грацилен женски.

Индикацията на гробния инвентар позволява най-общото датиране на комплекса в първата половина на III в. пр. Хр.

Обект "Новите коренежи" (Д. Вълчева)

Проучванията бяха съсредоточени в ЮИ част на обекта, където е разположен комплексът от каменни съоръжения. Целта е да се получи информация за характера на културния пласт в участъка между най-западните открити съоръжения и ограждащата стена. Не са открити каменни съоръжения от познатия тип. В кв. С5/D1, т.е. в непосредствена близост до стената, на дълб. 0,4 м е открито струпване от неголеми необработени камъни в приблизително елипсовидна форма и направление З/СЗ-Ю/ЮИ. Размерите му са 1,6х1,2 м. Площта на Ю/ЮИ от него е осеяна с късчета отухлена глина, а по периферията на тази площ и с керамични фрагменти, отнасящи се най-рано към втората половина на III в. пр. Хр.

Започна проучването на Съоръжение № 28 (1993 г.) в дълбочина. В ЮЗ сектор е открита яма, вкопана в стария хумус и льоса. На дълбочина до около 1м тя е почти цилиндрична, след което подчертано се разширява на север. Запълнена е с предимно големи по размери необработени камъни, тъмнокафява рохка пръст и 3 фрагмента от стени на дебелостенни глинени съдове, работени на ръка (нехарактерни) и отделни въгленчета. Проучването на ямата не е завършило.

В кв. D6 на дълб. 0,3 м е открито глинено съдче, работено на ръка пълно с 56 сребърни републикански денари. Находката е случайна по отношение на контекста на обекта.

Л. Николова (Карлово)

РАЗКОПКИ НА РАННОБРОНЗОВОТО СЕЛИЩЕ В М."САРОВКА" ПРИ С. ДЪБЕНЕ, КАРЛОВСКА ОБЩИНА

Археологическите разкопки се проведоха през юни-октомври с научен консултант ст.н.с. Александър Бонев (АИМ-БАН). В проучванията на раннобронзовото селище участва като стажантка Величка Манева (Великотърновски университет). Архитектурното заснемане се извърши от инж. Юри Боянин.

По време на разкопките бе разширена площта за проучване на раннобронзовото селище в северна, източна и южна посока. Тя вече е над 3000 кв. м. В линия Д се разкриха части от основи на жилища и съоръжения от първи строителен хоризонт. Потвърди се фактът, че огнищата с първази от едната страна са типични за раннобронзовото селище от втория етап на култура Юнаците. В кв. Д14 бе документиран северният край на жилището, открито през 1994 г. в кв. Е14.

През 1995 г. значително се увеличи характерната керамика за РБЕ III, включваща и фрагментирани остродънни чаши. Керамиката произхожда от орницата и е от напълно разрушен културен пласт от третия етап на култура Юнаците. Най-близките й паралели са в Черничево, Пловдив - Небет тепе, Разкопаница, Огняново и Юнаците. На запад керамиката от РБЕ III има паралели в Бубани III, на север - в Глина IV. Изразителни са също аналогиите със Ситагри V6 (Северна Егея).

Д. Гергова, Д. Генов, Ал. Бонев (София), Т. Кънчева-Русева (Нова Загора), Т. Секине, Х. Камуро, Й. Кинпара, М. Тао, С. Миахара (Япония)

ПРОУЧВАНИЯТА НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ПРИ С. ДЯДОВО, НОВОЗАГОРСКА ОБЩИНА

През 1995 г. в разкопките взеха участие и: ст.н.с. М. Ковачева, Ив. Панов, Теодора Нешева, както и студенти от Токайския унивеситет, СУ "Св. Климент Охридски", ВТУ, НБУ - София и др.

Продължиха проучванията на пластта от бронзовата епоха в източната половина на селищната могила, главно в следните участъци:

а/ югоизточната част, обхващаща комплекса от пещи и площадки. Кв.: V/25, V/24, U/25, W/24, T/23, T/24, S/23, S/24. Изследвани бяха 9 основи на пещи и една площадка, които останаха за проучване от 1994 г. от VI стр. хор. (кв. U/25), VII и VIII стр. хор. в посочените квадрати.

б/ Участък от части от пет квадрата, заключен южно от Ров № 2, заедно - от Централния профил, на север от пътека към Централния профил и източно от 26-та линия, включващ квадратите: O/23, O/24, O/25, P/23, P/24, P/25 и Q/23.

в/ североизточната четвърт на СМД в рамките на кв. (от север на юг) K/26, L/26, M/26, N/26, O/26, P/26, K/27, L/27, M/27, N/27, O/27, P/27, L/28, M/28, N/28, P/28, M/29, N/29, O/29, P/29.

Експедицията на Токайския университет продължи изследванията от 1994 г. в кв. по линиите: 23-та - KLMN; 24-та - KLMN; 25-та - LMN;

Участък а/:

Част от апсидно жил. № 3 в кв.: линия 26-L, M и N, с разкрита площ около 15 кв. м. Уловена е само късата стена с дълж. около 6 м. Общият брой на дупките от колове е 16. Южният ъгъл на късата стена е дъговидно извит в посока запад.

Много важно за архитектурата и устройството на селището е, че жилищата са изградени с дългата стена успоредна на края на могилата, вероятно в две редици, що се отнася за VIII, а възможно и за VII стр. х. Разкрити останки от пещ с диам. 0,90 м, глинено подиумче с кръгла форма, диам. 0,40 м - вероятно основа на колона, останки от овъглена дъска, долен хромелен камък и фрагменти от глинени съдове. Принадлежи към VIII стр. х.

Жилищно петно № 4. Разположено на изток от жилище № 3, на разстояние около 0,80 м. Уловимо е само засега като петно. То обхваща кв. M/26 - югоизточният ъгъл, кв. M/27 - югозападната част на кв. Северната стена. Възможно е да бъде с размери от 4,40-4,60 до 5,50 м., ако жилищата са били долепени и между тях не е имало пътека. Според нас е имало, макар следите й да не са уловими, тъй като имаме проблем с улавянето на северозападния ъгъл на това жилище.

Находки: 1. Предмети от камък: Чукалки - 16 бр., теслички - 3 бр., брадви - 2 бр., каменни оръдия - 2 бр., гладилка - 1 бр.; 2. Кремъчни артефакти: кремъчни отцепи - 6 бр., стъргалки - 4 бр., пластинки - 5 бр., други - 2 бр.; 3. Предмети от кост: висулка - 1 бр., шила - 9 бр., гладилка - 1 бр., обработен рог - 1 бр., шпатулка - 1 бр.; 4. Мида cardium.; 5. Предмети от глина: кани - 2 бр., панници - 3 бр., купи - 1 бр., чашка, похлупак, фрагмент от лъжичка, биконични прешлени за вретено - 2 бр., кръгчета от стени на съдове - 12 бр., глава от глинена статуйка на мъж (енеолит), глинено топче.

Отбрани са 1863 фрагмента керамика с информация за форма или украса, които са обработени.

Находките са характерни за РБЕ в Тракия.

Л. Нинов (София)

ОСТЕОЛОГИЧНИ АНАЛИЗИ НА МАТЕРИАЛИ ОТ ТРАКИЙСКИ НАДГРОБНИ МОГИЛИ

Извършени бяха детайлни изследвания на жертвените животни от няколко тракийски надгробни съоръжения. Те дават възможност да се получат нови сведения за разнообразието на погребалните ритуали. В Казанлъшкия регион са проучени няколко тракийски могили под ръководството на Г. Китов. В Славчова могила открихме цял кон в предверието на гробницата. Той лежи на лявата си страна с глава на изток и гръб към гробната камера. В областта на таза, бедрената кост и големия пищял се наблюдава тъмно оцветяване на костите. Около таза има единични метални фрагменти, вероятно от ризница. В коремната, гръдната област, главата и крайниците има парчета керамика. Направени са детайлни остеометрични изследвания. В гробната камера има фрагменти от човешки останки - част от череп, таз, бедрена кост и други дълги тръбести кости. Открити са и някои животински кости. Има обгоряла втора фаланга от говедо, лява лакътна кост от свиня, различни части от коза, включително фрагмент от череп с рог. Има също фрагмент от шип на еленов рог. Гробницата е посещавана от иманяри.

Непокътната е гробницата в Сашова могила. Там бяха открити останки от кон, които са в много лошо състояние и възможностите за остеологични изследвания са ограничени.

В Дочева могила е извършено трупоизгаряне. Има също горели конски кости. От тях по-добре запазени са части от таз, бедрена кост, петна кост и много фрагменти от дълги тръбести кости.

В Зарева могила има скелет на мъж с шлем. В ляво от него е положен кон. По костите му има следи от обгаряне. Конят лежи на лявата си страна.

В могила Криводол 3, в югоизточния сектор на насипа има кости от кон, които не са в анатомичен порядък. На 1,7 м под повърхността на могилата и малко над античния терен има друго струпване на кости. Те са от свине и принадлежат на три индивида. Животните са насечени и има отделни части от тях. Могилата се датира към края на III-IV в. сл. Хр.

III. АНТИЧНА АРХЕОЛОГИЯ

Ц. Дражева (Бургас), Д. Недев (Созопол)

АНТИЧНИ ЖИЛИЩНИ СГРАДИ И ВОДОСНАБДИТЕЛНИ СЪОРЪЖЕНИЯ /КР. НА V - II В. ПР. Н. Е./ ОТ АПОЛОНИЯ ПОНТИЙСКА (СОЗОПОЛ)

В централната част на Созопол в кв. 25, п.XI продължиха проучванията на археологически комплекс. През 1995 г. главна задача бе изясняването на цялостната картина на културните напластявания и развитието на градоустройствените процеси в най-ранните периоди от развитието на града Аполония Понтийска.

На дълб. 0,8-1,3 м от подовото ниво на разкритата тук средновековна църква са запазени останки от жилищни хоризонти, най-общо датирани между края на VII и II в. пр. н. е.

Първият жилищен хоризонт от края на VII - края на V в. пр. н. е. е силно обрушен, поради което е трудно да се изясни типа и планировката на постройките. Открити се находки с голяма стойност - ранни аполонийски монети, местна и импортна източногръцка и атическа керамика, теракоти и др.

По-добре запазени са съоръженията във втория хоризонт, датиран в нач. на IV-последна четвърт на III в. пр. н. е. и в третия - от края на III-II в. пр. н. е. Те се свързват с развитието на жилищен комплекс, включващ перистилна сграда, стопански съоръжения и самостоятелни помещения, чиято функция не е изяснена. Разкрита е част от сградата с ориентация изток-запад по надлъжната си ос, с приблизителни размери 17x12 м. Изяснените на този етап помещения са разположени около вътрешен двор: две от източната страна, три от южната и едно от северната.

Основите на зидовете са вкопани в скалата, градежът им е от ломен камък на спойка от кал, с добре оформени вътрешни лица. Ширината на зидовете варира от 0,5 до 0,7 м в зависимост от конструктивното им предназначение. Надстройката във височина е била с дървена конструкция, вероятно двуетажна при южното и източното крило. Данни за покритието - двускатно или едноскатно, дават откритите в голямо количество антични плоски керемиди с капаци.

Помещенията в приземния етаж са имали главно стопански функции. В този контекст са разкритите ковашка пещ в помещение III, огнище в помещение V и др.

Сградата е построена в началото на IV в. пр. н. е. В края на III в. пр. н. е. тя е претърпяла известни преустройства, които не изменят съществено плана и функциите на отделните й елементи. Анализът на откритите материали: монети, теракоти, керамика и други, дава основание

краят на използването й да се отнесе във II-ри в. пр. н. е.

Интересни данни получихме при проучването на автономната водоснабдителна система на комплекса. Тя има няколко етапа на развитие, синхронни с етапите на жилищното строителство.

Най-ранен е кладенецът в северната част на комплекса, датиран в ср. на V до нач. на IV в. пр. н. е. През елинистическия период са изградени три щерни за събиране на отточни води в различни участъци на сградата. Те са зидани с камък, различни по дълбочина и размери.

Тези резултати допълват данните, получени при предишни проучвания в други райони на полуострова и дават най-обща представа за водоснабдителната система на античния град.

К. Панайотова (София)

АНТИЧЕН НЕКРОПОЛ НА АПОЛОНИЯ В М. „КАЛФАТА“

Теренните археологически проучвания на античния некропол на Аполония Понтика в м. "Калфата" през 1995 г. бяха съсредоточени в два основни сектора: Северен /отговорници Е. Пенкова и Л. Конова - НИМ/ и Южен. Конкретните задачи през тази кампания бяха: 1. Изследване на този участък от некропола в дълбочина до изчерпване на културния пласт; 2. Разширяване на изкопа в северозападна посока, с оглед достигане на терена, проучван през 1946-1949 г. 3. Изясняване развитието на некропола в югоизточна посока.

Върху разкопаваната площ, която достигна 700 кв.м бяха разкрити 38 гробни комплекса, с което общият им брой достигна 107.

Новооткритите гробни съоръжения се отнасят към известните от некропола на Аполония типове с варианти. Преобладават погребенията в яма /25 гроба/. Вариантите се обособяват въз основа на поставените в ямата отделни камъни или изграждането на каменни стенички. В някои от ямите трупополагането е било извършвано в дървен ковчег, а за погребването на много малки деца в два гроба са били използвани амфори. Конструкцията на четири гробни съоръжения е изградена от стандартни покривни керемиди, поставени стреховидно или саркофаговидно. Типът "граден гроб" е представен от две съоръжения, оформени от добре обработени плочи от пясъчник.

Преобладава трупополагането, извършвано в единични гробове, по гръб, с изпънати крайници. Има само две изключения: свити в коленете крака и кръстосани крака. Двадесет и осем от скелетите са с глава на изток /в това число на югоизток - 4 и на североизток - 7/.

Четири гроба са кремационни, като изгарянето е било извършено

извън мястото на погребване и останките са събрани в керамични урни. И през този сезон се потвърдиха наблюденията ни, че гробовете с трупоизгаряне се намират в два определени участъка.

Като безинвентарни могат да бъдат посочени 5 гроба, обаче с уговорката, че в близост до 3 от тях се намериха дарове. Сред погребалния инвентар преобладават лекитите /26 гроба/ с червена палмета или с мрежест орнамент - по един или по два-три в гроб. Останалите съдове са: чернофирнисови /киликси, паници, панички тип "солничка", малки ойнохоета/ и местни /кани, гърнета, паници, лакримарии/. Метални предмети се откриват сравнително рядко: 1 огледало, 4 стригили, 4 игли, 2 фибули, 4 пръстена и 21 монети, от които 17 в един гроб. Всички са изработени от бронз, с изключение на единия пръстен, който е железен. Сред даровете на 9 гроба се намериха астрагали /от 2 до 25/. В един от гробовете се откриха три алабастрона - стъклен, от алабастър и глинен.

Една част от погребалните дарове дават индивидуална характеристика на погребаните. Обикновено това са предмети поставени в детски гробове - гутуси, миниатюрни модели на съдове, костени предмети и теракоти.

Въз основа на погребалния инвентар проучените през тази година гробни комплекси могат да се отнесат към периода от 60-те г. на IV в .пр. Хр. до края на III в. пр. Хр. Изключение представлява само един гроб, чиито богати погребални дарове го датират в третата четвърт на V в. пр. Хр. /засега единствен от този период/.

И през тази година бяха разкрити керамични струпвания, разположени до, над и между гробовете. В тях се намират местни кани и ойнохоета, амфори, чернофирнисови кани, киликси, кантароси, червенофигурни пеликета, ойнохоета и лекити. Най-често срещаният иконографски тип върху рисуваните съдове и през този сезон представя трима млади мъже, загърнати в химатиони. Други често срещани сюжети са вакхически или свързани с мита за амазонките.

М. Боспачиева (Пловдив)

СПАСИТЕЛНИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ „НЕЗАВИСИМОСТ" БЛ. 23 В ПЛОВДИВ

През 1995 г. продължиха проучванията в строителното петно на "Г" секция на жилищния блок на площ от около 500 кв. м в сектора между античната крепостна стена, ограждаща града от изток и намиращия се източно от нея ров.

Уточни се характерът на застрояването в непосредствена близост до стената. Бе открит още един ров, функционирал синхронно с първия строителен период на крепостната стена от II в. и запълнен след готското нашествие от 250 г.

Вторият по-голям ров е прокопан през V в., когато е изградена и правоъгълната кула. Те се използват до към края на VI в.

Застрояването, останало след II в. извън крепостната стена е продължение на планировката в укрепената част. В сектора, източно от големия ров тази картина се запазва.

С прокарване на малкия и по-късно на големия ров се променя само характера на застрояването в непосредствена близост до крепостната стена.

Изграждането и поправянето на крепостните съоръжения - стена, кула и ровове свидетелства за непрекъснато растящата опасност от нашествия в границите I-VI в. Докато през I в., градът в равнината няма укрепления, в края на II в. има една крепостна стена, по-късно подсилена с ров. През V в. стената е защитена с нов ров с шир. 15 м. Вероятно поради големите размери на античния Филипопол не е било възможно удвояването на крепостната стена в равнината, каквото се забелязва на Трихълмието. Тук ролята на втора стена явно играе ровът.

М. Маджаров (Хисар), Д. Танчева, М. Деянова (София)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ В ДИОКЛЕЦИАНОПОЛ

През 1995 г. продължиха археологическите проучвания в Диоклецианопол на обект "Римска баня". Изцяло бяха уточнени външните размери на банята, която заема обща площ от 650 кв. м.

Разкопките бяха съсредоточени в помещение N3 /Ю-И ъгъл/. На дълб. 2,9 м под сегашното запазено ниво на зидовете достигнахме тухлена настилка, с размери на тухлите 36/36/6 см. Те са свързани помежду си с хидрофобен хоросан. Изцяло беше разкрит Ю-И ъгъл на помещението. Системата на градеж е смесена зидария /opus mixtum/ на три редов тухлен пояс. По вътрешното лице на зида, на места се откри запазена стенна мазилка. По всичко личи, че помещенията са били измазвани. Почти изцяло беше разкрита южната арка на помещението.

На дълб. 1,5 м под нивото на съвременния терен се попадна на горял културен пласт, с деб. 0,30 м. Той е наситен с керамични фрагменти от късноантична керамика.

Разчистен беше изцяло входът между помещенията 2 и 3. Шир. му е 1,1 м. Страниците му са оформени от тухли.

Находките, открити по време на разкопките са фрагменти от късноантична керамика, парчета от разложен хоросан от стенна облицовка, керемиди и сводови отломъци от покривната конструкция.

Банята се датира от края на III в.

Хр. Буюклиев (Стара Загора)

НОВООТКРИТ НАДПИС НА ἀρχιερέα δὶ ὅπλων ОТ АВГУСТА ТРАЯНА

Надписът бе открит в края на 1995 г. при изкоп за жилищна сграда на бул. "Митрополит Методий Кусев" № 53 в Стара Загора. Преизползван е като строителен материал за бордюр на късноантична улица.

Представлява блок от бял варовик с размери: дълж. 0,95 м, шир. 0,58 м и деб. 0,27 м.

Надписът е изчукан в правоъгълно поле с релефна рамка. Състои се от четириредов текст на гръцки език. Височината на буквите е около 3,5 см. Има 17 лигатури.

В превод гласи: "По решение на най-благородното буле /градски съвет/ и на най-свещения демос /народно събрание/, първожрецът Аврелий Демофил, син на Хресто /издига този паметник, б.м./ на тъща си Септимия Сейте - най-достойната архиереа диоплон".

Надписът представлява пети случай на архиереус диоплон, т.е. организатор на гладиаторски борби, в Августа Траяна. За сега подобни жречески длъжности са известни само от Филипопол /два случая/, два несигурни случая от Сердика и един случай от Никополис ад Иструм.

Със Септимия Сейте и Аврелий Демофил първожреците от Августа Траяна са вече девет. Това е потвърждение и за трайното присъствие на императорския култ в града. Четири от първожреците са жени. Септимия Сейте е и втори случай на първожрица от Августа Траяна с тракийски произход. Другият случай е Аврелия Маркела, дъщеря на Бейтюник /Хр. Буюклиев, сп. Археология, 1971, кн. 2, с. 31-32/.

Собственото име Сейте е тракийско. То се среща още веднъж в надпис от пътната станция Циле при днешното с. Черна гора, Чирпанско. Новооткритият надпис, както и някои други данни, още веднъж потвърждават активното присъствие на жените в обществения живот на Августа Траяна.

Въз основа на палеографските особености, а така също и въз основа на името Септимия, надписът може да се датира в първата половина на III в.

Л. Гетов, В. Найденова, К. Рабаджиев (София), Н. Танчева (Ямбол)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В КАБИЛЕ

Археологическите проучвания в Кабиле през лятната кампания на 1995 г. представляваха продължение на вече започнати разкопки в три сектора: Сектор XII - проф. Л. Гетов и гл.ас. К. Рабаджиев, Акропола / "Зайчи връх"/ - ст.н.с. В. Найденова и Сектор II - Н. Танчева-Василева.

Сектор XII.

Проучванията в този сектор започнаха през 1990 г. и имаха за цел евентуално локализиране на улично платно от източната порта на късноантичния град в посока запад. Наред с това, поради факта, че тук никога до сега не са извършвани проучвания, установяването на стратиграфията в този участък също беше необходимо.

Проучванията се ограничиха в един сондаж с Г-образна форма с обща площ 300 кв. м. На достигнатата максимална дълбочина в източната част на сектора от 1,50 м бяха открити основи на сгради, отличаващи се с нестабилен градеж и значителни по размери участъци със струпвания от строителна керамика /тегули и имбрици/, без съмнение части от покривни конструкции.

Откриха се и части от солиден градеж на недобре запазена сграда, с все още неясен план. Археологическият материал е еднообразен /предимно битова керамика/, а монетният материал позволява датиране на пласта в границите на IV в.

Проучванията на В. Найденова върху светилището на Акропола / "Зайчи връх"/ целяха изясняване на някои проблеми, свързани с хронологията му. Резултатите от досегашните проучвания тук, започнати и провеждани в продължение на близо десет години от проф. В. Велков, сочат елинистическия му характер. От този период датират и всички открити до този момент архитектурни детайли. Очевидно през елинистическата епоха скалното светилище променя облика си, като се променя с включване на редица архитектурни елементи.

Сектор II.

Археологическите проучвания в сектор II през 1995 г. показаха, че откритите през 1993 и 1994 г. сгради с верижен план, залепени за западната фасада на базилика 2, оформят вътрешен двор. Северната част на двора се оформя и затваря от три сгради, също във верижен план, както сградите в южната част на двора. Сградите са иззидани в същата техника и имат следните размери: Сграда 1 се състои от две помещения /п1 - 5,40x5,40, п2 - 5,50x4,60 м/. Сграда 2 се състои от едно помещение - п3 - 6,50x5,70 м. Сграда 3 се състои от две помещения /п4 - 5,05x4,95

м, п5 - 4,75х4,95 м/. Подовите нива на помещенията са били покрити с тухли. Стените са иззидани от камък на кална спойка и са широки 0,65 м. Покривната конструкция е била дървена с керемиден покрив. Множество овъглени късове от дървени греди, пепел и най-вече цели и фрагментирани керемиди бяха открити във вътрешността на помещенията, както и северно и южно от фасадните зидове на сградите. Пръстта вътре и вън от сградите е обагрена от опожаряване в сивочерно до керемидено червено. Пожарът, очевидно, е бил значителен, както се вижда и от обагрената в сивочерно до червено зидария на помещение 4 и особено на помещение 5. В зидарията на помещение 4 и особено на помещение 5, северен зид, който се явява последно във верижния план на северната част на комплекса, са използвани като строителен материал и тухли. Тухлата е използвана за изравнителен пояс в каменната зидария. Помещение 5 чупи в източна посока и се свързва с оградната северна стена на комплекса. Входовете на сградите са ориентирани към вътрешния двор. Вътрешният двор от запад е по-тесен и постепенно, отивайки на изток се разширява в северна и по-малко в южна посока. Ориентиран е спрямо централния западен вход на базиликата и е застлан с калдъръм.

Битовите материали, открити във вътрешността на помещенията са твърде оскъдни. В п1, п2, п3, п4, п5 са открити стъклена екзагия, оловна пломба, фрагменти от дъна на питоси, тежести за стан, прешлени за вретено, топуз от кантар, хромели, фрагменти от гребенчати амфори и други, което показва, че сградите са свързани със стопанската дейност на комплекса. Откритите монети на императорите Константин, Констанс, както и на Юстиниан, Юстин и София добре датират комплекса - IV-VI в.

Като сполии в сградите на северната част от комплекса бяха открити: мраморен фрагмент от статуарна група с пиниева шишарка и слънчев часовник с четвърт сфера и разграфявания, съответстващи на паралелите и меридианите и място на гномона, както и с украса, разположена в две полета.

Бе открита и еднофитилна лампа, чиято дръжка представлява пластично изображение на бога Озирис. Тези паметници произхождат от военния лагер, върху който е построен Епископския комплекс през IV в. и са свързани с култа към Великата майка и Озирис-Сарапис, засвидетелстван в Кабиле през III в.

Ан. Ангелов (Девня)

РАЗКОПКИ В МАРЦИАНОПОЛ

Археологическите проучвания на обект "Стационар" се проведоха от 31 юли до 24 август. Проучена беше площ от около 900 кв. м от територията на архитектурно-археологическия резерват Марцианопол - Девня.

Бяха разкрити част от кардо /проучена дълж. 16,80 м/. Улицата е настлана с каменни плочи, като най-големите от тях /с деб. 0,23-0,30 м/ покриват зидан канал /0,50х1,10 м/ с дъно, настлано с каменни плочи, за отвеждане на дъждовните и отпадни води от съседните сгради. Ширината на улицата /от фасада до фасада/ е 7,50 м. Настилката е отделена от съседните сгради с големи каменни бордюри с шир. от 0,39 до 0,53 м.

Проучена беше част и от декуманус /разкрита дълж. 11 м/. Улицата е настлана с каменни плочи, като най-големите от тях покриват зидан канал /0,50х1,10 м/. Ширината на улицата /от фасада до фасада/ е 9,15 м. Това е най-широката улица разкривана досега в Марцианопол. Настилката върху канала и северната половина на улицата е добре запазена, а от юг на място са запазени отделни плочи. Настилката е отделена от съседните сгради с каменни бордюри с шир. от 0,39 до 0,53 м, и дълж. от 0,41 до 1,46 м. Под нея, в южната половина на улицата, бяха разкрити 4 водопровода от глинени тръби.

Проучени бяха и части от 3 инсули - включващи около 1/2 жилищна сграда /№ 1/ - градена от ломен камък на кал с шир. на зидовете 0,60 м. Сградата е построена в началото на IV в. и е просъществувала до аварските нашествия в края на VI в., когато е била унищожена от пожар. Бяха проучени и малки части от 2 други жилищни сгради, градени от добре издялани каменни блокове, споени с хоросан - датирани от същото време.

П. Георгиев (София)

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ „РИМСКИ ТЕРМИ" - ВАРНА

В края на август 1995 г., АМ-Варна съобщи в НИПК и АИМ за пропадане на част от тротоара на ул. "Капитан I ранг Добрев", намиращ се в съседство с разкопаната част на Римските терми на Одесос. При огледа на място установих, че пропадането е станало точно над неразкопаната част от префурниума и е на ограничена площ с размери 3х1,5 м. От изток тази площ граничи със солидната ограда на обекта. Точно

под оградата, в предишни укрепителни работи НИПК-Варна бе издигнал дървена преграда, която да предотврати свличането на земна маса от насипа, натрупан в неразкопаната част на префурниума. На запад пропадането достига до стената и оградата на обитаема жилищна сграда. Със съдействието на АМ-Варна (осигурил финансирането) и НИПК-Варна (осигурил работна ръка и инструмент), проведох почистване на въпросното място. Тъй като частта на префурниума на изток от това място е била разкопана в предишни кампании, а наличието на обитаема сграда на запад ограничаваше възможността за мащабно проучване, основна цел на работата стана осигуряването на възможност за НИПК да направи укрепване на това място, за да се предотврати евентуално по-нататъшно пропадане на тротоара и на жилищната сграда. Работата бе проведена в постоянното присъствие на инженер-конструктор от НИПК-Варна и съгласно неговите указания. Бе взето решение проучването да се ограничи до стената, респективно - основите на сградата, като в дълбочина достигне до пода на префурниума, като се махне споменатата дървена преграда.

Както можеше да се очаква, оказа се, че насипът, който бе разчистен, е силно компрометиран от предишни намеси - строежът на оградата и поставянето на дървената преграда. Фрагменти от керамика от 19-20 в., парчета съвременен бетон и др. подобни доказваха недвусмислено това. Независимо от това, насипът бе разчистен. В него се откриха фрагментирана римска керамика от III в., няколко железни гвоздея и мраморни фрагменти от прозоречни рамки, идентични с намерените преди в обекта. След края на разчистването находките бяха предадени в АМ-Варна. Бе взето решение, на запад от новоразчистената част на префурниума, непосредствено пред жилищната сграда, да се иззида стена, която да укрепи мястото и предотврати бъдещи пропадания. Стената се фундира на нивото на пода на префурниума и на височина достига нивото на тротоара. Тя пресича префурниума от север на юг и отделя неговата разкопана част от неразкопаната. По мое настояване се реши, стената да бъде издигната така, че осигурявайки сградата и тротоара, тя да не бъде непреодолима пречка, работата на мястото да продължи, тогава, когато ще се създаде възможност за това.

П. Георгиев (София), Г. Чобанова, Г. Дзанев, Др. Димитров (Разград)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В АБРИТУС

През лятото на 1995 г. проучванията в кастела Абритус бяха съсредоточени в източната му част. Те имаха за цел доразкриване на комплекса помещения южно и югоизточно от средновековната църква и на късноантичните постройки под основите им и подготвянето им за консервация.

Разкрити бяха напълно три помещения, разположени верижно в посока север-юг, за западна стена на които служи продължението на западната стена на самата църква. Те имат вътрешни размери (север-юг на изток-запад): I-то - 3x5,10 м; II-то - 3,75x3,75 м; III-то - 9,50x3,75 м. Основите им (камък на хоросанова спойка с шир.1 м) са конструктивно свързани помежду си и с основите на църквата - т.е. строени са едновременно, по единен план, оформяйки единен архитектурен ансамбъл. Първите две помещения са запазени само в субструкция (останалата част от градежа е разграбена в по-късно време като строителен материал); в третото се разкриха части от подовата настилка - трамбована жълта глина с положени върху нея цели и половинки квадратни тухли с размери 0,32 на 0,32 м. Източно от помещенията (т.е. извън тях) също е положена настилка - набити в терена дребни камъни, покрити с дебела 0,05-0,07 м замазка твърд бял хоросан и върху нея - късноантични тегули с размери 0,56 на 0,57 м Във височина градежът на стените е бил от каменни квадри на спойка от бял хоросан - съдейки по запазените тук разрушения, наслоени в пласт с деб. 0,80-1 м. В този участък предстои проучването и на други помещения - 3 такива личат в профила на терена западно от продължението на западния църковен зид. Комплексът религиозни сгради се датира в кр. на X - първ. пол. на XI в. Касае се или за манастирски комплекс, или за възстановяване на епископията в Абритус в началните десетилетия на византийското владичество в българските земи.

Върху югоизточния ъгъл на крайното южно помещение се разкриха подово ниво и подзиждане на стените на средновековна землянка. Има размери: шир. (северозапад-югоизток) 2,40 м и запазена дълж. (северо-изток-югозапад) 3 м. В югозападна посока жилищната яма е унищожена от съвременен изкоп за прокарване на водопроводна тръба. В насипа й се откри значително количество битова керамика и железен връх на стрела. Землянката, вкопана в разрушенията на помещенията южно от църквата, датира от последния период на съществуване на средновековното селище тук - първ. пол. - ср. на XI в.

Югозападно до църквата бе проучен ъгъл на късноантична сграда - два зида с посоки изток-запад и север-юг. Субструкцията на стените, широка 0,65 м, е от камък на калова спойка; суперструкцията е с две лица от тухли и каменни блокове с изгладена повърхност, с пълнеж от дребни камъни и тухлени фрагменти на калова спойка. Вътрешното лице на стените (в проучения участък външно лице не е запазено) е обмазано с кирпич, върху който е положена тънка варова замазка. Подът е от кирпичена замазка върху камъни и тухлени фрагменти. Върху него бе открит фрагментиран керамичен съд и бронзова монета на император Теодосий I (379-395). На този предварителен етап от проучването сградата се датира в кр. на IV-първ. пол. на V в.

Под подовото ниво на тази сграда се попадна на пласт от горели строителни разрушения (кирпич, тухли и камъни); в него бяха открити и три бронзови монети: на Диоклециан (284-305), Константин Велики (306-337) и на Валентиниан I (364-375). Периодът на съществуване на тази разрушена постройка следва да се отнесе в кр. на III-третата четвърт на IV в., а загиването й да се свърже с голямото готско въстание от 376-378 г.

Продължи проучването и на късноантичната сграда под основите на църквата. За пръв път бе разкрито ненарушено нейно ниво и открити датиращи находки. Западно от средновековната църква бе разчистен праг на врата, съставен от два каменни блока с обща дължина (ширина на входа) 1,60 м. Субструкцията на зидовете (с шир. 0,60 м) е от камък на хоросанова спойка. До височина 0,60 м суперструкцията на стените е също от камък на спойка от бял хоросан - образува се цокъл, върху който във височина е следвал градеж от кирпични тухли. Постройката е загинала при силен пожар. Върху подовото й ниво, до разкрития праг, се откриха: фрагментирана керамика (предимно стени на амфори с гребенчата украса); бронзова монета от 10 нумии на Юстиниан I (527-565) и малка колективна находща от пет бронзови монети (номинал 40 нумии) - четири от тях са на Юстин II (565-578) със София, последната е на Тиберий Константин (578-582), сечена в последната година от управлението му - 581/2 г. Съдейки по разкрити архитектурни останки - разрушения и зид с посока юг-север, от който до момента е разкрита само част с дълж. 7,20 м - тази сграда (или по-скоро комплекс от сгради) продължава и в северна-североизточна посока от църквата. Нейната датировка е ср.-втор. пол. на VI в., а датата на разрушаването й - края на същото столетие.

Проучването на комплексите от постройки - ранносредновековни и късноантични - в източната част на кастела Абритус ще продължи и през настоящата година.

Л. Вагалински (София), Г. ф. Бюлов, Б. Дьоле, Г. Гомолка-Фукс, Г. Расбах, Х. Кьолер (Германия)

ЯТРУС-КРИВИНА (БЪЛГАРО-НЕМСКИ РАЗКОПКИ)

Работи се от края на юни до началото на септември 1995 г.

Обект X/XI

Разположен е западно от принципията. Сграда X датира от период A, а сграда XI е от период B/C. Чрез нови сондажи се търсеха северната и южната граница на обектите. Установи се, че по-голямата част от западната стена на сграда X е била извадена през периода C. Северната стена на обект XI пък е била извадена при използването на съвременна пещ за вар, работила през 50-те години на века. На базата на оцелели участъци от субструкцията може да се каже, че обект X е казарма от период A, състояща се от два реда с по пет еднакви помещения.

Североизточното помещение на сграда XI датира от последната фаза на период B/C и представлява разширение на сградата, построена в ранната фаза на периода. Въпросното помещение илюстрира характерния за периода B/C процес на строително преустройство.

Хореум I лежи западно от обект X/XI. В западния му кораб се хванаха отделни участъци от субструкцията на западната стена на обект XLVI от периода A.

В границите на обект X бе разкрито погребение на млад мъж /?/, положен по гръб в изпънато положение в проста гробна яма без ковчег. Ръцете са свити към главата, сочеща на юг. Липсва гробен инвентар. Погребението е частично засегнато от яма. И двете лежат под стена от периода A. Подобни ями под архитектура от периода A се откриват и в други участъци на изследвания район от кастела.

Разкрита бе и яма с дълб. 1,15 м и диам. 1,30 м, съдържаща много бронзови и железни предмети (ножове, звънци, гвоздеи, скоби, куки, сърп, вериги, апликации), глинени тежести за рибарска мрежа, фрагменти от стъклени съдове. Нейната стратиграфска позиция е още неясна.

Попаднахме на още една пещ за хляб, еднаква с проучената в съседство през предходните кампании. И сега стена от период A на сградата X срязва свързаната с пещта работна или отпадъчна яма.

Обект XXX

Лежи северно от via praetoria и в североизточния ъгъл на оцелялото от кастела. Изследваше се югоизточната част на обекта. Получихме следните резултати:

период A

Разкрити бяха нови помещения. Част от техните стени са използва-

ни през периода С, докато други са били напълно разградени най-късно в началото на фаза В. Открити бяха фундаменти за колони, изградени от хоросан и ломен камък с размери 1,0x1,0x0,50 м (дълбочина). Разчистени бяха и следи от хоросанови корита от строителен хоризонт на период А.

период В/С - начална фаза

Нивото В се простира и извън очертанията на А-архитектурата. Липсват данни за насилствено разрушение (опожаряване). Към период В принадлежи (стратиграфски и според намерената керамика) пещта за керамика както и малката пещ за топене на желязо, разкрити през 1994 г. За пръв път бе разкопана самостоятелна В-архитектура върху колонната зала XXIV. След изоставянето на двете пещи в района са извършени значителни строителни преустройства. Но липсват данни за насилствено разрушение, което да оправдае отделянето на архитектурата от В и С в различни селищни периоди.

период В/С - крайна фаза

След изоставянето на В-архитектурата част от нея е разградена. После целият район е изравнен с пласт от жълта глина и с това подготвен за издигане на нова архитектура. Подовото ниво на С е от трамбована глина и е неравно, изпъстрено с ями и коритообразни вдлъбнатини. Открити бяха няколко дупки от колове, но без ред на подреждане.Затова тяхното предназначение остава неясно.

периоди Д1 и Д2

Проучено бе външно Д-ниво, укрепено с камъни. На дълб. +0,50/ +0,30 разкрихме опожарен пласт, лежащ върху светложълто глинено подово ниво, вероятно от периода Д2. Част от градежите в този участък са унищожени от гробове от турско време.

средновековие

Проучени бяха жилищни ями, вкопани до дълб. +0,25, т.е. до горния край на С-стените и непосредствено над нивото на via praetoria. Някои от свързаните с тях ями са вкопани и в С-разрушенията, до дълб. - 0,25 м. И те, и жилищните ями съдържаха малко фрагменти от глинени съдове.

"ров преди А"

През 1994 г. разкрихме ров с посока северозапад-югоизток, минаващ под долния край на субструкцията на А-стените. През тази година го проследихме на още две места. Така дължината му нарасна от 12 м на 20 м. Дъното му лежи на дълб. - 1,78 м в сондаж 94/13.

Подемен материал

керамика

При обработването на керамиката от 1994 г. бяха изследвани 264 комплекса (определени по обект, трап, селищен период, културен пласт).

От тях са възстановени 63 съда. Въз основа на тях бе уточнено предназначението на някои помещения. От друга страна бе обогатена съществуващата типология с нови форми и варианти. Получихме нови хронологични данни особено за типовете гърнета. Специално изследване заслужи натрупания през последните години материал от съдове и лампи, покрити със зелена глазура с различни отенъци.

Дребни находки

Инвентирани бяха 474 номера. Сред тях има доста бронзови и железни апликации за конска сбруя и коли. В А-пласт бе открита половин калота от железен, късноримски, кавалерийски шлем от вече познат от Ятрус тип. В разрушения на фаза С бе намерен и фрагмент от друг железен шлем с прибавено релефно ухо и издатък за защита на врата.

Археоботанически материал

В помещение на обект XXX бе изследвано голямо количество овъглено зърно от подово ниво на фаза С. Първоначалните резултати не дават различия от досегашните наблюдения. Малки количества от овъглено зърно и дърво бяха събрани и от други С-помещения.

Т. Сарновски, П. Дичек (Варшава), А. Бернацки (Познан)

РАЗКОПКИ НА ПОЛСКИЯ ЕКИП В НОВЕ

Сектор XI. Принципия (Т. Сарновски)

Продължи разкриването на южното крило на принципията с канцеларите и светилището на знамената. Помещението източно от светилището е претърпяло няколко преустройства. През първата и втората фаза, времето на Флавиите и Траян, то е било отворено по цялата дължина на колонадата. През третата фаза, отнасяща се към времето на Северите, помещението е било снабдено с хипокауст с табулация на южната и източната стена. През последната фаза на съществуването на принципията хипокаустът не е функционирал. Под пода на съседното нему помещение е разкрито мазе с размери 4,5x4,5 м с материали от Клавдиево-Нероново време, но без данни за строежи.

Сектор IV. Валетудинариум (П. Дичек)

Разкритията обхващат югоизточната част на болницата. Разчистен е ъгълът на сградата и две помещения. В ъгловото помещение се попадна на голямо количество фрагменти от кухненска керамика и амфори тип Zeet 90, което предполага използването му като склад.

Легионни терми. Чрез сондажи бяха допълнени данните за плана на баните. В северното крило на болницата, при сондаж, беше открит хи-

покауст с частично запазени колонки, принадлежащ на баните. Пространството между колонките е запълнено с материали от разрушената сграда и басейна. Изглежда хипокаустът е принадлежал на калдария. Дължината на термите възлиза на 39 м.

Разчисти се и част от улицата между валетудинариума и трибунските жилища, както и улицата от източната страна на перистилната сграда.

Сектор XVII. Епископска базилика с резиденция (А. Бернацки)

През тази кампания бяха направени главно сондажни проучвания и разчистване на стари изкопи в района на легионните терми, на термите от края на III и началото на IV в. с цел документиране и прецизиране на плановете на отделните сгради. Бе разкрит изцяло плана на банята от III-IV в. Допълнен бе и планът на легионните терми от II в. Определена беше функцията на помещенията на епископската резиденция, разположена в югозападната част на базиликата.

Банята от III-IV в. използва в голяма степен по-ранните зидове на легионните терми. При преустройствата на банята подът е бил повдигнат най-напред с 0,37 м, а след това с още 0,08 м. При строежа на басейна на фригидариума на по-късната баня, за основи е използван подът на по-ранните легионни терми.

Чрез многобройни планове и профили бяха разграничени следните сгради в сектора: легионни терми от втор. пол. на II в.; обществена баня от кр. на III и нач. на IV в.; епископска базилика с резиденция и баня от кр. на V и VI в.; средновековен параклис и пристройки от втор. пол. на IX-XI в.

Л. Вагалински (София), Е. Петков (Тутракан)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА КЪСНОРИМСКА КРЕПОСТНА СТЕНА НА ТРАНСМАРИСКА (ТУТРАКАН)

Стената е открита при изкопни работи за изграждане на полуподземни гаражи през месец юни 1995 г. Разположена е на първата незаливна дунавска тераса, северно от мястото на пресичане на ул. "Крайбрежна" с ул. "Трансмариска". Разкритата дължина на стената е 32 м, а нейният азимут е 65 градуса. Чупките, които прави куртината са наложени от изявена денивелация на тогавашния терен, който се е спускал на север към Дунав и на запад към синхронния участък от куртината, проучен през 1989/1991 година и отстоящ на 48 м.

Разкрихме само горния край на субструкцията на новооткритата крепостна стена. Изградена е от ломен пясъчник, залят обилно с жълтобял хоросан. Суперструкцията е дебела 1,95-2 м. Запазена е отлично за съвременни градски условия, като височината й се движи между 1,5-2,82 м. Първоначално градежът на суперструкцията включва лицева зидария от грубо обработен жълт пясъчник, жълто-бял хоросан с речна баластра и нарядко едри парченца керамика. Ядрото на суперструкцията се състои от по-дребни ломени камъни, залети със същия хоросан. В по-късен момент лицевите фуги са старателно замазани с жълто-бял хоросан. След насилствено частично разрушаване стената е възстановена чрез попълване и надзиждане с по-големи, твърди, сиви, грубо обработени камъни. Те са споени с по-мек, ронлив хоросан, имащ розов цвят, заради ситно счукана керамична добавка. Фугите в тази поправка са по-големи и незамазани. За подравняване са използвани и големи квадри (0,50x0,50м, 0,70x0,50 м) както и пояс от запазени четири реда тухли, преминаващ през цялата дебелина на югоизточния ъгъл на кулата. Дебелината на тухлите (размери 0,30x0,30 м) е еднаква с размера на фугите между тях, т.е. от 4 до 5 см.

Споменатата кула е четвъртита (правоъгълна или квадрат) и не е разкрита изцяло. Нейното чело изскача на 6,60 м пред куртината, а разчистената й дълж. е 3,10 м (изток-запад).

Изследваната крепостна стена е изградена след 292 и преди 309/310 г. Сега вече може по-основателно от 1989/1991 г. да се приеме, че тя е част от епиграфски засвидетелствания "praesidium", изграден в самия край на III в. (298-299 г.) по нареждане на император Диоклециан, който посетил Трансмариска на 18.10.294 г. Новата крепост е част от отбранителната програма на Диоклециан за долнодунавския лимес, намерила израз и в други еднотипни строителни надписи от Сексагинта приста и Дуросторум.

Крепостната стена е понесла няколко атаки. Последната, която може да се отбележи днес на терена е дело на хуните в периода 408-423 г., евентуално скоро след това. В ново време по-горните културни пластове са били изцяло отнети. Отделни находки като керамика и монета на император Фока от 603/604 г. показват, че живот е имало и през VI-нач. на VII в.

В първ. пол. на XI в (нач. на XI в ?) печенеги вкопават жилищата си на това място, за което съдим по разкрита жилищна яма, съдържаща чисти и смесени, по своя характер, печенежки глинени съдове. На тяхна основа е възможно да отнесем заселването на печенегите тук около 1000 г. От друга страна обаче такава датировка противоречи на писмените извори, според които първото печенежко нападение на юг от Дунав станало в 1026 година, а масово печенежко заселване - през мразовитата зима на 1048 г.

Османският период е представен на обекта с отделни фрагменти керамика, вкопана в късноантичния пласт чрез ями.

След проведеното теренно проучване бе решено да се промени строителния план, така че да не засяга разкритата крепостна стена. Археологическите разкопки ще продължат и в бъдеще.

Г. Кабакчиева (София), С. Лазарова (Плевен), Хр. Попова (Ловеч)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ В УЛПИЯ ЕСКУС

Археологическите разкопки през 1995 г. бяха съсредоточени в югозападната част на укрепената площ на римската колония - кв. 20-30/CXVI и кв. 91/CXXXI. Те бяха финансирани от спонсори. Разкопките бяха проведени под ръководството на н.с. Гергана Кабакчиева (АИМ) и зам. ръководител Соня Лазарова от ИМ-Плевен. В тях участва и Христина Попова - ИМ-Ловеч.

Разкопките имаха сондажен характер. Открити бяха останки от едно средновековно жилище с огнище, от преупотребен античен строителен материал, средновековно огнище-пещ и част от едно къснориманско жилище. С тези разкопки бе потвърдена валидността на стратиграфията, установена вече в централната и югоизточна част на римския град, за цялата укрепена площ.

В кв. 20-30/CXVI бе намерена силно очукана дясна половина от античен надгробен паметник. Откритите римски монети са предимно от IV в., а средновековните - XI-XIII в. Направен бе анализ на животинските кости от средновековното жилище от д-р Л. Нинов (АИМ), които дадоха интересни резултати.

Проучванията ще продължат през 1996 г.

Т. Тотевски (Троян)

ШЕСТА РИМСКА ПЪТНА СТАНЦИЯ ПО ТРАЯНОВИЯ ПЪТ СОСТРА ПРИ С. ЛОМЕЦ, ТРОЯНСКО

През 1995 г. бе продължено проучването на северната и южната стени на кастела при станцията. На 34 м западно от североизточната и югоизточната кръгли ъглови кули бяха намерени двойки правоъгълни кули. До момента общо са открити 8 правоъгълни кули - по 2 на всяка от стените. Тези кули излизат пред лицето на куртината с 3 м. Изключение прави източната кула на северната крепостна стена, където дълж. е 2,75 м. Разкопките показаха, че тя стъпва върху по-стара кула, която също е била на 3 м пред лицето на куртината. Известни различия при правоъгълните кули се забелязват в ширината на челните страни - от 5,70 до 7,05 м. Разстоянията между самите кули са от 5,28 до 5,80 м. Следи от зазиждане на фуга и полуразрушени тухлени редове ни дават основание да допуснем, че до западната стена на източната првоъгълна кула при северната крепостна стена е имало потерна, вторично зазидана.

След разчистване лицето на югозападната кръгла кула на кастела бе доказано, че и нейният външен диаметър, като на проучените вече две, е 9,70 м. Южната крепостна стена, между югозападната кръгла кула и междинните правоъгълни кули, е силно разрушена. От 20-ия до 31-ия и от 43-ия до 50-ия метър разрушението стига до античното ниво.

При направените измервания бе установено, че източната и южната стени на кастела са с дълж. 129,40 м. Следователно можем да допуснем, че кастелът на VI римска пътна станция Состра по Траяновия път е с квадратна форма.

При разкопаване насипа между двете правоъгълни кули на северната крепостна стена бе намерен глинен водопровод. Разкрити бяха 9 тръби с дълж. 0,50 м, външен диам. 0,22 м, вътрешен 0,18 , деб. на стената 0,02 м. Местата на свързване са споени с хоросан. При 5 от тръбите бе намерена маркировка - малки кръгли вдлъбнати печати без изображения, с диам. 0,01 м. Водопроводът добре се връзва с открития случайно, през средата на 80-те години, по склона северно от кастела зидан от ломени камъни и хоросан каптаж. Изказаното предположение, че Состра е водоснабдявана откъм север и запад започва да се потвърждава.

В близкото село Добродан бе намерен надгробен паметник на гръцки език, издигнат от някоя си Валерия в памет на близък човек. Буквите са лошо запазени и трудно се разчитат. Посвещението към подземните богове е изписано първо на латински, а след това и на гръцки. Известните до момента епиграфски паметници от Состра стават осем - три в АИМ при БАН, един в Ловеч, три в Троян и един в Состра - в зида при източната порта.

Сп. Машов (Враца)

СОНДАЖНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ В АВГУСТА ПРИ С. ХЪРЛЕЦ, ОБЩИНА КОЗЛОДУЙ

Сондажните археологически разкопки бяха проведени при сграда № 1, намираща се източно от северната порта на крепостта. Сондажите бяха пет, на обща площ от около 90 кв. м. Сондаж № 1 е извън сградата,

непосредствено до югозападния ъгъл на сградата, а останалите четири са във вътрешността й.

Резултатите от проучванията са следните:

1. Откритите три монети, две от император Проб и една от император Карус, под пода на сграда № 1 ни дават датата на изграждането й, кр. на III в. Откритите материали в ямата в сондаж № 4, ни дават датата на разрушаването на сградата - кр. на VI в., която не противоречи на датата на разрушаване на крепостта от аварите през 582 г.

2. Стените открити в сондажи № 1 и № 5 показват, че преди изграждането на сграда № 1 тук са съществували поне три сгради в периода ср. на II-кр. на III в.

3. Ямата разчистена в сондаж № 2 е с материали от кр. на I-нач. на II в. Това ни дава основание да отнесем изграждането на горните сгради след тази дата. В нея бе открита керамика с форми и украса, характерни за този период. Освен това тук бяха открити и три фрагментирани лампи с печати - две с името FORTUS и една с LITOGENE.

Д. Катинчарова-Богданова (Пазарджик)

СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТ В С. СИНИТЕВО

През м. май 1995 г. бяха проведени сондажни проучвания в градината на с. Синитево, където през 1994 г. бе разкрит зидан гроб с богат гробен инвентар от нач. на IV в. сл. Хр.

При тазгодишните разкопки не бе открит друг гроб.

Разкрити бяха части от два зида от антична сграда, която Ив. Велков през 1921 г. описва и интерпретира като кастел.

Зидовете са градени от ломени камъни на розов хоросан, ориентирани в посока север-юг и фундирани върху девствен терен. Максималните размери са съответно 6,50x3,70 м и 4,50x2,60 м.

От направените стратиграфски наблюдения става ясно, че тези зидове са фундирани на същото ниво, в което е вкопан гробът.

Явно сградата и гробът са съществували едновременно.

Б. Борисов (Радиево), Д. Янков (Стара Загора)

СОНДАЖНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ЗЕМЛЕНАТА КРЕПОСТ КРАЙ С. ЗЕМЛЕН, СТАРОЗАГОРСКО

Земленатa крепост отстои на 20 км югоизточно от Стара Загора и на около 700 м западно от селото. Валът огражда пространство с неправилна четириъгълна форма с площ около 4,1 дк. На 12-16 м от външния вал следва втори - вътрешен, който е по-нисък и огражда площ около 0,25 дк. Почти в центъра има останки от кладенец, сега затрупан.

Бяха заложени два сондажа с размери 0,6x25 и 0,6x26 м, които прорязват двата вала и рова от центъра към запад. Конструктивни особености при натрупването на двата вала не бяха установени. Беше открито подово ниво от паянтова постройка, около 40 фрагмента керамика и няколко железни предмета извън двата изкопа. Земленото укрепление датира от кр. на III-IV в. То може да се свърже с водените войни между войските на Валент и готите и да се тълкува като временно военно укрепление на някой от неговите военачалници, най-вероятно Фригерид, който през 337 г. пребивава около Берое и тук устройва военния си укрепен с вал лагер.

Б. Борисов (Радиево), Г. Шейлева (Гълъбово)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩЕ ОТ РИМСКАТА ЕПОХА КРАЙ С. ГЛЕДАЧЕВО, В РАЙОНА НА КОМПЛЕКСА „МАРИЦА ИЗТОК“

Разкопките на селището от римската епоха продължиха, с кратки прекъсвания, почти пет месеца през лятото и есента на 1995 г. Спасителният им характер е продиктуван от предстоящото засипване на района от насипище на рудник "Трояново-север". В изпълнение на задачата за максимално проучване на обекта се работи на два сектора, с обща площ 4400 кв. м.

В сектор I (изток) продължи планомерното изследване на източната периферия на селището. На площ от 3600 кв.м бяха открити повече от 60 съоръжения - главно сметни ями. Формите и размерите им са разнообразни. Диаметрите им варират от 0,50 до 4,70 м. Вкопани са на дълбочина от 0,50 до 1,45 м в материка. Прави впечатление концентрацията на ямите в няколко участъка. Структурата на напластяванията сочи дълговременното използване на по-голямата част, а проучването им доказва преизползването на някои от тях. Сред находките от ямите ко-

личествено преобладава керамиката, значително по-малко са намерените метални предмети. В североизточната част на сектора бе открит един гроб с трупоизгаряне. Останките от кремацията са изсипани в глинена урна, заедно с пепел и горяла пръст. Погребението се отнася към латенската епоха.

В сектор II (север) бе проучена сондажно площ от 800 кв. м. Отсъствието на културен пласт и съоръжения сочи, че тук е достигната северната граница на селището.

На базата на придобитите находки - предимно керамика и няколко монети, датировката на селището може да се определи в периода от първ. пол. на I в. до втор. пол. на IV в.

Ив. Атанасов, Ст. Станев (Попово)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ „КОВАЧЕВСКО КАЛЕ"

През 1995 г.прродължиха разкопките покрай южната, вътрешна страна на Кула № 4 /по К. Шкорпил/ и куртината източно и западно от нея. Най-голямата запазена височина на кулата е 4 м /до прохода/, а в източна и западна посока височината намалява до 3 м като на 17 м западно от прохода куртината попада под съвременния път Попово-Бяла. В източна посока продължава към кула № 5. Кулата е с един запазен четириредов тухлен пояс на вис. 2,25 м над банкета. На 9 м източно и западно от прохода поясът изчезва и куртината е градена само с каменни блокчета около 25/25 см. На 4 м западно от прохода се откриха основите на почти перпендикулярно разположен спрямо куртината зид, срещу който пък на 2,30 м южно от крепостната стена се попадна на кладенец - полуразрушен, граден от камъни без спойка. Източно от прохода се разкри тухлена подова настилка. Тя, както и кладенеца, вероятно са от по-късен период на съществуване на крепостта. При разчистването на пръстта, в нея се откриха много фрагменти от тухли, някои от които с познатите отдавна печати ANNIA, AVXAN и MARCIA.

На 3 м източно от прохода се попадна на три детски погребения с трупополагане, в посока запад-изток, без погребален инвентар. Скелетите са на деца в кърмаческа възраст, разположени непосредствено до крепостната стена - също от по-късно време.

В открития керамичен материал преобладават сивочерната керамика и фрагменти от амфори. Датира се главно V-VI в., не е малко керамиката от IV-V в., среща се и от III-IV и от VI-VII в. Открит бе и един изцяло запазен съд - сивочерна кана с биконична форма. Намериха се

още фрагменти от глинени лампи, прешлени за вретена, животински кости - най-много от свини и говеда. Откриха се общо 54 монети - почти всички от IV в. Най-ранната е от Максимин II /305-313/, а най-късната на Аркадий /383-408/. Срещат се още монети от Константин I Велики /306-337/, Констанций II /337-361/, Лициний I /308-324/, Констанс /333-350/, Константин II /337-340/, Валенс /363-378/, Валентиниан /375-392/ и Теодосий I /379-395/. Намерени бяха и няколко метални предмета: малък лемеж, брадва, чукче, връх на копраля, оловна тежест за везна, матрица за отливане на оловни топчета, три бронзови апликации. Паралелно с археологическите проучвания продължиха и консервационно-реставрационните работи по кулата.

С. Торбатов, Ил. Христакиев (Добрич)

СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ НА КЪСНОАНТИЧНО УКРЕПЛЕНИЕ НА НОС ШАБЛА

Укреплението е разположено на самия нос, непосредствено южно от Шабленския фар. По-голямата част от него е напълно унищожена в резултат от ерозията на морския бряг. Северната крепостна стена, очертаваща се в профила на брегова линия, е била частично проучена в хода на спасителните археологически разкопки през 1978 и 1979 г. На около 55 м южно и приблизително успоредно на нея, на морския бряг е запазен един подкопан от прибоя фрагмент от масивен зид с дълж. 10,40 м и деб. 1,90 м, завършващ в западната си част с кулообразна постройка.

Целта на предприетите през 1995 г. археологически разкопки бе чрез сондажи да се установи трасето на западната крепостна стена, да се проучи югозападният ъгъл на укреплението и да се добият стратиграфски данни за хронологията на крепостното строителство и културните напластявания.

Заложени бяха три сондажа: Сондаж А приблизително по средата на предполагаемото трасе на западната крепостна стена; Сондаж Б в североизточния ъгъл и Сондаж В в югозападния ъгъл на съхранените останки от укреплението. Установени бяха четири периода в късноантичната история на фортификационното съоръжение. Изграждането му засега не може да се датира точно, но вероятно трябва да се отнесе към кр. на III или нач. на IV в. сл. Хр. Наблюдаваният на морския бряг зид, завършващ на запад с четвъртита кула, произхожда от южната стена и югозападния ъгъл на това ранно укрепление, което пострадало катастрофално през първ. пол. на V в. В кр. на V или в нач. на VI в. на същото

място било изградено a solo ново укрепление, на което принадлежат проучените западна и северна крепостни стени. Градежът е в opus emplectum. Хоросанът е бял, с примес на едър пясък. Суперструкцията е с деб. 1,90-2 м. Югозападната ъглова кула на старото укрепление била прорязана от новоизградената западна крепостна стена и западната й половина била включена в новата отбранителна система. Останалата част от кулата и предишната южна крепостна стена били демонтирани до нивото на тогавашния терен, тъй като останали във вътрешността на новопостроеното укрепление. Пожар и последвали разрушения от ср. на VI в. (terminus post quem:548/549) отбелязват края на този втори период.

Наскоро предприетите възстановителни работи били свързани и с ново строителство във вътрешността на укреплението. Нивелацията на терена довела до издигане на нивото с 0,50-0,70 м в сравнение с предходния период. Стихиен пожар, причинил отлагането на дебел пласт от пепел и отухлена пръст, маркира края на третия период. Въз основа на едно монетно съкровище, състоящо се от 36 медни византийски монети, открито в опожарения пласт върху пода на сграда, годината 563/564 се явява terminus post quem за бедствието. Само в Сондаж В, непосредствено над следите от унищожителния пожар бе установено още едно жилищно ниво (четвърти период). От него не произхождат археологически материали, даващи възможност за хронологическа прецизация. Преизграденото в кр. на V или в нач. на IV в. укрепление очевидно е престанало да функционира като фортификационно съоръжение през този последен период. Спорадичните следи от обитаване свидетелстват за драстично намаляване на населението, пълен колапс на материалната култура и постепенно замиране на живота. Най-късните монети от нос Шабла датират от II и VIII година от управлението на император Маврикий Тиберий. Животът на това място се е възобновил едва в ново време.

Ж. Величков (София)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА РИМСКИ ХРАМ И КЪСНОАНТИЧНА СГРАДА ПРИ ГР. ГОДЕЧ, СОФИЙСКА ОБЛАСТ

Археологическата експедиция през 1995 г. имаше за цел завършване на разкопките на римския храм в м. "Св. Никола" и проучване на руините от антични градежи в м. "Миловица", разположени на около 150 м западно от храма.

С оглед предстоящата реставрация всички каменни блокове от рухналите стени бяха преместени в депо, а теренът под тях проучен до антично ниво. Първоначалното предположение, че в основите на храма има извор или е бил изграден каптаж, не се потвърдиха. Проучването доказа, че този храм не е свързан с божества, в чийто култ неизменно присъства водата. От направените тригодишни археологически изследвания можем вече със сигурност да твърдим, че т.нар. като начало "култова сграда" е римски храм, строен в кр. на II-нач. на III в. Граден е в opus quadratum и има квадратен план с вход от запад и два олтара пред входа. Пред фасадата му са се издигали поне две колони, стъпили върху бази с постаменти и капители, изпълнени в коринтски стил. Разрушаването му отнасяме към кр. на III в., след което част от архитектурните му детайли са били използвани за ново строителство чак до началото на XX в.

Разкопките в м."Миловица" бяха предизвикани от присъствието на архитектурни детайли, предполагащи втора голяма обществена сграда. Проучването обаче установи руините на жилищна сграда, строена в нач. на IV в. При строителството й са използвани както архитектурни детайли от вече разрушения по това време римски храм, така и строителни материали от по-ранно селище на това място. Информацията, с която разполагаме засега е, че става дума за едноетажно жилище, строено от необработвани камъни на кал, чийто стени са измазани с варова мазилка.

Подът на единствено откритото засега помещение отчасти е покрит с хоросанова замазка, положена направо върху материковата глина. Проучваният сектор не изясни цялостния план на сградата, но подсказа наличието на пристройки, силно засегнати от иманярските намеси. Най-общо, съществуването на откритото от нас жилище, можем да отнесем от нач. на IV в. до кр. на IV в. или нач. на V в., базирайки се на нумизматичния материал.

Археоботаническото изследване доказа, че дори през IV в. продължава едновременното засяване на едрозърнеста и двузърнеста пшеница в долината на р. Нишава, въпреки че този вид култури са характерни най-вече за праисторическите епохи. Продължителното им използване би могло да се обясни с климатичните особености и надморското ниво на този район, което засега остава само наша хипотеза.

А. Салкин (Каварна), Д. Топтанов (София)

ПРОУЧВАНИЯ НА НЕКРОПОЛ № 2 КРАЙ С. КАМЕН БРЯГ, КАВАРНЕНСКО

След четиригодишно прекъсване бяха проведени сондажни проучвания в югоизточния сектор на некропола, в близост до морския бряг. Нови гробни съоръжения не бяха открити. Непосредствено на юг от граница № 8 се попадна на кариерата за изработване на покривните плочи за гробниците. Технологията на тяхното изработване е следната: в скалния масив от четирите страни се изрязват правоъгълни блокове, които с два железни клина, забити под една от дългите страни, са отцепвани от скалата. След допълнителна обработка, напълно оформени, са поставяни над съответните гробни съоръжения.

Ив. Сотиров, Й. Гатев (София)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА КЪСНОАНТИЧЕН НЕКРОПОЛ - КАВАРНА

През м. юли 1995 г. при изкопни работи за основи на почивна станция бяха открити гробове, датирани най-общо II-VI в. Поради мащабността на изкопните работи в момента на специализираната намеса много от гробовете бяха напълно или частично унищожени от машините.

По време на проучванията в пространството между гробовете бяха открити голям брой фрагменти от керамични съдове и една монета от скитски владетел, на базата на които може да се съди, че мястото е обитавано през късния неолит и елинистическата епоха /III-I в. пр. н. е./

Проучени бяха общо 25 гроба, 11 от тях частично унищожени. В некропола ясно се разграничават два периода - езически и раннохристиянски, между които няма хронологическа връзка. За това може да се съди от ситуацията при разкриването на гробове №№ 2 и 5 и №№ 6 и7, където раннохристиянските гробове са нарушили езическите.

Основни са разликите и в типа гробно съоръжение и погребалния обряд. Езическите гробове са с различна ориентация: Ю-С, С-Ю, ЮЗ-СИ. Гробното съоръжение е обикновена яма. Изключение прави гроб № 5, ограден от южната дълга страна с 6 вертикално поставени тегули. Повечето от погребаните са в ковчези, съдейки по разкриваните в ъглите на гробните ями пирони.

Раннохристиянските гробове като правило са ориентирани З-И и

представляват касета от каменни плочи, отгоре също покрита с каменни плочи. Интерес предизвиква една от покривните плочи на гроб № 22, върху която е издълбан кръст и надпис на гръцки език ΤΙΜΟΤΙ .

Другата основна разлика в обряда е в количеството и вида на гробния инвентар. В езическите гробове бяха открити три стомни, един стъклен и един глинен балсамарий, една сребърна гривна и четири глинени лампи. Въз основа на тези материали ранният период на некропола може да се датира кр. на II-ср. на IV в. Гробовете в каменни касети са без датиращ инвентар, но на базата на паралели могат да се отнесат към V-VI в.

Проучените гробове очертават западния край на един голям некропол, части от който са разкопани от експедициите на Варненския музей през 1953-1956 г. и по-късно при спасителни разкопки при строежа на почивната станция на АПК.

Ст. Пищалов, В. Петков (Сандански)

КЪСНОАНТИЧНА ГРОБНИЦА-МАВЗОЛЕЙ ОТ САНДАНСКИ

През пролетта на 1995 г. бяха проведени спасителни археологически проучвания на късноантична гробница в гр. Сандански.

Паметникът се намира в западната, най-висока част на склона, върху който е разположен античният и раннохристиянският град. През първия етап бе изследвана само западната част на сложно в планово-архитектурно и функционално отношение гробно съоръжение. Разкритият сектор включва правоъгълно помещение с шир. 3,50 м, разкрита дълж. 2 м и вис. /до зенита на свода/ - 3,10 м. На запад то е отворено изцяло към голяма полукръгла, аркирана ниша, покрита с 3/4 купол. Нишата е с шир. 3,20 м, дълб. 1,60 м и височина до зенита на купола 2,60 м. Тухленият под на нишата е с 0,40 м по-високо от този в помещението, като разликата е била преодоляна чрез зидан праг-стъпало. Върху северната и южната стена на помещението са разположени по една по-малка полукръгла ниша с полукуполно засводяване. Страничните ниши са с размери: вис. - 1 м, шир. - 0,80 м и дълб. - 0,45 м.

Гробницата е изцяло изградена от тухли, споени с бял хоросан и единствено стените под двете странични ниши са с каменна зидария, вероятно поради по-голямата дебелина. Дебелината на стените, свода и полукупола в нишата е 0,32 м.

Във вътрешното оформление на помещението се проследяват два етапа. През първия мазилка е покривала само свода и полукупола в

нишата, докато стените са били неизмазани. Лицевите фуги на стените са декоративно подчертани чрез прави вдлъбнати линии, нанесени върху прясната мазилка. През втория етап стените и част от свода били облицовани с мраморни плочи в пет хоризонтални пояса, отделени с релефни ръбове. С мрамор са облицовани и страничните ниши. Сводът и полукуполът в нишата са били измазани с трипластова мазилка и варова-мраморна шукатура.

Под тухления под в правоъгълното помещение са разположени две гробни съоръжения с различно устройство. Те са долепени едно до друго и ориентацията им СИ-ЮЗ съвпада с тази на помещението. Гробните съоръжения са били изградени преди издигане на архитектурния комплекс над тях.

От север е разположена правоъгълна гробница със сводово покритие. Тя е с вътрешни размери: дълж. - 2,20 м, шир. - 1,60 м и вис. - 1,65 м. Стените и сводът на гробницата са с тухлен градеж, но хорсанът е с жълтеникав цвят. Вътрешните лица са измазани с бледорозов хоросан. До вътрешността на гробницата се достигало чрез тесен коридор-стълбище през вход, заемащ северната половина на източната къса стена. Шестте стъпала извеждат на изток до пода в правоъгълното помещение. Под пода на гробницата се намира зидана гробна яма с правоъгълна форма и размери: дълж. - 1,80 м, шир. - 0,80 м и дълб. - 1 м. Върху билото на свода, в източния му край се намира четвъртит отвор, в който е бил монтиран клина на мраморен мъжки бюст, сега открит без главата.

От юг до гробницата е долепена зидана с тухли гробна яма с размери: дълж. - 1,80 м, шир. - 0,80 м и дълб. - 0,70 м. Гроб № 2 е покрит с мраморни плочи и три реда тухли с подмазани фуги. Стените й са облицовани с мраморни плочи, частично запазени.

И двете гробни съоръжения са били ограбени още в древността, като натрошените човешки кости и изхвърлените предмети бяха натрупани на купчини. В гробницата бяха открити разхвърляни кости от пет скелета, между които един детски и един юношески. Костният материал, монетите и по-голяма част от инвентарните находки от гробната яма бяха открити в пласт от тъмнокафява сипкава пръст, примесена с голямо количество златни нишки /от златотъкана дреха/.

Макар и ограбена гробницата съдържа значително количество инвентарни находки: мраморни архитектурни и скулптурни фрагменти, 49 монети, части от златни накити, костени предмети, стъклени съдове и керамика.Между мраморните фрагменти интерес представляват частично запазеният мъжки бюст и два фрагмента от кривак.

Монетната колекция включва единични екземпляри на императорите от Аврелиан /270-275/ до Константин Велики /307-337/, като най-

многобройни са монетите на император Лициний /308-324/ - 15 бр.

Сложният архитектурен план и етажната структура на паметника показват, че комплексът е имал не само погребален /двете гробни съоръжения/, но и мемориален характер /правоъгълното помещение с нишата/. Според характера на градежа и монетния материал изграждането му се отнася към последната четвърт на III в., когато били извършени и първите погребения в гробница № 1 и в гроб № 2. Той е бил използван и през първ. пол. на IV в., когато са извършени следващите погребения и преустройствата в облицовката на стенните повърхности.

А. Милчева (София), Вл. Петков (Сандански)

РАЗКОПКИ НА ЕПИСКОПСКАТА БАЗИЛИКА В САНДАНСКИ

През 1995 г. продължиха разкопките в южния кораб на базиликата с ограничен брой работници от контингента на "Временна трудова заетост". Беше разкрит цялостният план на помещението до западната му стена на нивото на мозаичния под. Помещението е с размери изток-запад 20,50 м и север-юг 4,30 м. Входът към нартекса е изнесен малко по на север. Стените са покрити с цветни пана, имитиращи мраморна инкрустация. По цялата дължина на южната стена и югозападния ъгъл, до входа към нартекса е имало седалки. Разчистването на нартекса и на запад от него се усложнява от преминаващи през терена на разкопките съвременни електрокабели, водопроводна и отводнителна мрежа, захранващи централната част на града.

В южна посока продължава разчистването на срутената от земетресение южна стена на базиликата. Запазените паднали части показват приблизителна височина 6 м и градеж в системата опус микстум от по пет реда тухли в пояс и каменен градеж в интервал 1,00-1,20 м. Стената е била разчленена с аркирани отвори с различна големина, вероятно портик. Паднала е върху наносен пласт с деб. 0,65-0,80 м. Все още няма достатъчно данни за по-сигурна интерпретация на разкритите строителни археологически останки на юг от базиликата.

Д. Топтанов (София), К. Данаилова (Благоевград)

СПАСИТЕЛНИ ПРОУЧВАНИЯ НА НЕКРОПОЛ В М."ЧЕРВЕНИТЕ СКАЛИ" КРАЙ С. РУПИТЕ, ПЕТРИЧКО

Некрополът е разположен на около 1,5 км североизточно от с. Рупите.Голяма част от гробните съоръжения са разкопани и ограбени от иманяри.

През месеците май и юни, в продължение на 10 дни бяха извършени разкопки на малка площ, незасегната от иманярски изкопи. Проучени бяха 11 гроба. Те са вкопани в скалния масив, ориентирани в посока запад-изток, покривани с тухли или дялани мраморни и каменни плочи. Само в един от гробовете бяха открити части от черепа и долните крайници на погребания, което показва, че последните са полагани по гръб с глава на запад.

Откритите находки - сребърни обеци, глинени лампички, части от съдове, датират некропола в хронологическите граници от кр. на III до VI в. сл. Хр.

В. Игнатов, Кр. Велков (Нова Загора)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ В НЕКРОПОЛА НА АНТИЧЕН ОБЕКТ КРАЙ С. КАРАНОВО

На 1 км северно от с. Карановo в подножието на Средна гора се намира античен и средновековен обект. Неговото проучване датира от 1976 г., и с известни прекъсвания продължава до 1990 г. Радкопките са възобновени през 1995 г., като бяха проучени нови 10 гроба, с което общият брой на проучените гробове достигна 145.

Погребенията са извършвани чрез трупополагане и трупоизгаряне.

Намереният гробен инвентар се състои от гробни дарове, лични вещи и находки, свързани с гробното съоръжение.

Проучените гробни съоръжения и обред не показват особени различия от вече проучените гробове, освен инвентара. Последният въпреки оскъдността си, е разнообразен. Намерената фибула с подвито краче дава податки за разширяване горната хронологическа граница на некропола до VI в.

М. Мартинова (Пловдив)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА УЛ. „НИКОЛА ГОСПОДИНОВ" - БЛ. 3 В ПЛОВДИВ

През 1995 г. продължиха разкопките в разширението на обекта в западна посока. Работи се от м. август до м.октомври. Изследваната площ е от 20 кв. м. Проучването бе извършено сондажно, с цел изясняване на предримските културни пластове. Разкрити са градежи в субструкция от ломен камък със спойка от калов разтвор. Откритият археологически материал е твърде оскъден - фрагменти от импортна чернофирнисова керамика, монета на Антиох II /Сарди/ с контрамарка на Кабиле, фрагменти от глинени съдове, работени на ръка.

Б. Колева (Пловдив)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ „РЕСТОРАНТ ФИЛИПОПОЛ - II" - ПЛОВДИВ

През 1995 г. с прекъсвания продължиха спасителните археологически разкопки на обект "Ресторант Филипопол II". През 1993 и 1994 г. в тази част на Трихълмието се попадна на сектор от крепостните стени, които опасват западните склонове на Небеттепе. Разрушенията на възрожденската сграда и крепостните стени сведоха до минимум възможностите за разкопки в новото строително петно. Работи се в два сектора - източно и западно от крепостната стена. По своята площ разкопките имат сондажен характер.

Сектор източно от крепостната стена - сондаж № 1

Сондажът се заложи южно от големия вход на крепостната стена. Целта на проучванията в този сектор е изследване на запазения културен пласт непосредствено до крепостната стена и изясняване характера на градежа й в субструкция. Проученият културен пласт в този сондаж има следната структура:

Пласт А. Разграничи се от банкета на крепостната стена до 1,20 м под него - разбъркан. В него се откриват строителни отпадъци, буци бял хоросан, животински кости в голямо количество и единични фрагменти керамика, характерна за IV-III в. пр. Хр. Субструкцията на крепостната стена се състои от един ред квадри без спойка.

Пласт Б. В него със сигурност се разграничиха два стрителни хоризонта, маркирани с трамбован и измазан под /I стр.хор./ и огнище с кръгла форма, оградено с два реда дялан камък /II стр. хор./. Непосредствено пред огнището се откриха три антропоморфни глинени фигури.

Откритият материал дава основание двата хоризонта да се отнесат към Старожелязната епоха в Тракия.

Западен сектор - сондаж № 2

В този сектор културният пласт има следната структура:

Пласт А - силно разрушен от съвременното стрителство. Независимо от това от него се проучи кръгло огнище с диам. 1,80 м, оградено от ломен камък. Този пласт се синхронизира с пласт Б от източен сектор.

Пласт Б. Разграничи се от 0,20 до 1,40 м. В него се отделиха 4 строителни хоризонта, маркирани от трамбовани подове и пещи. Трети и четвърти хоризонт следват естествената денивелация на терена. Върху подовете се откриха съдчета, чаши, прешлени за вретено и голямо количество силно фрагментирана керамика, характерна за втория етап от развитието на ранннобронзовата епоха в Тракия - Езеро В.

IV. СРЕДНОВЕКОВИЕ

Р. Рашев, Я. Димитров (Шумен)

РАЗКОПКИ В ДВОРЦОВИЯ ЦЕНТЪР В ПЛИСКА

След едногодишно прекъсване през 1995 г. бе възобновено системното проучване на Плисковския Дворцов център. Разкопките обхващат 175 кв. м в североизточната част на Цитаделата.

Най-горното ходово ниво е регистрирано с останки от тухлена настилка, на равнището, на която е разкрито съоръжение с неясно предназначение - пет наредени дъговидно камъка. Към същия хоризонт се отнася наземно или плитко вкопано жилище (2,40/2,30 м), както и голяма яма, запълнена със строителни рушевини. В културния пласт са открити строителна и битова керамика и няколко находки, по-интересни от които са оловен печат на византийски стратег и желязно писало.

Следващото ходово ниво е регистрирано с останки от две настилки от варовикови плочи и тухли. На тяхното равнище са открити три жилища-полуземлянки, две от които през изминалия сезон са изцяло разкрити и документирани. Специален интерес представлява едно от тези жилища, заради устройството (добре оформен стъпаловиден вход откъм запад, открито огнище в североизточния ъгъл, две каменни седалки в югоизточната част) както и поради откритите върху пода и в запълващия го насип материали - два цели керамични съда, предпазител от сабя, анонимен византийски фолис от клас А-2.

Според битовата керамика и нумизматично-сфрагистичните находки, всички открити съоръжения се отнасят към кр. на X-първ. пол. на XI в. Този факт потвърждава предположението, че през последния период от съществуването на Плиска, в свободното от каменни постройки пространство на Цитаделата се настанява обикновено население.

В границите на проучения сектор са установени съоръжения от столичния период (таен ходник и траншея) цялостното проучване,на които предстои през следващия сезон.

П. Георгиев (Шумен)

РАЗКОПКИ НА МОГИЛА XXXIV В ПЛИСКА

В югоизточния сектор беше снет горния слой от могилния насип от льосова пръст с отделни камъни, тухли или буци хоросан, използувани за уплътняване. В горния пласт беше открит детски гроб /№ 11/ с три стъклени гривни върху лявата ръка от скелета.

В изкопа от 1900 г. беше установен непроучен пласт от най-долната част на могилния насип. След изчерпването му на нивото на стария хумус се проследиха отчасти очертанията на недълбока яма, в чиято южна периферия има две дупки от вертикално забити греди, носещи вероятно покрив на лека постройка. В насипа и около ямата, както и в долните пластове от могилния насип се откри пласт с много въглени, фрагменти от глинени поти за леене на цветни метали, железен и меден шлак, стопилки, глинени обмазки на сопла за металургична пещ или ковашко огнище и други следи от металургично производство. Върху един от фрагментите от леярска пота е запазена миниатюрна бучка от застинало злато, което е първото автентично свидетелство за обработка на злато в Плиска. Керамичният материал, намерен заедно с посочените следи от черна и цветна металургия, позволява тя да бъде датирана в кр. на VIII или нач. на IX в. По това време върху терена, където е насипана могила XXXIV и наоколо е имало работилници за топене и обработка на метал.

М. Ваклинова, И. Щерева, Сн. Горянова (София)

РАЗКОПКИ НА ПРЕСЛАВСКИЯ ДВОРЕЦ ПРЕЗ 1995 г.

Колективът работи по изясняването на проблеми в два сектора: южния дворцов площад и площада източно от Тронната палата.

1. Преди три десетилетия на изток от Тронната палата са разкрити и документирани останки от по-ранно строителство на терена на дворците. Установени са останки от стена с посока север-юг, успоредна на източната стена на палатата и в близост до т.нар. "рампа", както и части на перпендикулярни на нея стени.

При проучването през 1995 г. става ясно, че североизточно на Тронната палата е имало друга постройка.Разкриват се две успоредни една на друга стени с посока запад-изток, а северно от тях се набелязва трета. Разстоянието между стените е 2,5-3 м. Планът на сградата напомня този на Тронната палата. Стените са били демонтирани - южната до подложката от валутъци, глинена и хоросанова заливка; в северната е запазен и ред от блоков цокъл с двойки блокове с масивни хоросанови фуги. Останките от настилката показват, че тя е минавала над вече засипаните гнезда от демонтираните стени. През един втори етап в южния край на изкопа на южната стена е изградена подложка на стена от плочести камъни с глинена спойка, поливка от жълтеникав хоросан и блокова зидария. През XIII в. в нея са били вкопани ями с кости, въглени, малко керамика и нахвърляни блокове. На юг и успоредно на другите стени на нивото на площада ясно се очертава югозападен ъгъл на оградна стена. Всички описани строежи продължават на изток и вероя-

тно имат успоредни на север.

2. На терена на южния площад се разкриха още 14 гроба от некропола и се набелязва продължаването му в дълбочина. Оформянето на гробовете е обичайното за Преслав. Един от погребаните (гроб № 80) е бил положен в дървен ковчег, в друг има следи от текстилен прочелник, на покривалото за глава са били пришити дребни бели мъниста, има медни обици-халки и позлатени наушници, бронзови пръстени.

3. На около 5 м от югоизточния ъгъл на Тронната палата, под нивото на основите на Двореца се откриват останки от съоръжения, вкопани на около 0,80 м под площадната настилка. Оформящият се ъгъл на сграда дава възможност да се допусне , че това е постройка, продължаваща на север и изток под Тронната палата. Западната стена на тази сграда е прекъсната от масивна подложка на зид, успореден на южната стена на Палатата. Част от подложката пък е разрушена от по-късни ями и вкопана тухлена печка. В насипа на ямите има керамични фрагменти от кр. на X - първ. пол. на XI в., фрагменти от плочки за опус сектиле, тухли с полепнал розов хоросан, късове водопроводни тръби, керемиди, рамки с дентикули, корнизни дялове с торус от дворците и една анонимна византийска монета.

Д. Овчаров, Ж. Аладжов, Н. Овчаров (София)

РАЗКОПКИ НА ЮГОИЗТОЧНИЯ СЕКТОР НА ЦАРСКИЯ ДВОРЕЦ ВЪВ ВЕЛИКИ ПРЕСЛАВ /ПРЕСЛАВСКАТА ПАТРИАРШИЯ/

След установяването на обширен двор, застроен с верижни сгради по дължината на оградния зид на двореца в самия югоизточен ъгъл на заетата от него площ, през 1995 г. продължи проучването на терена в северна посока. Поставените за сезона задачи бяха: 1. Установяване на плана и размерите на недоразкопаната порта на оградния зид и 2. Проследяване на верижната сграда от последния строителен период, изградена върху останките от разрушения ограден зид на двореца.

1. Установено беше, че портата е оформена не само с издаващи се навътре къси перпендикулярни зидчета, но и с такива от външната източна страна, дълги 0,70 м. Образува се проход, дълбок около 4 м и широк 1,9 м. Като конструкция и по план, той не се различава от т.нар. "порти с опростен план", характерни за ранното средновековие. Портата се намира срещу оградната стена на двора на Дворцовата базилика и вероятно няма представителен характер.

2. Огромната по размери (засега проследена на дълж. 60 м) и със

солидна конструкция верижна сграда над ранната оградна стена на Двореца бе проследена с още 15 м. Установи се, че продължава още на север. Най-важният резултат от тази година е изясняването на субструкцията на зида. Върху здравата подложка е насипана глина, върху която са положени 1-2 реда грубо обработени варовикови блокове, а над тях има нова подравнителна подложка от дребни камъни и хоросан. Върху тях лежали големите блокове от суперструкцията, от които са запазени на място само два блока.

Ст. Витлянов (Шумен)

ПРОУЧВАНИЯ В ЮЖНИЯ СЕКТОР НА ВЪТРЕШНИЯ ГРАД НА ВЕЛИКИ ПРЕСЛАВ

Основната цел на разкопките беше цялостното археологическо проучване на терена, заключен между сградите и откритата през 70-те години от колектив под ръководството на ст.н.с. Иванка Жандова неизвестна досега крепостна стена в очертанията на Вътрешния град.

В резултат на направените проучвания стана ясно, че в нито един от разкопаните квадрати няма каквито и да било следи от градежи. Това обстоятелство както и получените данни от предходните години ни навежда на изказаното вече в предходните години мнение, че пред северното лице на сградите е съществувал обширен незастроен терасиран двор.

Очертаващата се голяма дворна площ пред помещенията, незаета от други постройки, осигурявала свободен достъп не само до двете сгради, но и до разположената в източната част на този двор малка кръстокуполна църква.

Части от каменния плочник пред църквата и басейна са се запазили в източния край на сграда А пред северното лице на някои от помещенията на двете сгради и в прохода между западната крепостна стена и последните крайни помещения на сграда Б. Запазена е само подложка от дребни ломени камъни с деб. около 0,10-0,20 м, положена направо върху хоросановата прослойка и материковата глина. Запазени са in sito няколко плочи от каменната настилка пред северното лице на сграда А. Средните им размери варират около 0,40х0,60 м. От културния пласт произхождат няколко фрагмента от строителна и кухненска керамика с врязани преди изпичането различни варианти на добре известния знак ипсилон с две хасти, мраморни плочки от подова настилка, бронзови апликации за конска амуниция и достигналия до нас почти изцяло запазен комплект от бронзова равнораменна везна и други, които се датират в IX-X в.

Т. Михайлова (Шумен)

РАЗКОПКИ НА АДМИНИСТРАТИВНАТА СГРАДА ВЪВ ВЕЛИКИ ПРЕСЛАВ

Работата бе съсредоточена в сектор Север, северно от Административната сграда и плочника край нея. Общата разкопана площ е около 170 кв. м.

В западната част на сектора културният пласт е изчерпан до ниво материкова глина. Разчистени са 6 ями, една от които във вдълбнатина с неправилна форма - цилиндрична или слабо конусовидна. Долната им част е вкопана в чакъла под глината, който тук е много плитко /до 0,25 м/. От събраните в ямите керамични фрагменти са реставрирани изцяло или частично няколко съда, характерни за XI-XIII в.

В източната част на разкопаната площ културният пласт е изчерпан, но не навсякъде е достигната материковата глина. Тук, вкопани в глината, са разчистени трасето на водопровод и отточен канал с посока северозапад-югоизток.

Водопроводът е положен в траншея с шир. около 0,40 м. Връзките между тръбите са уплътнени с бял хоросан с малко едро счукана тухла. Разкритата дължина на трасето е около 6,60 м.

Каналът е граден от вертикално поставени шистови плочи или плоски варовикови блокчета, с различни размери. За дъно е използуван материковият чакъл, в който отчасти е вкопана траншеята за канала. Вис. - 0,22-0,28 м, шир. - 0,28-0,32 м. Покривните плочи, с различни размери и форма, се застъпват една друга и излизат малко встрани от стените. Разкритата дължина на канала е около 10,50 м.

Между ями 4 и 8 са разкрити 2 гроба. Единият е без инвентар. Другият е на малко дете, погребано седнало (краката са свити нагоре), ориентирано юг-север. Инвентарът е от 3 костени шила.

В югоизточното помещение 3 на Административната сграда е направен сондаж. Той отваря основите на части от северния и източния и целите западен и южен зидове. Така бе установено, че основите на зидовете са свързани конструктивно. Външните зидове на сградата са по-дълбоки, пресичат материковата глина и лягат върху чакъла. Дълбочината им е от 0,70 до 0,82 м. Вътрешните зидове са малко по-плитки и не достигат до чакъла. Дълбочината им е от 0,40 до 0,54 м. Градежът на всички основи е еднакъв - от различни по големина ломени камъни в няколко реда, споени с глина. Тук са запазени и по един блок от суперструкцията, в северозападния ъгъл на помещението. Те също са свързани конструктивно. Наблюденията показват, че всички зидове на сградата са строени едновременно и са свързани конструктивно. Малкото открити материали и керамика от помещението са от XI и XI-XII в.

П. Георгиев (Шумен)

РАЗКОПКИ НА БАЗИЛИКАТА ГЕБЕ-КЛИСЕ ВЪВ ВЕЛИКИ ПРЕСЛАВ

Разкопано е неизвестно досега помещение-пристройка в близост до югоизточния външен ъгъл на базиликата. Помещението има правоъгълен план и вътрешни размери 5,20 м /източната стена/, 5,60 м /западна стена/ и 3,50 м /южна стена/. Зидовете са градени от плочести варовикови камъни, споени с кал, запазени са до вис. 0,25-0,30 м. Дебели са 0,85 м, отвътре измазани с фина варова мазилка, късове от която са открити в слоя рушевини от помещението. Подът на помещението е наравно с първия цокълен ред от градежа на зидовете му, на 0,40 м над нивото, на което се разкри най-горния ред квадри от градежа на базиликата. В очертанията на помещението и около него са открити: железен тиган, железен ръжен , блюдо от везна, точило, ядро за оловен печат както и битова керамика, характерна за X в.

Зидовете на пристройката са прорязани от яма и два от разкритите в сектора общо 8 християнски гроба. Според стратиграфията и характеристиката на подемния материал хронологията е следната: Помещението е било планирано и изградено малко след ср. на X в., като типична гробнична постройка, но по някаква причина останало неизползувано с това си първоначално предназначение. То е послужило за жилище, обитавано до към кр. на X в., след което е било напуснато и разрушено. През XI в. както на редица други места в Преслав, така и тук, около останките от базиликата и върху рушевините на помещението възниква християнски некропол.

В сондажите около базиликата се установи наличие на културен пласт с материали от столичния и следстоличен периоди на Преслав, останки от каменни постройки не се откриха. На три места бяха частично разкрити подови нива на жилища от ранната и средната фази на неолита.

Р. Рашев, П. Петрова (Шумен)

СТАРОБЪЛГАРСКИ НЕКРОПОЛ ПРИ ВЪРБЯНЕ

При прокарване на водопровод в източните покрайнини на с. Върбяне, община Каспичан през 1993 г. се попадна на некропол, чието проучване започна през 1995 г. Разчистени са 7 трупополагания, 2 трупоизгаряния, 2 кенотафа и 4 тризни. Трупополаганията имат различна ориентировка и съдържат оскъден гробен инвентар - желязно ножче и стъ-

клени мъниста. Трупоизгарянията са в ямка. В гроб № 4 се откриха стъклени мъниста, желязно ножче и бронзов пръстен, който според формата си и орнамента върху плочката се отнася към VIII-IX в. Кенотафите представляват четириъгълни гробни ями без инвентар. Тризните съдържат въглени, керамични фрагменти и животински кости. Некрополът принадлежи към двуобрядните некрополи от VIII-ср. на IX в. и принадлежи на селище, разположено само на 1 км западно от земленото укрепление на Плиска.

Л. Дончева-Петкова (София), М. Димитров (Балчик), В. Писарова (София)

РАЗКОПКИ НА НЕКРОПОЛ № 3 КРАЙ БАЛЧИК

Открити са нови 25 гроба в заложения през 1994 г. изкоп, само в пет непроучени или отчасти проучени квадрата.

Гробовете с трупоизгаряне са 13 и представляват ями с различна форма (кръгли, елипсовидни, правоъгълни, сфероконични), дълбоки от 0,30 до 0,90 м от съвременното ниво. Сред горелите човешки кости се намират кани и гърнета, а в тях или отстрани негорели (рядко обгорели) кости от дребни преживни животни - прасе, говедо. Гробният и погребален инвентар се състои от железни гвоздеи, дръжка от ведро, железни ножчета, токи, халки. Особен интерес предизвикаха три гроба, разположени един след друг в траншея с наклонено дъно.

Дванадесетте гроба с трупополагане са разположени сред тези с трупоизгаряне, но на по-голяма дълбочина (0,90-1,30 м). Ориентирани са север-юг с отклонение от 10 до 40 градуса на изток, а само два на запад. Някои от тях са маркирани с ломени камъни на повърхността. Представляват обикновени ями, очертани с камъни само от север и юг и каменни камери. С изключение на един голям мъжки скелет, останалите са на деца. Погребаните са с прави крайници и често над краката им са поставяни животни - цели овце и агнета или части от овце и коне. До черепа или до краката са поставяни и съдове - гърнета, кана, паница. В отделни случаи се намират и мъниста.

Отсъствието на амфоровидни стомни, пластинките с пъпковиден орнамент, характерни за аварските некрополи и токата тип "Коринт" определят засега една твърде ранна дата на некропола - кр. на VII-VIII в.

Ст. Станилов (София), Р. Рашев (Шумен), М. Даскалов(София)

РАЗКОПКИ НА УКРЕПЛЕНИЕТО ПРИ С. ВЪЛНАРИ, ШУМЕНСКО

Укреплението се намира на около 30 км северно от Плиска, има подковообразна форма и заема площ 1920 кв. м. С два изкопа в западната страна и югоизточния ъгъл се установи характерът на фортификацията. Вътрешната укрепителна линия е стена, дебела 2,50-3,00 м, изградена от редове напречно поставени дървета в пластове глина и хоросан, сега опожарени до червено. Двете лица на тази конструкция са облицовани с ломени камъни. Пред нея има широка до 2,00 м берма, а външната линия е дълбок 3,00 и широк около 10,00-12,00 м ров, чието дъно е оформено като канавка. От юг ров няма, понеже стръмен скат води към суходолие.

С голям изкоп в средата на укреплението и две траншеи по цялата дължина е установено, че вътре няма строежи, освен една землянка в самия център. Тя е без гнезда от подпори, в югозападния ъгъл има кръгло огнище.

Паметникът няма ясно изразен културен пласт, на места в горния хумусен слой се среща смесена ранновизантийска (V-VII в.) и старобългарска (X-XI в.) керамика. Същата керамика е открита и в насипа на землянката. Под трасето на стената, обаче, керамиката е само ранновизантийска. Другите находки са останки от битови предмети и три анонимни византийски монети клас А2, които датират укреплението в първ. пол. на XI в.

П. Петрова (Шумен)

СКАЛНИ СВЕТИЛИЩА ПРИ С. ВЕСЕЛИНОВО, ШУМЕНСКО

През изминалия сезон направихме проверки на част от терасата, западно от най-голямото светилище, където почвата в двата сондажа се оказа стерилна. Заехме се също с проучването на северната фасада на второто светилище. В подножието на изсечен в скалата "трон" под съвременния насип попаднахме на петна отухлена почва и слоеве пепел, които достигат в дълбочина до скалната основа /1,10 м от съвременния терен/. За съжаление, пластът непосредствено над скалата в дъното на сондажа, през почивните дни беше разкопан от иманяри.

В района на пеметниците керамичните фрагменти са единични и се отнасят към ранноелинистическата епоха. Най-близкият паметник е кре-

пост, също обект на иманярска намеса. В насипите открихме неголеми количества керамика от ранния халщат до елинистическата епоха, което дава една ориентировъчна датировка на създаването на светилището. Ако се съди по врязаните в скалата графити и разположението им около централни геометрични фигури, голямото светилище е функционирало и в периода на ранното българско средновековие.

През изминалия археологически сезон продължиха експериментите в търсене на връзка между начертанията по скалата и движението на някои небесни тела с консултанти от НАО "Рожен". Тази част от проучванията се финансира по договор от Фонд "Научни изследвания" на МОНТ.

Р. Рашев (Шумен)

ОБХОЖДАНИЯ В РАЙОНА НА АХЕЛОЙ

Обхожданията в района на с. Ахелой, община Несебър имаха за цел да се проверят версиите за мястото на битката между българската и византийската войска на 20 август 917 г.

Особеностите на терена и някои данни от писмените извори позволяват да се подкрепи тезата, че битката най-вероятно се е състояла в равнината по левия бряг на р. Ахелой, над която откъм север се издига височината "Стролата". Категоричното решаване на въпроса изисква проверка чрез значителен брой сондажи и обследване на терена с мощни металотърсачи, които биха открили масови гробове и струпване на оръжие и снаряжение от онова време като доказателство. Краткотрайната експедиция през 1995 г. не разполагаше с необходимите за това начинание средства.

К. Тотев, Ив. Чокоев (Велико Търново)

РАЗКОПКИ В ЦЪРКВАТА „СВ. 40 МЪЧЕНИЦИ" ВЪВ ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Разкопките продължиха 4 месеца средно с по 10 работника. Работи се по предписанията за почистване на църковната вътрешност и тези от открития лист в следните участъци: на широк фронт - некропола около южната и северната галерия и в наоса, и сондажи в притвора и екзонартекса.

Общо са проучени 45 гроба (№№ 421-871). На юг от фасадата на наоса са разкрити 30 гроба, като тези с №№ 621-721 лежат непосредствено под стилобата на южната галерия и са засегнати от неговите пилоти. От север са проучени нови 15 средновековни гроба, като тези с №№ 731, 741, 751, 771, 801, 811 лежат под стъпките на северната галерия, които също са фундирани с пилоти. Важно е, че непроученият ред гробове от № 851 на север са 1,20 м по-дълбоко вкопани от основите на североизточното манастирско крило. Инвентарът е разнообразен: текстил, златни и сребърни накити, стъклени гривни, маниста, погребални съдове, тухли с формулата ICXC NIKA. Използвани са ковчези, обковани с железни гвоздеи.

Установени бяха основите на наоса с използваните сантрачни пояси, гробните камери и кръстовидният стилобат на колонадата, които лежат непосредствено върху пласта с тракийски материали, навсякъде започващ от абсидите и продължаващ в притвора. Потвърдиха се наблюденията на В. Вълов за неконструктивната връзка между наоса и притвора. Освен това регистрирахме два строителни периода с подови нива в притвора. Пред него от северозапад попаднахме на основите на една, навярно подпорна, стена в посока север-юг. Разкрити са стенописи в северния вход на екзонартекса и по западната фасада на притвора. От материалите заслужават внимание фрагментите от мраморни надгробни плочи с релефна украса, графити по мазилките и стенописи в една яма.

Явно е, че хронологически строителната история на църковния комплекс се развива почти едновременно - както в посока изток-запад, така и от север на юг-в различните етапи. С тях са свързани отделните хоризонти на некропола, но неговият обсег все още не може да се очертае.

Ст. Йорданов (Русе)

АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА СРЕДНОВЕКОВНИЯ ГРАД ЧЕРВЕН

През 1995 г.проучването на средновековния град Червен бе съсредоточено на два обекта:

Обект № 1. Жилищен квартал северно от църква № 5. В кв. 16/17 / сектор 4Л-Г/ и 19/20 /сектор 4Л-В/ бе разкрита еднокорабна, едноапсидна църква с притвор /№ 12/, размери - дълж. 11,2 м и шир. 4,2 м. Наосът е дълъг 7,8 м, от които 2 м са дълбока, полукръгла апсида по цялата ширина на постройката. Подът на апсидата е повдигнат с 0,2 м над този в наоса. Тук, на 0,7 м от върха на дъгата, е запазена основата на олтарна маса - каменен блок с четвъртито сечение, фундиран в блокажа под пода.

Църквата е запазена в основи - едноредов, широк 0,6 м градеж от сравнително големи ломени камъни, споени с лошокачествен бял хоросан, които лежат върху дебел до 0,5 м насип от ломени камъни и пръст с керамични фрагменти от XIII-XIV в. Подът на наоса и най-вече поради денивелацията на притвора, е лежал над нивото на съвременния терен, поради което лошо запазените стени на църквата бяха очертани само с плитки траншеи от двете им страни. В траншеята в западния край на наоса се разкриха безразборно нахвърляни цели и фрагментирани човешки кости. Археологическата обстановка и плановите особености на църквата показват, че тя е градена в началните векове на османското владичество. По външния вид и големината си не се е отличавала контрастно от съседните й жилищни сгради.

Проучването потвърди отново, че и в този участък е съществувал жилищен квартал през османския период. Постройките са върху насип от строителна рушавина от средновековното застрояване и ситуирането им не е съобразявано със средновековната планова структура.

Обект № 2. Проучени са две засечени в скалната основа жилища в западния край на червенския рид, под западната крепостна стена, извън укрепената територия на вътрешния град. Разполагат се на скална тераса от стъпаловидно понижаващия се към речната долина терен и поради денивелацията са вкопани на дълб. до 1,6 м само в южния си край. Ориентирани са с надлъжната си ос в посока север-юг. Западното жилище /№ 1/ има запазени размери 7,5/4,3 м, а източното /№ 2/ - 4,7/3,4 м.Насипите са от ломени камъни, пръст, животински кости - овца и свиня и ограничен брой керамични фрагменти от XIII-XIV в. Местоположението и старателното вкопаване на двете жилища показва, че те са градени през втор. пол. на XIV в.

П. Гатев (София)

ЦЪРКВА № 2 ОТ XII-XIV В. В СРЕДНОВЕКОВНАТА КРЕПОСТ ЦЕПИНА

Във връзка с консервацията и реставрацията на църквата бе извършено археологическо разчистване, тъй като след основното й проучване /от 1963 г. с прекъсвания до 1985 г./ на места не бе изчерпан културния пласт.

Църквта е еднокорабна, с полукръгла апсида, с притвор, който е на фуга и с вход от южната му страна - дълж. 17,80 м и шир. 6,50 м. Около нея са проучени над 200 гроба, повечето от които са на деца.

В резултат на разчистването установихме ходовото ниво на църквата и подовите нива на наоса и притвора. Ходовото ниво следва конфигурацията на околния терен, който е с голям наклон от запад към изток. Подът на притвора е на нивото на околния терен около входа му, а този на наоса е с 0,75 м по-ниско и се преодолява с три стъпала.

Притворът бе преграден "косо" със суха зидария. Това ми дава основание да изкажа становището, че известно време след рухването на притвора църквата е продължила да функционира. Датиращи материали не открихме, но вероятно това е станало в кр. на XIV в.

В. Нешева (София), Цв. Комитова, Г. Стоянов (Благоевград)

ПРОУЧВАНИЯ В МЕЛНИК

През 1995 г. започнаха археологически проучвания на терени, предназначени за частно строителство в гр. Мелник. Процедурата е определена от АИМ при БАН, съгласувано с НИПК и местните институции, съобразено със ЗМПК. Названията на обектите са условни, според имената на сегашните собственици.

1. Жилищна сграда на г-н Антон Стоянов /кв. 14, П. VII/.

Разположение: на фасадата на главната улица /северен бряг на дерето/, на около 100 м източно от сградата на ГИМ /Пашова къща/.

Археологическата намеса е след машинни изкопни работи на обекта от страна на собственика, значително нарушили културните напластявания. В профила на изкопите са констатирани останки от солидни каменни градежи, запазени на места в суперструкция до 3,50 м. Датировка - между XIII и XIX в. Сондажът /макс. дълб. 1,60 м, дълж. 8 м, шир. 1,50 м/ е в относително добре запазената южна част на възрожденска къща, заемала проучвания терен. Открити са останки от подови настилки, фрагменти от зидове, битова керамика, бракувана керамична продукция, желязна шлака от различни исторически периоди. Внушителни са културните напластявания от Средновековието, от X до XIV в. Те продължават и в околностите на терена от изток, запад и юг /под сегашната улична настилка/.

2. Къща на г-жа Карамфила Петева.

Разположение: по северния склон на Сушицкото дере, североизточно до църква "Св. Димитър" /при Трафопоста/.

Проучена е площ от 140 кв. м /размера на строителното петно/. Разкрити са руини на голяма къща, развивала се във височина от юг към север, следвайки естествената конфигурация на терена. Поради голямата му денивелация тя е решена на две нива, с разлика във височините 2,80 м. На първото, долно ниво се е разгръщало приземието, на второ-

то /отделено с два долепени един до друг зида/ - полуетаж, над който се е издигал етаж. Пред входа за полуетажа е имало малка каменна стълба. Канал за отходни води се развива от това помещение навън, под уличната настилка. Проследената конструктивна връзка на източния зид с руини на сграда, развивала се източно от проучвания терен, подсказва, че къщата е част от ансамбъл, подобен на Менчевия, с разделителна тясна уличка между двете сгради.

Строителните периоди са два. Първият е от XIII-XIV в., а вторият най-вероятно от XVIII в., почти без промени в планово-обемното решение. Наблюденията върху запазените каменни стени /речен камък на хоросанова спойка, с фрагменти от керемиди и тухли по лицевите части/ показват, че през втория период са направени само кърпежи и надзиждания на разрушените, може би при пожар части. На полуетажа са фиксирани две нива от Средновековието: първото от XIII в. с останки от съоръжение с огнище и една монета, а второто - с ями с монети от XIII и от XIV в., с керамика от XIII-XIV и от XV-XVII в. В южния си край уличната настилка застъпва яма с керамика от X-XI в.

С. Ангелова (София), Г. Атанасов (Силистра), Р. Колева, Вл. Пенчев (София)

РАЗКОПКИ НА АРХИТЕКТУРНО-АРХЕОЛОГИЧЕСКИЯ РЕЗЕРВАТ „ДУРОСТОРУМ-ДРЪСТЪР-СИЛИСТРА“

През 1995 г. продължиха разкопките на базиликалния комплекс в централната северна част на територията на Дръстър.

1. Строителна история на базиликата.

До сега са разкрити всички основни елементи за една основна реконструкция на църквата, обозначена от нас като втори строителен период. През този период, т.е. след реконструкцията, сградата може да бъде определена като куполна базилика, трикорабна, с едноделен притвор, издължено предолтарно пространство и триделен олтар, съставен от три апсиди - полукръгли отвътре и петстенни отвън. Пред централната апсида е запазен канцел, изграден от масивни мраморни плочи, оформящи вход. В двата края са издълбани гнезда, за прикрепяне на колонките от олтарната преграда. Едновременно с канцела, западно от него е изградена мощехранителница. Най-високо запазената част от олтара е диакониконът, който в определен момент, вероятно е използван и като самостоятелен архитектурен обем. Ширината на централния кораб е приблизително два пъти по-голяма от страничните. Корабите са разделени от непрекъснати стилобати с масивна квадрова зидария.

По всички фасади, с изключение на източната, се е развивала система от арки, носена от външни, пристенни стълбове, които маркират вътрешното членение на църквата. От подовата настилка са запазени части в южния кораб. Някои от мраморните плочи, при последвали ремонти са заменени с варовикови или тухли. Цялата настилка е пострадала при пожар. Големи части от нея са хлътнали при вкопаването на гробове от XIV в.

Изяснени са и детайли от първия строителен период на сградата, почти изцяло проучен в притвора, където от първоначалното подово ниво са запазени две плочи, олтарната част и западната част на наоса. В градежа на притвора между втория и третия надосновен ред квадри ясно личи хоризонтална фуга, която бележи нивото, от което е започнало преустройството.Дали първоначалната базилика също е била куполна, все още не може да се каже. Радикалната реконструкция е извършена не много по-късно след първоначалния градеж. Вероятно тя е била наложена от някои несъвършенства на първоначалния градеж.

Основният строителен материал използван в църквата е камъкът. На височината, до която е запазен градежът, няма следи от тухлени опуси. Основите са градени от малки камъни, споени с хоросан, в сравнително правилни, хоризонтални редове.

2. Стратиграфия и хронология. Датиране.

Като изхождаме от архитектурния тип на базиликалната сграда, конструктивните й особености и строителната техника, можем да заключим, че първият й период трябва да се свърже с появата на подобни паметници в Плисковско- Преславската култова архитектура. Редица косвени данни подкрепят датирането на първия строителен период в IX-X в. - намерената северно от базиликата монета на Василий I Македонец и синовете му (870-877); монета на Константин VII и Роман II (945-959); в притвора и северозападния ъгъл на наоса са вкопани цистови гробове, съобразени с първоначалното строително ниво - върху тях и до тях през XI в. са погребвани по всяка вероятност печенези; около тези гробове са намерени византийски анонимни монети класове C, D и K; разделителният зид между презвитерия и диаконикона нарушава ранновизантийското подово ниво, недалеч от което е намерена монета от VI в.

Има основание да се приеме, че реконструкцията е извършена през втор. пол. на X в. Във втор. пол. на XI в., храмът не е използван. За сега не е ясна съдбата на сградата през XII в. Със сигурност, църквата е интензивно използвана през първ. пол. на XIII в. След пожара от 1242 г., следи от който се проследяват в цялата църква, следва хиатус, който вероятно обхваща периода до нач. на XIV в. През XIV в. във функциите на базиликата настъпват съществени промени. Северната и централна-

та апсида са заети от гражданска постройка. Северният кораб е силно обрушен. В притвора и южния кораб се наблюдава повдигане на нивото на входовете, съобразено с тогавашната древна повърхност. В кр. на XIV - нач. на XV в., всички запазени дотогава елементи на църквата са престанали да функционират като храм.

3. Некропол

Проучените 202 гроба се разполагат в четири хоризонта, отнасящи се съответно към IX-X в., XI-XII в., XIII и XIV в. Особено богат е женски гроб 162а, сред инвентара на който са открити чифт златни обеци. Върху тях, в медальони са изобразени двуглав орел и монограм на Тертер.

Г. Атанасов (Силистра)

СПАСИТЕЛНИ СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ НА УЛ."СТОЯН ЗАИМОВ" В ГРАНИЦИТЕ НА РЕЗЕРВАТА ДУРОСТОРУМ-ДРЪСТЪР-СИЛИСТРА

Разкопките бяха предизвикани от изкоп за жилищен блок между източната крепостна порта и църква № 1. Без да спазва процедурата за строежи в резервата с механизирана техника собственикът е заформил изкоп 9,10/9,50 м и дълбок около 2,50 м. Чрез два сондажа, заложени край северния и западния профил бе изяснена стратиграфията на културните напластявания. Достигна се кота 14, 40 м, където има следи от горяло късноантично съоръжение с преобладаваща керамика от IV в. Във височина следва хиатус от жълта глина. На кота около 15,30 м бяха разкопани частично две полуземлянки с огнища и керамика предимно от XI в. Културните напластявания след XI в. са отнесени при изкопните работи с багера. В профила на кота 16,00-16,40 м се откриват керамични фрагменти от XIII-XIV в.

Средновековните пластове, надупчени от големи сметни ями с материали от XVI-XVII в., започват от кота 16,40 м. Една от ямите в северозападния ъгъл се явява terminus post quem за строителството на голяма обществена сграда, защото попада под фундамента на западната й стена. На няколко места под основата са регистрирани пилоти. Стените са иззидани от обработени варовикови, подравнени на места от тухли, блокове, на спойка от жълта глина. Сградата е с големи размери, които не успях да уточня, защото продължава извън изкопа в северна и източна посока. Ориентирана е запад-изток и е била не по-къса от 10 м. Около нея има християнски некропол, от който са проучени три гроба. Впрочем има сигурни писмени източници за строителството на голям християнски храм в тази част на Силистра след ср. на XVII в.

С. Симеонов (Севлиево)

СРЕДНОВЕКОВНИЯТ ГРАД „ХОТАЛИЧ" КРАЙ СЕВЛИЕВО

При досегашните археологически проучвания на крепостта, бяха разкрити две порти на източната стена и една на западната. Проучването на терена бе съсредоточено западно от нея. На 30 м се откри втора порта, на която се фиксират три строителни периода. Преустройството на запад е извършено след разширяването на крепостта. Затова новият зид е долепен на фуга до западния зид на първата порта. Граден е с хоросанов разтвор и шир. 1,90 м, запазен на височина до 1 м. За укрепването на самата порта, от северната външна страна на двата зида са издигнати пиластри, които носели дървена двукрила порта. От нея зидът продължава на запад с дължина още 30 м и чупи в южна посока.

При втория строителен период портата е укрепена от северната страна с допълнителен зид, долепен до първия. Издигнати са и бастиони с шир. 1,50х0,75 м пред портата. С това преустройство, нейната източна страна има дълж. 3,50 м, а западната - 2,70 м. Вътрешната шир. е 2,95 м.

В критичен за крепостта момент е направено трето преустройство, при което са зазидали и намалили ширината на прохода до 1 м. Поставен е праг от два продълговати камъка, които са свързани с източния пиластър, а зазиждането е станало в западната й част. Във вътрешността са запазени няколко камъка от плочник. Прреустройството е аналогично с това на източната главна порта, направено по едно и също време, което можем да отнесем с татарските набези в кр. на XIII в., или при последното превземане на крепостта от турците.

М. Радева, Г. Ковачев (Сливен)

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВЕН МАНАСТИР КРАЙ СЛИВЕН

През 1995 г. проучванията бяха съсредоточени в три сектора - край източната и край южната оградна стена и допроучване на помещение № 6 и пространството пред него.

Продължи разчистването на насипа край вътрешното лице на източната оградна стена, който бе с деб. до 1,60 м и предимно от камъни и хоросанов трошляк. Устонави се, че след помещение № 10 няма други, а пространството южно от него, между източната оградна стена и църквата, е застлано с тухли. Южно от помещение № 10 се откриха три последователни зида, вероятно от постройки, които предстои да се про-

учат. Откриха се доста фрагменти от кухненска сграфито керамика.

Разчисти се вътрешното лице и на южната оградна стена на дълж. 20 м от входа до югоизточния ъгъл на двора. Насипът бе изключително от камъни и хоросан. Не се откриха никакви находки.

Продължи проучването на помещение № 6 с вътрешни размери 8,30х2,50 м, преустроено, вероятно в нач. на XIV в. от три в една килия с пещ в западния ъгъл. Тук се откриха сребърни монети на Михаил Шишман и златна монета на Андроник III. Южно от него е разчистена част от плочите на дворната настилка. Върху плочника има следи от горяло, а в насипа се откриват много пирони, животински кости, 10 върхове на стрели, желязна тока, фрагменти от глинени гърнета.

Ж. Танкова (Пловдив)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ „ОББ“ В ПЛОВДИВ

Археологически обект "ОББ" се намира в Централната градска част, на около 80 м в източна посока от Форумния комплекс, с площ 250 кв. м. На север граничи със сграда, в избените помещения на която през 1992 г. се попадна на средновековен некропол от XI-XIV в.

На площ от около 40 кв. м беше проучен средновековен културен пласт с деб. 1,20 м, на дълб. 2-3,20 м под съвременния терен. Разкри се зид с посока изток-запад с два строителни периода. Запазена дълж. 8,5 м и шир. 0,65 м. Строителната техника е ломен и дялан камък на калов разтвор. Към първия строителен период принадлежи подово ниво от трамбован тухлен трошляк със запазена в отделни сектори настилка от фрагментирани тухли и гнайсови плочи.

От проучения пласт произхождат фрагменти от обикновена кухненска и трапезна керамика XII-XIV в., няколко пулчета и две костни тежести.

Д. Топтанов, А. Меламед (София), Г. Абдулов (Панагюрище)

ПРОУЧВАНЕ НА НЕКРОПОЛ № 3 НА КРЕПОСТТА „КРАСЕН“ КРАЙ ПАНАГЮРИЩЕ

През сезон 1995 г., след прекъсване от шест години продължи проучването на некропол № 3 в Подградието на крепостта "Красен". Усилията ни бяха насочени към установяването на южната граница на некропола и проучването на неговата същинска територия на север от мал-

кия рид, който го обгражда в южна посока.

При направените сондажи по южния склон на рида се очерта границата на некропола - до подножието на рида, като бяха проучени 6 християнски гроба. Ръцете на покойниците са скръстени на гърдите или едната е положена покрай тялото, а другата върху гърдите или кремната област. Всички скелети са оградени с камъни.

При проучването на терена между рида и склона на хълма на крепостта, разкопахме още 34 гроба. Общо те не се различават от проучените досега, но прави впечатление увеличеният процент гробове с ориентация север-юг. При тези гробове е характерно, че покойниците са предимно деца и че гробната яма винаги е оградена с малки камъни във формата на елипса и върху гроба има пласт от въглени.

Пл. Иванов (Враца)

СОНДАЖНО ПРОУЧВАНЕ НА ЦЪРКВАТА „СВ. ГЕОРГИ“ КРАЙ ЛЮТИ БРОД

Църквата се намира в м."Коритенград", близо до Ритлите. Известна е още от пътеписа на Ф. Каниц, който направил и рисунка на полуразрушената тогава сграда. Една друга рисунка - на В. Атанасов от 1891 г., я показва възстановена и с двускатен покрив от каменни плочи.

През пролетта на 1995 г. иманяри разкопали югозападния ъгъл на църквата и разрушили гроб. В изхвърлената пръст по-късно били намерени счупена стъклена гривна и златен пръстен с врязана върху плочката лилия.

Това наложи ново проучване, като за целта направихме сондажен изкоп в западния край на църквата. Там бяха открити пет нови гроба с трупополагане по християнски обряд. От тях четири са на възрастни и един (№ 5) - на дете в юношеска възраст. В гроб № 1 заедно с възрастния е погребано малко дете, а в гроб № 2 се откриха кости от по-ранно погребение.

В проучените гробове се откриха чифт сребърни обеци-наушници с позлата, една сребърна обеца-халка с s-овиден край, три малки и пет по-големи кухи сферични копчета. В насипите на гробове 1 и 2 се откриха много парчета от стенна мазилка със следи от стенописи.

При направеното проучване се установиха три подови нива на църквата. Най-долното "запечатва" гробове 3, 4 и 5 и се датира в XIII-XIV в. Второто може да се свърже с възстановяването на сградата, вероятно през XV в., а третото ниво - с възстановяването ѝ след Освобождението.

Ив. Джамбов (Пловдив)

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНИЯ ГРАД КОПСИС - ДОЛНО ПОДГРАДИЕ, МАНАСТИРСКИ КОМПЛЕКС, ТРАКИЙСКО СЕЛИЩЕ - КРАЙ СОПОТ

Преди няколко години в горното подградие беше открит фрагмент от оброчен релеф, вероятно на трите нимфи, желязна шпора и незначително количество тракийска керамика. Това обстоятелство ни накара да съсредоточим вниманието си върху тракийския културен пласт. За съжаление неговата стратиграфия беше силно нарушена от по-късните градежи и гъстата растителност.Независимо от това, в резултат на разкопките през 1995 г. се установи, че поне три от основите на разкритите сгради принадлежат на тракийската епоха. Освен това и от предишните кампании бяха установени следи от тракийска култура западно от манастирския комплекс.

Най-сигурни са данните за едно от жилищата, разположено в северния участък на разкопаваната площ. То е имало правоъгълен план като основите са изградени от големи каменни блокове на суха зидария. До него беше разкрит голям глинен долиум и фрагментирана битова керамика. Установи се също, че основите са преизползвани през ранновизантийската епоха V-VI в. и средновековието XIII-XIV в., както и останали сгради.

Очевидно е наличието на тракийско селище в долното подградие на средновековния Копсис, а неговото светилище може би се е намирало в горното подградие, в близост до цитаделата на града, където беше открит и фрагмент от оброчен релеф. Най-вероятно селището е възникнало около III-II в. пр. Хр.

Б. Борисов (Радиево), Г. Шейлева (Гълъбово)

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНО СЕЛИЩЕ, КРЕПОСТ И НЕКРОПОЛИ КРАЙ С. ИСКРИЦА, В РАЙОНА НА КОМПЛЕКСА „МАРИЦА ИЗТОК“

Разчистена е част от източната куртина на крепостта. Поради малката дълбочина на фундиране на основите стената е запазена в негатив и трасето й се проследява на дълж. 10 м само по следите от хоросана. Ширината й в този участък е 2 м. В близост до югоизточния ъгъл на куртината се разчистиха две каменни струпвания, вероятно останки от кула, подобна на двете проучени досега по южната крепостна стена.

Продължи проучването на християнския некропол I във вътрешността на крепостта. С новите 18 гроба общият им брой достигна 86. Инвентар се откри в 8 от новите гробове - предимно стъклени и метални гривни, пръстени и мънистени нанизи. Датировката на некропол I е в границите на кр. на X - до ср. на XII в.

От втория некропол, разположен на 150 м източно от крепостта се разкопаха 11 гроба, с които общият им брой е 27. Както и в некропол I и тук мъртвите са погребвани в правоъгълни или трапецовидни ями, по християнски обред. Проучи се един гроб с вторично погребение. Инвентар имаше в 7 гроба, предимно детски. За пръв път се намери огърлица от стъклени мънисти, каквито в некропол I са често срещани. Намериха се също стъклени и метални гривни, бронзови обеци и наушници. Некропол 2 се датира във втор. пол. на XII в., след като некропол I е престанал да се използва.

М. Йосифова (София), Г. Радичков (Каварна)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА КАЛИАКРА

В цитаделата бе възобновено проучването на един сектор, където през 1982-83 г. бяха разкрити отсечка от главната късноантична улица и няколко сгради. Първата е правоъгълна постройка, ориентирана североизток-югозапад, която лежи отчасти върху улицата. Отворът за вратата на сградата е в северния край на западната й стена, а в източната, асиметрично на централната ос, е оформена малка полукръгла ниша. Това са останки от джамия, претърпяла три строителни периода. Нарушената стратиграфия и дребните находки не дават сигурни опорни точки за датирането на паметника. Въз основа на строителните му особености и историческите сведения, той се отнася в широките хронологически рамки на XVI - нач. на XVIII в.

Разкриха се останки от други две жилища, които представляват по-голям интерес. Едното е четвъртито, полувкопано, подзидано с лошо изпълнена зидария от камък и кал. Откритите в него котли с вътрешни уши "печенежки тип" определят етническата принадлежност на обитателите му. Така за пръв път в Калиакра установяваме характера на жилищната архитектура на печенегите. Другото жилище, както сочи керамичният материал, е от XIV в. За разлика от многото други постройки, то се намери с ненарушена след естественото му събаряне стратиграфия.

В подградието продължи проучването на късноантичния некропол. Разкриха се още три детски гроба, оформени с каменни плочи. Разчисти се една скална гробница. Тя се състои от предверие и гробна камера, в която се откриха 7-8 разбити човешки скелета. Гробният инвентар е от IV в.

Х. Вачев (Велико Търново)

ПРОУЧВАНИЯ В ДВОРА НА ЦЪРКВАТА „СВ. АРХАНГЕЛИ МИХАИЛ И ГАВРАИЛ“ В АРБАНАСИ.

Разкопките бяха съсредоточени в дворното пространство на църквата "Св. архангели Михаил и Гавраил", на два основни сектора.

1. Източен сектор на некропола. Проучени бяха 22 гроба, маркирани на повърхността на терена с надгробни плочи от пясъчник, без допълнителна обработка. Констатира се наличие на предварителна планировка в разположението на отделните гробове. Дълбочината на гробните ями варира от 0,40 до 1,30 м, по-голямата част от погребаните са положени в ковчези. В погребалния обряд не се констатират отклонения от източноправославната погребална обредност. Гробният и погребалният инвентар е представен от монети, пръстени, обеци, гривни, части от златотъкан текстил. Особен интерес представлява открития пръстен-печат, върху който се чете името "ЛУПУ". Според материала е установено, че тази част от некропола функционира от нач. на XVII до първите десетилетия на XVIII в.

2. Североизточен сектор. Започнаха проучванията на могилата, която има диам. около 12 м и вис. 2 м. Установи се, че тя е натрупана от изхвърлени след строителен ремонт на църквата материали и голямо количество стенописи. По предварителни данни това преустройство е станало през 70-те години на XVII в.

Б. Петрунова (София), В. Хаджиангелов (Самоков)

ПРОУЧВАНИЯ НА БЕЛЬОВА ЧЕРКВА, САМОКОВ

През 1995 г. археологическите проучвания на Бельова черква бяха насочени към доуточняване датировката на средновековния некропол и изясняване строителната история на паметника.

Разкрити са 36 нови гроба. По-голямата част от тях са от XIV-XIX в. В няколко нарушени гроба бяха намерени накити от XI-XII в.

Бяха проучени основите на апсидата на Бельова черква. Те лежат върху останките на по-ранна сграда, вероятно базилика от IV-VI в.

Откритите материали очертават три периода на некропола, които вероятно съвпадат и със строителните етапи на църквата - IV-VI, XI-XII и XIV-XIX в.

Има сериозни основания да се допусне, че късносредновековната сграда е построена в кр. на XIV - нач. на XV в., върху основите на по-ранната църковна сграда.

Р. Поборникова (София)

АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В ДВОРА НА СРЕДНОВЕКОВНАТА ЦЪРКВА „СВ. ИЛИЯ“, КВ. ИЛИЯНЦИ, СОФИЯ

Проучена е площ от 75 кв.м. и достигната дълб. - 1,20 м. В южния сектор на обекта от късноантичната сграда бе разкрито, неизвестно досега, помещение с размери 5,45х2,75 м. То е с добре запазен градеж на стените - обработени камъни и тухли, споени с бял хоросан.

Продължи и проучването на основното в този сектор помещение / № 7/, от което досега са разкопани 60,5 кв. м.

От средновековния некропол през 1995 г. бяха разкопани и проучени 8 изцяло запазени и множество кости от по-стари гробове. Гробният инвентар - пръстени, гривни, монети от късното средновековие повтаря в голяма степен тези от минали години.

Ж. Аладжов, Ж. Величков (София)

РАЗКОПКИ В БУКОРОВСКИЯ МАНАСТИР КРАЙ ГОДЕЧ

Заложените два сондажа показаха, че в двора на манастира е съществувала по-рано трикорабна църковна сграда, чийто основи, сега са запазени в шест-седем реда плочести камъни, споени със съвсем малко хоросан. Тя е запазена само в основи, под подовото й ниво културен пласт няма. В рушевините над сградата бяха открити: къс от мраморен античен релеф, две плочи с изображение на двуглав орел, на едната и околовръстен надпис "Храм Св. Георги". Явно тези плочи са били фасадни, разположени над входовете към храма. Ако се съди по тях сградата е била построена след 1632 г. и може да се отдаде на огромната строителна дейност на Пимен Зографски в Софийско.

Л. Нинов (София)

АРХЕООСТЕОЛОГИЧНИ АНАЛИЗИ ОТ АНТИЧНИ И СРЕДНОВЕКОВНИ ОБЕКТИ

Изследвани са обекти, които се различават коренно по своя характер. Остеологичният материал от античната крепост "Ковачевско кале" е в голямо количество. Той произхожда от различни части на крепостта, които могат да бъдат разгледани отделно в рамките на целия обект.

Западна порта. Костният материал се отличава със своята еднотипност. Там са открити останки единствено от домашни свине. По тях няма следи от обгаряния, разсичания и кулинарна обработка. Костите са цели и сравнително добре запазени. В наличност са почти всички части от скелета, като правило без главите и върха на крайниците. Преобладават костите на предните и задните крака. Има един фрагмент от череп и три долни челюсти. Експертизата показва, че костите принадлежат на 20 прасета. Прави впечатление твърде голямата изравненост на животните във възрастово отношение. Болшинството от тях са на възраст 5-6 месеца и само две малко по-големи. Резултатите от изследването трябва да бъдат интерпретирани в контекста на останалите археологически данни.

Кула № 4. Кулата представлява самостоятелно съоръжение, което е цялостно проучено. Освен животинските кости има и човешки. Това са кости от различни части на скелета. Те принадлежат на два индивида - мъж и жена от възрастовата група матурус /зрял/. Човешките кости са размесени с животинските. Направени са изследвания на броя и процента на индивидите, броя и процента на костите и тяхната маса. Прави впечатление, че консумацията на дивеч е била символична. Консумирано е главно месо от свине, овце, кози и по-рядко от говеда. Менюто е включвало и птиче месо - изключително кокоше. Има останки от риба. Намерени са оръдия на труда, изработени предимно от еленов рог.

Съвършено друг характер има остеологичния материал от средновековния некропол край Балчик. Там идентифицираме животни както при трупоизгаряния, така и при трупополагания. Например при трупополагания в гроб 107 установихме останки от овца. Най-сложна е ситуацията в гроб 124, където са положени две агнета, теле и таз от кон. До ръката на погребаното дете има 5 скочти кости /лопатки/ от агнета: две от тях са с пробити дупки за връзване. При трупоизгарянията в гроб 103 идентифицирахме фрагменти от говедо; в гроб 104 - също от говедо; в гроб 106 - силно обгорели кости от говедо /радиус, талус, калканеус, метаподии/; в гроб 108 - овен; в гроб 110 - говедо; в гроб 111 - говедо; в гроб 114 - говедо и агне; в гроб 118 - говедо, овца; в гроб 119 - животински кости; в гроб 120 - говедо, овца; в гроб 122 - говедо, агне; в гроб 126 - овца. При трупоизгарянията в някои случаи животинските кости са със следи от обгаряния, а в други не са горели.

V. ЕКСПЕДИЦИИ ЗА ТЕРЕННИ ОБХОЖДАНИЯ И КОМПЛЕКСНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Ст. Чохаджиев, В. Генадиева (Кюстендил)

СОНДАЖНО ПРОУЧВАНЕ В ЗЕМЛИЩЕТО НА С. ШАТРОВО, КЮСТЕНДИЛСКО

В подножието на възвишението "Големи Връм" (Разметаница) - на около 2,5 км северозападно от с. Шатрово минава част от трасето на газопровода за Република Македония. Изкопът за газопровода пресича праисторическо и антично селище, което наложи сондажното проучване.

Теренът, който трябваше да бъде изследван представлява сравнително стръмен склон с наклон - северозапад-югоизток и е с надморска височина около 700 м.

Последователно бяха направени два сондажа с обща площ 14 кв. м (съответно сондаж № 1 - 4x3 и № 2 - 2x1 м). Те са на разстояние 30 м един от друг и са разположени в права линия, перпендикулярно на наклона на терена. Трасето на газопровода попада между двата сондажа (по-близо до северния - № 1).

Дебелината на културния пласт и в двата сондажа е около 0,80 м. Разграничени са два пласта: горен - кафяв, обилно наситен с дребни камъчета и долен - сив. В сондаж № 1 горният и долният имат дебелина съответно 0,40-0,60 м и 0,30-0,40 м, а в сондаж № 2 - 0,35-0,40 м и 0,30-0,40 м. Материковата основа е от пясъчник с наклон северозапад-югоизток.

Открито бе твърде ограничено количество керамика - в горния пласт - от късната античност и късножелязната епоха, а в долния - вероятно от късния неолит.

Въпреки направените два сондажа, не можахме да попаднем на мощния сив пласт, който констатирахме в изкопа на газопровода през 1994 г. Там той бе добре изявен с деб. около 3 м. Ясно личаха следи от огнища, големи ями и други в продължение на 60-80 м.

Може би, селището е било разположено върху склоновете на древен овраг с приблизителна посока изток-запад, който постепенно е бил запълнен и заличен от релефа на съвременния терен. По съвпадение, трасето на газопровода в този участък е разположено върху този овраг. За съжаление, нашите сондажи са попаднали върху неговите два бряга и ограниченото финансиране не ни позволи да проучим триметровия сив пласт, оставащ между двата сондажа.

За изясняване топографията на праисторическото селище се налагат допълнителни проучвания, които ще потвърдят или отхвърлят изказаната по-горе хипотеза.

Т.Стойчев (София)

ПРОУЧВАНЕ И ДОКУМЕНТИРАНЕ НА СКАЛНО ИЗКУСТВО В ПЕЩЕРИ КРАЙ СЕЛО ЦАРЕВЕЦ, МЕЗДРЕНСКО

През 1995 г. основно внимание беше насочено към карстовия масив Средния камик в землището на с.Царевец, на около 6,5 км източно от Мездра. Той е образуван от маастрихтски дебелопластови варовици, а в южните му скални откоси има 16 плитки пещери. Входовете на подземните кухини са с южно изложение; височината при входа на всяка от тях варира между 5 и 15 м спрямо местния ерозионен базис. Пред тях има широка до 200 м незаливна речна тераса, формирана от завой на р.Искър. По нова методика бяха предокументирани рисунките и знаците от стените и свода на пещера VII. Направен беше опит за изясняване стратиграфията на изображенията, които на площ около 285 см2 се застъпват или препокриват. В резултат на това са разграничени 4 пласта, които въз основа на извършения стилов анализ могат да бъдат отнесени съответно: най-долния - към края на ранния неолит, а най-горния - към края на ранната или началото на средната бронзова епоха.

През същата година част от изображенията и знаците в пещерите от масивите Средния камик и разположения източно от него Говедарника, бяха проучени по отношение на астрономическата им семантика. Систематизирани са знаци, които не са цифри и биха могли да обозначават числа и числови множества. Същевременно беше открит и разчетен лунен календар, представящ 1 синодичен месец чрез последователните изменения във видимата част на лунния диск за всяко денонощие. Тези първи проучвания ще бъдат част от по-мащабно изследване на тема: "Измерване на времето с единици по-големи от денонощие според археологически данни от неолита, енеолита и бронзовата епоха в българските земи".

Г. Нехризов (София)

СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ В ПЕЩЕРАТА „САМАРА" ПРИ С. РИБИНО, ОБЩ. КРУМОВГРАД

Пещерата "Самара" е регистрирана при теренни обхождания през есента на 1989 г. (АИС "АКБ" рег.№ 2510231), изследвана и картирана е от клуба по спелеология в Кърджали. Тя се намира в близост до мах. Софталар на с. Рибино, на левия бряг на Талашман дере. Образувана е в сиви органогенни палеогенски варовици, дължината по осовата й ли-

ния е около 330 м, входът е на север.

Огледът установи, че зоната на обитаване е привходния коридор на пещерата и следващото го разширение, т.е. на около 20 м от входа. След разширението наклонът на пещерата е навътре и наситеността с археологически материали на вътрешността й е в резултат от воден и механичен транспорт. Установи се също, че целият седиментен пласт в низходящата част на пещерата е безвъзвратно унищожен от интензивна иманярска дейност.

Непосредствено след входа беше заложен сондаж с размери 2,5х2,5 м, целящ изследването на културните напластявания в пещерата. Установи се , че след опалване върху стерилната наносна жълта глинеста пръст е отложен пласт от черна ронлива пръст, който се характеризира с висока концентрация на археологически материали - работена на ръка керамика, животински кости и въглени. От изток и запад този пласт е ограничен от разположени покрай пещерните стъпала ивици от тъмно-кафява пръст с по-ниска концентрация на находки. Дебелината на съхранения културен пласт в изследвания участък е 0,4-0,5 м и той се отнася към късния халколит и ранната бронзова епоха.

Следва компрометиран от иманярска дейност слой с максимална деб. 0,45 м от кафява пръст, едри и дребни камъни, керамика, работена на ръка и на колело, животински кости и съвременни материали. Находките в този пласт са от късната желязна епоха, като се срещат и единични от късната античност и Средновековието. Към тези периоди се отнасят и предметите, открити в иманярските изкопи - две бронзови триръби стрели, оловна тежест за прашка, бронзова монета на Маркиния - II период, бронзово ядро за монета, фрагменти от фибули и накити, бронзово копче, железни ножове, косер и други сечива, каменен пръстен и др.

Установеният в резултат на проучването праисторически културен пласт вероятно е следствие на непродължително обитаване. Поради нарушеността на горния пласт разкопките не дадоха преки доказателства за предположението за функционирането на култов обект в пещерата през желязната епоха. От друга страна намерените предварително предмети с култово предназначение и някои от многобройните бронзови находки, открити при проучването - като частта от статуетка, са основание за поддържането на подобна хипотеза. По-ниският относителен дял на находките, предполага епизодично посещаване на пещерата през по-късните периоди.

Хр. Ангелова, (София), К. Димитров (Созопол), В. Драганов (София)

ПОДВОДНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В АКВАТОРИЯТА НА ОСТРОВ „СВ. КИРИК“ И ПРИСТАНИЩЕТО НА СОЗОПОЛ

През 1995 г. продължиха подводните археологически проучвания на селището от ранната бронзова епоха в Созополския залив. Те бяха организирани и проведени от Централната база за подводни археологически проучвания в Созопол. В екипа участваха н.с. Христина Ангелова и Калин Димитров от ЦБПАП в Созопол, Лабораторията по Археометрия при ИТ на БАН с ръководител н.с. Михаил Георгиев, Мая Аврамова от НИМ и Веселин Драганов от секцията по Праистория при АИМ на БАН.

Изследванията се проведоха на три етапа и бяха финансирани от НИМ. Западно от остров "Св. Кирик" бяха направени четири сондажа на дълб. 13 м с цел да се установи стратиграфската ситуация на района, където през 1993 г. екип на НИМ откри керамика от ранната бронзова епоха и постенеолита. Едновременно с това Лабораторията по Археометрия осъществи батиметрично заснемане на Созополския залив с цел възстановяване на палеогеографията на района. След това проучванията се пренесоха в сектор Созопол 4 от проученото през 1990-1993 г. селище от постенеолита и ранната бронзова епоха. В края на м. октомври Лабораторията по Археометрия с участието на инж. Димитър Стоев от Института по Геофизика на БАН проведе вертикално електросондиране на западния бряг на Созополския залив за установяване на характера на древното устие на р. Патовска.

Проведените интердисциплинарни изследвания показаха следното:

Намерената през 1993 г. керамика западно от остров "Св. Кирик" не е от културен пласт, а е изнесена от драгата и изсипана на това място по време на удълбаване на пристанището през зимата на 1990 г. Стана ясно, че на дълб. 13 м не можем да очакваме селища от постенеолита и ранната бронзова епоха, поне що се отнася до акваторията на Созопол.

Проучванията в сектор Созопол 4 (кв. "I") установиха западната граница на селището от ранната бронзова епоха и потвърдиха установената през 1990-1993 г. стратиграфия на обекта, включваща раннобронзово селище на дълб. 5 м под морското ниво, следвано от археологически хиатус със средна деб. 40 см, лежащ върху разпръснати по древния склон керамични фрагменти от постенеолитно селище, разположено в сектор Созопол 1.

Приложените дистанционни геофизични методи (батиметрия с ехо-

лот и вертикално електросондиране) установиха местоположението на древната брегова ивица, съответно за V-то, IV-то и III-то хил. пр. н. е., както и лиманният характер на устието на р. Патовска, обхващащ целия крайбрежен район между днешните села Равадиново и Черноморец.

Тъй като проучваният сектор Созопол 4 представлява най-западната граница на селищата, находките не са атрактивни, но заедно с дървените колове потвърждават предложената вече датировка от постенеолита и втория етап на ранната бронзова епоха, както и архитектурните особености на селищата от този тип.

А. Салкин (Каварна)

ПОДВОДНА АРХЕОЛОГИЧЕСКА ЕКСПЕДИЦИЯ "КАВАРНА-95"

Тя се проведе в периода юни-септември 1995 г. и имаше разузнавателен характер. Крайната цел на тези разузнавания е довършване на археологическата карта на Добруджанското черноморско крайбрежие от Дуранкулак до Кранево по суша и под вода. В гмурканията в акваторията между с. Топола и нос Калиакра намерихме нови находки, които фиксират и прецизират пристани за товаро-разтоварни работи. Акцентът на работата ни беше северно от фара Шабла пред Шабленската "Тузла", където в една акватория от 800x200 м открихме костен животински материал, който беше даден за изследване. Според остеологичния анализ се касае за животни /между които и тур/ живели и през ранните праисторически епохи. Намерената между костите сопа подсказва идеята за потънало праисторическо селище. Изследванията ще продължат и през следващата година.

Хр. Прешленов (София), Д. Кожухаров, Ст. Димова (Несебър)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЩИНА НЕСЕБЪР

В рамките на комплексните археологически проучвания на територията на Месамбрия Понтика - Месембрия - Несебър през септември 1995 г. се проведоха обхождания в планинската част на община Несебър.

В землището на кметство Паницово на около 3 км северозападно от селото при Дюлинския проход беше посетена крепостта "Голямо Еркечко Градище". Тя е изградена по края на заравнената горна част на рида "Градището" на десния бряг на Еркечка река и по предварителни преценки обхваща площ от около 60 дк. Градежът й е от ломени камъни на бял хоросан. Вътрешността й има сравнително плътно застрояване. В централната й част иманярски изкопи позволиха да се локализира раннохристиянската базилика, за чието съществуване се споменава от Г. Михайлов по повод местонамирането на един късноантичен надпис и в дневника на експедиция "Месамбрия - Хемус, 77". Установено беше, че се касае за едноапсидна, вероятно трикорабна сграда с притвор, изградена от дялани и ломени камъни на хоросан. Общата й дълж. е около 23,5 м, шир. й - 14 м, а деб. на стените й - между 0,59-0,72 м. Подобна по план и размери базиликална сграда от нач. на V-VI в. е проучена в тракийското селище Карабизия на н. Галата. На повърхността на насипите пред иманярските изкопи и на дъното им бяха открити фрагменти от: корубести и плоски покривни керемиди / една от тях с графит - носова част на плавателен съд/; елинистически и късноантични /ангобирани и гребенчати/ амфори; питоси; ковани пирони; чернофирнисови съдове /едни/ и бронзова монета на император Хонорий. На десетина метра вътрешно от югоизточната крепостна стена на повърхността личаха зидове, очертаващи правоъгълно помещение. Наоколо бяха открити фрагменти от покривни керемиди, елинистически амфори и питоси.

В землището на съседното кметство Козница бяха локализирани две късноантични крепости. Първата се намира на 0,5 км югоизточно от селото. Има петоъгълна форма. На североизток и на изток е свързана с преградни стени. Тази на изток продължава до суходолие, на чието дъно се откриха, вероятно свлечени, фрагменти от късноантични амфори и домашна керамика. Стените са с деб. около 2 м и са изградени в опус микстум с хоросан с примеси от счукани тухли.

Другата крепост се намира в м. "Русково градище" в землището на селото. Има правоъгълна форма и е изградена от ломени камъни с кули в ъглите. Пред югоизточната стена бяха намерени фрагменти от гребенчати и ангобирани амфори. В близост беше проследен вал с ров ориентиран по посока изток-запад. По протежението му бяха забелязани останки от четириъгълна кула, изградена в опус микстум, вписана във вала.

Засега "Голямото Еркечко Градище" може да се постави в категорията на укрепените полуградски селища със стратегическо значение за отбраната на пътя през Дюлинския проход. Другите две крепости изглежда са във връзка със системата от късноантични отбранителни преградни стени, валове и крепости по уязвимите места, функциониpа-

ла в източния дял на Стара планина между Черно море при Обзор и р. Елешница на запад.

Т. Кънчева-Русева, В. Игнатов, Кр. Велков (Нова Загора)

ТЕРЕННИ ОБХОЖДАНИЯ В ЗЕМЛИЩАТА НА СЕЛАТА РАДЕЦКИ, НОВОСЕЛЕЦ И ПЕТ МОГИЛИ, НОВОЗАГОРСКА ОБЩИНА

През октомври 1995 г. бяха проведени теренни обхождания в землищата на селата Радецки, Новоселец и Пет могили, разположени в най-южната част на Новозагорска община. Цел на обхождането беше точното локализиране на археологическите обекти, нанасянето им на топографски карти, определянето на вида и хронологията, доколкото позволява откритият материал.

Бяха използвани публикации и информация за археологически обекти и отделни находки от землищата на тези села, архивни материали за археологическата карта на Новозагорско, находки от фонда на музея и информация от теренни обхождания през 1991 г.

Бяха регистрирани общо 31 селища и два по-малки по площ обекта, където бяха намерени археологически материали. Хронологически те се разпределят по следния начин: праистория - 1, ранна желязна епоха - 5, късна желязна епоха - 7, I-IV в. - 7, Средновековие - 1, Османски период - 11. Регистрирани са общо 78 надгробни могили, 64 от които са групирани в 16 некрополa, включващи от 2 до 8 могили.

Регистрираните селища са разположени по поречията на реките, протичащи през землищата на селата. Прави впечатление разположението на могилните некрополи по най-високите части на плоските ридове в района.

Теренните проучвания на трите села в Новозагорска община допринасят за допълване и прецизиране на археологическата карта на района.

А. Божкова, П. Делев, Д. Вълчева, В. Хаджиангелов, В. Константинов, Н. Тонков (София)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В НЕВРОКОПСКАТА КОТЛОВИНА

Проучванията са част от тригодишна програма, финансирана от НФНИ. На два етапа (м. април и м. юни-юли) бяха осъществени теренни археологически проучвания в землищата на селата Хаджидимово, Копривлен, Садово, Петрелик, Ново Лески и Мусомища. Регистрирани са 51 археологически обекта (селища, надгробни могили и плоски некрополи); локализацията им позволява да се състави сравнително пълна и подробна археологическа карта на микрорайона.

През м. юли 1995 г. са осъществени археологически разкопки на два обекта:

а) сондажни разкопки на селищен обект в м. "Козлука" край с. Копривлен. Стратиграфските напластявания в проучените сондажи са от VII-V в. пр. н. е.; дебелината на културния слой достига до 2 м. Характерът на застрояването (останки от масивни сгради с каменни основи и керемидени покриви наред с глинобитни постройки) и на археологическите находки (импортна керамика, включително архаична "тип Олинт", рисувана черно- и червенофигурна и чернофирнисова; амфорна тара) показва, че се касае за селище с неординерни функции (политическо и/или търговско средище) и вероятен център на селищната система в микрорайона. Част от категориите археологически материал (рисуваната с червена или кафява боя импортна архаична керамика "тип Олинт") се срещат за пръв път масово в археологически обект на територията на страната и поставят нови въпроси за икономическите контакти на района с Беломорското крайбрежие и по-отдалечени (евбейски или йонийски ?) търговски и производствени центрове. Селището в м. "Козлука" се очертава като един от особено важните и перспективни за по-задълбочено проучване археологически обекти в района на Неврокопската котловина. С оглед на застрашеността му от строителна дейност бяха взети мерки за своевременното му обявяване за паметник на културата.

б) разкопки на надгробна могила в м. "Тумбите" край с. Хаджидимово. Разкопките имаха за цел да проверят сведенията за открита при иманярски разкопки през 30-те години каменна гробница. Беше прокопана траншея в могилния насип от югозапад, която достигна до частично разрушена каменна гробница с две камери и дромос. Беше разчистена частично само предната камера с фасадата, запазените части на които са покрити с цветна мазилка (червено и бяло). Липсата на достатъчно средства и нуждата от взимане на специални мерки за съхранение на паметника наложиха консервирането на обекта, като разкритата част на гробницата беше отново засипана с пръст.

Проучванията ще продължат през 1996 г.

Й. Алексиев (Велико Търново)

ЕКСПЕДИЦИЯ „ШИПКОВО, 95“

Терени обхождания на паметници в Троянския балкан от студенти във ВТУ “Св.СВ. Кирил и Методий”, СУ “Св. Климент Охридски” и Средното художествено училище в Троян.

“Калето” при “Латинската стена”. Висок скален венец с каменни струпвания от западната и източната страна. При източното струпване е направен сондаж, при който е разчистено петно опалена глина и дребни въглени, оградено от изправени плочи. Дребни фрагменти тракийска керамика.

“Градът” при “Тръса” се намира северозападно от връх “Васильов”. Висок скален венец прегражден в най-тясната част от каменна стена. От сондажа фрагменти от старожелязната и новожелязната епоха, два фрагмента на колело от III-IV в.

“Стрaгон” (Васильовско кале). Естествено укрепена издължена височина, прегражена в най-тясната част от каменна стена. По повърхността струпвания от камъни на разрушени постройки.

“Латинските гробища”. Североизточно от връх “Васильов”. Следи от около 100 гроба, разположени в четири редици, ориентирани запад-изток. Разкопани са шест гроба от каменни плочи, в които няма кости. В един от гробовете дребни фрагменти керамика от XI-XII в.

Б. Борисов, В. Герасимов (Раднево), Г. Шейлева (Гълъбово)

РАЗКОПКИ НА РАННОВИЗАНТИЙСКА КРЕПОСТ, СРЕДНОВЕКОВНО СЕЛИЩЕ И НЕКРОПОЛИ В М. „ГРАДИЩЕТО“ КРАЙ С. ПОЛСКИ ГРАДЕЦ, ОБЩИНА РАДНЕВО

Проучена е кула № 2 от портата на ранновизантийската крепост. Тя е издадена навън от куртината и има правоъгълна форма с външни размери: 5,60x5,20 м. Стените й са градени от ломени камъни, споени с хоросан, примесен с чукана тухла и са в конструктивна връзка с крепостната стена.

Проучени са и нови 11 гроба от некропола в м. “Градището”. Пет от тях са от християнския некропол от XI-XII в., разположен около гробищна църква, други пет - от мюсюлманския некропол от XVIII-XIX в., а един е в състояние, от което принадлежността му към един от горните некрополи не може да се определи.

През 1995 г. е открит трети християнски некропол на около 250-300 м източно от първия християнски некропол. От него са проучени пет силно разрушени при оране християнски гроба. За съжаление на този етап от проучванията все още не може да се определи хронологическия обхват на третия некропол.

Една от най-важните находки през отчетната година са намерените фрагменти от гърнета, произведени в средновековната крепост край с. Искрица, което свидетелства

за търговските връзки между близките средновековни селища.

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ИНСТИТУТ И МУЗЕЙ
АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОТКРИТИЯ И РАЗКОПКИ ПРЕЗ 1995 ГОДИНА
XXXIX НАЦИОНАЛНА АРХЕОЛОГИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ
29-31 май 1996 година в Сандански

Издателство "**АГАТО**"
Компютърен дизайн - **Ивайло Шентов**

Формат: 70/100/20
Тираж: 200
Печатни коли: 7,5
Дадена за печат на 13.V.1996 г.
Излязла от печат на 22.V.1996 г.

Печатница "**АГАТО**" - гр. София